

MEZEI KATALIN

BALLADA MÚLT IDŐK SZERELMESEIRŐL

*A férfiak, akik szerettek - volna,
úgy néznek rám, mint hiábavalóra,
akitől merő pimaszság, hogy él még,
aki alól rég kifutott a térkép.
És úgy legyintenek, mindentudóan,
mintha olyasmit tudhatnának rólam,
amit a többi ember elől rejtnek:
titkos fekélyt, szégyenletes förtelmet.*

*És elsorolják számtalan hibámat:
rossz kurva vagyok, jártatom a számát,
a becsületről sohase hallottam,
ifjat megrontok, öreget becsaptam.
És örülnek, hogy bajjal élek (mással),
és megtéteznék csapást új csapással.*

*S e férfiakat - mert szerettek volna -
barátaimnak képzelem azóta.
Még mindig bennem sajog a kudarcuk,
még mindig szégyenkezve látom arcuk.
S míg jobb szeretnék, hogyha nem is lennék,
engem máig lefegyverez az emlék,
az adósság, oktalan büntudatban:
hogyan adni akartak és én nem adtam.*

*Ajánlás:
Herceg, ha mégis értenéd a lelket,
add meg lelkemnek azt a nagy kegyelmet,
hogy semmi kintől komisszá ne váljak,
ne csak megértsek, de meg is bocsássak.
Hogy számolatlan szedjem a kudarcot,
mint győztes hadvezér a hadisarcot.*

EGYÜTT

EGYÜTT 2015 / 2

EGYÜTT

IRODALOM * MŰVÉSZET * KULTÚRA

2015
2

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI
ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA * XIII. ÉVFOLYAM

EGYÜTT 2015/2

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata,
az 1965–1967 között Ungváron megjelent szamizdat jogutódja, újraindult 2002-ben

Felelős kiadó és lapigazgató: *Dupka György*

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

Elnök: *Vári Fábián László* (szépirodalom, kritika)

Szerkesztők:

Csordás László (olvasószerkesztő)

Zubánics László (tanulmány)

Fábián Zoltán (tipográfia)

Védnökök:

S. Benedek András alapító-főszerkesztő (1966–1967)

Pomogáts Béla irodalomtörténész

Tanácsadók:

Botlik József, Fodor Géza

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

nka

Nemzeti Kulturális Alap

MMA

MAGYAR
MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

Megjelenik kéthavonta a Bethlen Gábor Alap,
a Magyar Művészeti Akadémia, a Nemzeti Kulturális Alap,
valamint a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
és a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet támogatásával

A szerkesztőség címe:

Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet, Európa-Magyar Ház
90202 Beregszász, Széchenyi u. 59B. Telefon/fax: +380-3141-42815
e-mail: kmmi@swi.net.ua, egyutt.lap@gmail.com

Az Együtt irodalom-művészet-kultúra számai elektronikus változatban is olvashatók
a KMMI honlapján: www.kmmi.org.ua

Szerkesztőségi fogadóórák: szerda: 13⁰⁰–16⁰⁰

A kiadó címe: Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége
88000 Ungvár, Babuskin tér 5A. Telefon/fax: +380-312-643737

Készült: Shark magánvállalkozás

Lapengedély száma: 3TN⁰188

A folyóiraton nyereség nem képződik

BOGÁR IMRE

Rubato ♩ - cca 60

Za-va - ros a Ti - sza, nem a - kar hig - gad - ni,
de a sze - gény Bo - gár Im - re á - tal a - kar men - ni.

1) 2-4. 2) 26/2 2. 3) 26/2 1.

Zavaros a Tisza,
Nem akar higgadni,
De a szegény Bogár Imre
Átal akar menni.

Átfele mentében
Hat zsandár előtte,
Hátul megyen a vármegye
Híres hat legénye.

Átal akar menni,
Subát akar venni,
Akivel ő a babáját
Be fogja takarni.

Fellépett a székre,
Felnézett az égre:
– Lelkem, testvér, Bogár Julcsa
Jutok-e eszedbe?

Tiszafarkasfalva, 1971, Kegyes András, sz. 1901

TARTALOM

NÉMETHI ANETT: Egy rándulás..., A víz, Illó anyag (versek)	2
BÍRÓ JÓZSEF: Anyagtalan tisztaság, Empirikus változatlan, Természetes szabadulás (versek)	4
CSEH SÁNDOR: Akácfaék alatt (21.) (regényrészlet)	6
BARTHA GUSZTÁV: Ugróiskola (három egyfelvonásos) 1. Kápolna	22
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Megkésétt vallomás (vers)	31
KOPRIVA NIKOLETT: Az élet iskolájából (novella)	33
ZSELICKI JÓZSEF: amikor, a szó, kezüket..., nyelvten... (versek)	35
SZÖLLŐSY TIBOR: Angyal, de sokkal inkább ördögboros emlékek (katona-napló, részlet)	38
ÁMORTH ANGELIKA: Jó keresztény háború idején, Magány, Levél (kisprózák)	43
KOVÁCS ELEONÓRA: Z. és a kataklizma (novella)	47
SZÁRNYPRÓBA: CSORNYIJ DÁVID: kék fülke, ittasan (versek)	49
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Szigetünk békéje (esszé)	51
BERTHA ZOLTÁN: Nagy Zoltán Mihály regénytrilógiái (tanulmány)	54
CSORDÁS LÁSZLÓ: Hazudnál-e múltat magadnak? (recenzió)	62
HIDI TÜNDE: „Megkopottakat távoztatni és méltatlanul elfelejtett értékeket megújítani” (recenzió az Imre László 70. születésnapjára készült tanulmánykötetről)	66
POMOGÁTS BÉLA: Magyar zsoltárhagyomány (tanulmány)	69
KOPASZ GYULA: „Nemzetségalapító” derczeni Dercsényi János, az elfeledett polihisztor (tanulmány)	87
DUPKA GYÖRGY: Kárpátaljai kultúrkrónika, új könyvek	92

NÉMETHI ANETT

EGY RÁNDULÁS...

*Káromoltak, de le is térdepeltek,
fölköttek bíbor volt a fény.
A szűk sarokba vetett üvegtestek
továbbgurultak a szobrok fején.
Fehér volt minden porszem és a gyertyák
áttetsző teste hígra húlt,
a padok közt a Láthatatlan kelt át,
s a térdeplők közé sikoly vegyült.*

*Térdepeltek a feslett, szürke földön,
a száraz fákra ráhasalt az éj.
Bevégeztetett!
...koromsötét minden...
egy rándulás, és megnyílik a mély.*

A VÍZ

*Csak dől a víz, lezár a bárka,
hervad a népek olajága.
Alul halál, fölötte tenger,
a víz, a víz – az ádáz fegyver.
Alámerülnek, vihar gyászol,
nem nyílik kert, nem épül járszol.
A nap, s az éj – elmosott órák,
apad a fény, kihuny a jóság.
A buzgó hit hullámverése –
imádság száll az üszkös égbe:
– Atyám, kegyelmezz! – Megkegyelmez,
s szívárványt feszít titkos jelnek.*

ILLÓ ANYAG

*A sűrű, gyilkos éjszaka,
iszapkezeivel integet,
örök sötétség húz haza,
az utca kihalt, nincsenek
járókelők, a járdacsík
szürke, élettelen, üres.
Csak a szajha Hold járja itt
a táncot, fénylő szédület.*

*Bár élettelen házfalak
nehéz teste zárja körbe,
szemérem nélkül átharap
méregfoga, s a híg tükörbe
egy görbe arc tekint, halott,
illó anyag az éjszakában.
Mintha más nem is lenne ott,
körötte gyász, s hideg halál van.*

*A sűrű éjszakába zárt
gomolygó testű rémek –
érezem a rozsdás fém szagát –
ezer darabra tépnek.*

BÍRÓ JÓZSEF

ANYAGTALAN TISZTASÁG

jelenésarcod : jelenésarcod : jelenésarcod
: jelenésarcod : jelenésarcod : jelenésarcod
: vib – rá – ló :

tünetényes : mennyei : fényözönből
: ú – szik : fő – lém :
hnyzl : hi – ány – zol : hnyzl

szerelmem : szerelmem : szerelmem
: szerelmem : szerelmem : szerelmem
: vib – rá – ló :

önmagát : megvilágító : látomás
: ú – szik : fő – lém :
hnyzl : hi – ány – zol : hnyzl

EMPIRIKUS VÁLTOZATLAN

valakik : koszlott : zsebembe : nyúlnak
: *nemjajgatoknemjajgatoknemjajgatok* :
hosszasan : kitartóan : kotorásznak
: *siváriüresüressivársiváriüres* :
igyekezetük hi – á – ba – va – ló – sá – ga ellenére
: *matatnakmatatnakmatatnak* :

továbbra : sem : lelnek : semmit :
inevitablesurpriseinevitablesurpriseinevitablesurprise
: ***leheletnyi : szabadságot : sem*** :
egyszómintszázeegyszómintszázeegyszómintszáz
: gya – nús : va – gyok :
akárcsak : a : valamikori : feketeigazolványok

TERMÉSZETES SZABADULÁS

tudatosítják : beavatják : *alámerülnek* :
lángkörrel övezhetetlen : ***dharma***
: *titkos érintés* : *után* : *átkelnek* :
bizonytalan : hamvas ürességbe : menekülnek
: *semmi különleges* : ***visszatérő tisztaság*** :
megismerik : vigyázzák : *szabadítják*

megismerik : vigyázzák : *szabadítják* :
vággyal körülírhatatlan : ***thangka***
: *titkos érintés* : *után* : *átkelnek* :
azonosság : időtlen kezdetét : tapasztalják
: *semmi különleges* : ***határtalan halál*** :
tudatosítják : beavatják : *alámerülnek*

CSEH SÁNDOR

AKÁCFÁK ALATT (21.)

Az utóbbi időben Kisorosz szinte napról napra kiállhatatlanabbá vált. Nem túrta, ha valaki nem úgy ült vagy nem úgy állt, ahogyan ő szerette volna, ő volt csak a tanítók közül, aki hangosan rikácsolt, ha a fiúk csúszdának használták a lépcső korlátját, és ő osztogatta a legsűrűbben az órán a dvojkáit*, a pillanatot feledhetetlenné téve kemény körmöseivel, amelyeket ő dobávkának hívott. Az osztályban találgatni kezdték, vajon mi ennek a túlzott rosszkedvnek az oka. Ha borús az ég, akkor mintha vidámabb volna. A napsütéses idők okozzák a rosszkedvét? Vagy talán az a múltkori, véletlenül a lábai elé guruló labda az oka, amelyben majdnem elesett? Esetleg az, hogy megtudta valakitől, hogy nevezik a háta mögött a gyerekek? Ez így sokáig nem mehet, mondták többen is a hatodik osztályban. Meg kéne próbálni ahhoz a bizonyos berenálási kísérlethez folyamodni sürgősen, oszt hátha magához tér. Dülledtszemű Jolánkának már voltak elképzelései, hogyan kellene hozzáfogni a puhítási művelethez, de a kivitelezéssel még némi gondok voltak. Mindenkinek az volt a véleménye, ha már csináljuk, akkor jól gondoljuk meg, hogyan, ne siessük el. Elzának már azt sikerült megtudni, hogy a Kisorosz kedvenc virága a tulipán, de hát hol lehet ilyenkor ősszel tulipántot szerezni? Továbbá, ha lenne is tulipán, hogyan kellene azt Mándor Mándorovics kezébe adni átadás végett, mégpedig olyan módon, hogy az egyiküknek se legyen feltűnő? Ez teljességgel lehetetlen - volt a véleménye a többségnek.

– Má' pedig itt vóna a siker nyitja! – Mondta Feri meggyőződéssel. – Okvetlen úgy kéne megódnani, hogy beszélgessenek egymással la, nemcsak az iskolában, hanem a Soralján is. Gondolkozzunk, hátha vón megódás.

Dülledtszemű Jolánkának, a berenálási akció főnökének, most hirtelen mintha még jobban kidomborodott volna a szeme, mert kitalált valamit.

– Vón megódás! – Mondta. – Ha nincs tulipán, akkor van ütött mag! Magolni szeret a Kisorosz, ennek meg még még héja sincsen, csak rágni kell. Hónap meg még kitanálom, hogy lehetne ezzel manipulálni.

* dvojka – kettes (orosz)

A tanítóknak az Alvégen voltak a lakásaik, illetve albérletük. Egyedül Ludvig Alekszándrovics lakott a családjával a Felvégen, a Vén Bajusz házában, aki már hozzá lett szoktatva a koloncos kutyaugratáshoz, a nagy meccsek zsvivájához, a tekézések vadságához, az ablakbetörésekhez és egyebekhez. Tehát a felvégieknek ebből a szempontból nézve szerencsésük volt. A másik oldalról nézve csak sajnálni lehetett szegény alvégieket, ahol például a Kisoroszlakott, na meg Aladár Aladárovics. Mándor Mándorovics is az Alvégen lakott, és ez volt a jó.

Másnap reggel az első óra előtt Dülledtszemű Jolánka örömmel újságot, hogy talált egy megoldást a berenáló művelethez. Ezt ismertette a többiekkel is, akik azt jobb híján jóvá is hagyták. A hatodik óra éppen tornaóra volt aznap, Mándor Mándorovics órája, úgyhogy addig volt még idő arra, hogy a kényes ügyre való tekintettel Jolánka, Laci segítségével felkészüljön a váratlan kérdések ügyes megválaszolására, azaz kidolgozzák az elképzelés részleteit.

A tornaóra végén Jolánka két nagy papírzacskó ütött magot tartott a kezében, és bár izgalmát nem nagyon sikerült palástolni, odaállt az éppen hazafelé induló tornatanár elé, s nagy, domború szemének ígéző tekintetével hipnotikus ráhatással próbálkozott.

– Jaj, Mándor Mándorovics, majdnem elfelejtettem odaadni magának is. Hozott édesapám egy kis ütött magot az olajütőből. Marija Pavlovnanak is hoztam, de tessék elképzelni, elfelejtettem neki odaadni. Úgyis arra tetszik menni hazafelé az Alvégre, útba esik, nem tetszene elvinni neki? Nagyon finom, meg is van pergelve, még székrekedés ellen is jó.

Mándor Mándorovics már nem törődött vele, hogy a gyerekek Mándornak szólítják, sőt még mintha tetszett is volna neki. Megkóstolta a magot.

– Jó napraforgó - dörmögte -, de miért nem viszed el neki te?

Dülledtszemű Jolánkának most kellett csak igazán koncentrálnia, hogy el ne rontson valamit, de a Laci éles eszének köszönhetően felkészültek az ilyen típusú kérdésekre.

– Jaj, Mándor Mándorovics, ha tetszene tudni, hogy nekem mennyi dógom van otthon! Rengeteg! Már alig várják édesék, hogy otthon legyenek. Meg oszt engem Marija Pavlovna nem is nagyon szeret még látni se, akkor minek menjek el még nála is?

Mándor Mándorovics arcán értetlenség tükröződött, és egyszerre húzta fel mindkét szája szélét.

– Ha nem szeret téged, akkor minek hoztál neki magot?

– Hát hogy megszeressen! – Emelte fel a lány a hangsúlyt.

– Én ezt nem értem. – Tűnődött a tornatanár. Miért éppen én vigyem el, miért nem küldöd el egy alvégi osztálytársaddal?

Jolánkának erre a kérdésre is már rég készen állt a válasz.

– Tetszik tudni, ha más vinné el neki, akkor ő is azt kérdezné attól, miért nem én vittem el? Ez rosszul jönne ki. Másodszor, nem tudom, kire bízni, az is lehet, valaki megdézsmálná. Harmadszor meg nem szívesen vinné el neki senki se, mert mindenkivel szigorú. Mándor Mándorovicsnak pedig még örülne is, mert amúgy kedves ő másokkal. Nem is muszáj neki megmondani, hogy ki küldte, csak odaadni neki, tetszik érteni?

– Nekem ez kezd bonyolult lenni. – Mondta Mándor Mándorovics magolás közben. – De legyen, elviszem neki a magot, hátha ő majd magyarázatot ad rá, hogy mi folyik itt, mert én nem értem.

– Csak tessék nyugodtan megbeszélni vele. Csinos nő ez a Marija Pavlovna. – Szólt vidáman Dülledtszemű Jolánka, s azzal, mint aki jól végezte dolgát, faképnél hagyta a tanácstalan tornatanárt, akinek a fülében csengtek Jolánka utolsó szavai, és ezáltal még furcsább és ködösebb lett előtte ez az érthetetlen ügy.

A berenálási akcióhoz az is hozzátartozott, hogy valaki az alvégi osztálytársak közül figyelje meg, mikor megy be Mándor Mándorovics az udvarba, és mennyi idő múlva jön ki. A megfigyelő vagy hat percet számolt a karóráján. Ez az idő lehetett volna több is, de kezdetnek ennyi is elég – állapították meg másnap a berenálási akcióval megbízott ügynökök.

A gyűrűfüvel benőtt udvarrészen, az öreg eperfa ágai között három jómadár „fészkel”. Kettőt közülük hajtott a vadászszenvedély, s parittyával felfegyverkezve az éppen arra repülő csókára vagy alant sétáló kóbor macskára vártak, de megelégedtek volna Csöpivel, a kolhozkutyával is, ha az történetesen a jól belőhető Soralján szendergett volna. A harmadik, aki a többiektől alacsonyabban választott ki magának egy ágat, egy sokkal fontosabb, „madasabb” problémán töprengett: hogyan kellene megoldani az ég és a föld közötti légi úti közlekedést. A fióka nem volt igényes, sőt túlságosan is szerénynek lehetett nevezni azt a vágyát, hogy ha ő nem is úgy feckemódra szelhetné a levegőőceánt, tengereket, hegyeket átrepülve, amelyeket találna Badaló és Afrika között, de legalább lepkeként szálldogálhatna a kertben fáról fára, a padlásajtóból az udvarra, a toronyból a cinterembe.

Laci rendületlenül hitt a motor nélküli repülés egyszerű formájában, és erről a hitről nem is akart lemondani. Meg volt róla győződve, hogy kell

lennie valamilyen megoldásnak (ami pofonegyszerű is lehet, mint például az ék), csak az emberek nem fedezték még fel, és nem is keresik a lehetőségét, mert meg sem fordul a fejükben. A múltkor a padlásajtó előtt állva is ezen tűnődött. Az ember ugyan a legokosabb élőlény a földön, de egy veréb lepipálja azzal, hogy ő repülni tud. Na és a légy vagy a szúnyog? Ez elkésztít! Itt van ez a létra. Alig állok vagy négy méter magasan, mégis ezen a csúfságon kell fel- és lemásznom, ahelyett, hogy egyszerűen csak lépnék egyet, és akkurátusan a földre szállnék. Az esernyőben nem bízok. Volt az az Ikarosz meg Daidalosz régen, akikről apa beszélt. Hát az csak egy mese. Ő nem viasszal ragasztott szárnyakra gondolt, amelyek elolvadnak a napon, nem léggömbre, amely kipukkanhat, de nem is repülőgépre, mert az meg csak egy darab vas meg alumínium, és ha meghibásodik a motor, vagy kifogy a benzin, úgy hullik le, mint egy darab kő. Annak a Blériot nevű embernek, akinek elsőként sikerült átrepülni a La Manche csatornát, szerencséje volt. Laci másképpen, egyszerűbben szeretne repülni. Álmaiban már rá is jött a megoldásra. Ott rugdosni kell az egyik lábával, úgy emelkedik a magasba függőlegesen. Igaz, eddig csak a templomtorony bádoggömbjéig jutott, de az is jó volt. A valóságban még kevesebbel is beérné. A napokban a nővérétől hallott egy történetet, az különösen felcsigázta a képzeletét. Marika ugyanis egy Tarzan című filmet látott a beregszászi moziban, amelyben egy vadember liánok segítségével fáról fára szökkent az őserdőben. Badalóban biztosan azért nem vetítik még, mert az emberek emlékeznek arra az időre, amikor minden fiú Tell Vilmosnak képzelte magát, s nehogy majd ennek a Tarzának a hatására is valamelyik vagy akár Dülledtszemű Jolánka, kitorje a nyakát. Mindegy, ő ebben lát fantáziát. Kísérletnek nem lenne rossz, megérné hozzáfogni. Bicziklizni is tanulni kellett, és most már olyan gyakorlatra tett szert, hogy akár behunyt szemmel és elengedett kormányval is pedálozik, sőt még fordul is. Az ugratás is a kisujjában van már. A 01-vitorlásbicikli pedig szintén megszületett, s bár még kezdetleges, de akkor is a technikának egy új vívmánya. Ki tudja, a sok gyakorlás után azok a szökkenések is annyira tökéletesednének, hogy végül már nem is kellene kapaszkodni a kötelekben. Csakis kötelekről lehet szó, mert itt nincsenek őserdei liánok, van viszont kenderkötél meg csonárzsineg. Igen, ebben az irányban kellene haladni, ezekben a szökkenéseken van valami ígéretes.

Az eperfa alatt Piroska néjje, a Guszti anyja éppen olyan munkálatokhoz készülődött, amely felkeltette mindhármojuk érdeklődését. Laci abbahagyta az álmodozást, Dugó és Guszti pedig lejjebb ereszkedett az ágakon. A kerí-

tésnek támasztott megsárgult kenderkévék csont szárazzá váltak a napon, és megértek a feldolgozásra. Laci előtt most világosodott meg csak igazán, hogyan lesz ebből a növényből szösz, amelyből aztán fonal, majd kötél, vagy vászon készül. Piroska nénye először a tördelővel megropogtatta a kenderszárak kemény kérgét, amely alól elővillantak a szívós rostok. Aztán kihozta a gerebent, és ennek a hosszú, tűhegyes tüskéibe belecsapdosta, meghúzogatta rajta az összetört nyalábokat. Csak úgy pattogott szerteszt darabokban a pozdorja, és púposodott a megtisztult szösz, amiből majd télen a fonóban fonalat sodornak a lányok és asszonyok. A fiúk is segítettek a munkában, ami így nem tartotta sokáig, különben egy idő múlva már nemigen tetszett volna nekik. Laci kapott ajándékba egy szakállra való szöszet a farsang idejére. Hát ilyen egyszerű az egész – gondolta. Vetették, aratták, áztatták, szárították, és hipp-hopp, kész is van a vászon. Egyszer még szüksége lesz neki egy jó nagy darabra, a tervei megvalósításához. Valahogy így kellene megoldani a repülés kérdését is. Mindenekelőtt kötelet, sok kötelet kell szerezni, ez az elsőrendű feladat. Ha már az meglesz, akkor kijelöli a fák közötti repülési útvonalat. Azután pedig már csak a kísérletek hosszú sorozata következik. Sajnos, a probléma marad a régi, nincs egy megbízható, tette kész társ, aki segíthetne az ötletek, tervek kidolgozásában. A felvégi fiúkat inkább csak a galambok, nyulak, tehenek érdeklik. Dugót is csak azok érdekelnék, ha volnának nekik is ilyen állataik. Még szerencse, hogy nincs nekik, így aztán nehezen, de be lehet vonni a tudományos munkába. Legalább ne lenne olyan félős! Ő valójában bátor fiú, csak akkor szorong, húzódozik, ha a találmányokat hozzák előtte szóba. Hiába mondják neki: gyáva népnek nincs hazája, ő erre azt hajtogatja: jobb félni, mint megijedni.

Amennyire jellemző volt a falura a tágas soraljákat ékesítő öreg akácfasor, olyannyira volt sajátos, hogy a gazdák a gyümölcsöskertjeiket szilvafával ültették be, és annak is az igénytelen, de bőven termő fajtájával, a nemtudomszilvával. Bizonyára még az elődeiknek is közkedvelt gyümölcs lehetett ez az apró szemű, mézédese fajta, amelyből sűrű, fekete lekvárt lehet főzni. Más, nemesebb szilvákat csak kevés helyen lehetett látni, úgyhogy bármilyen hihetetlen, de még a Nagyszemű Szilva kertjében is csak ilyen, kisszemű szilva termett, de az gazdagon. A tavaszi dúsan pompázó virágokat a méheknek a hatalmas rajai segítették termékennyé tenni, és a Bogáros permetező brigádjának köszönhetően idejében megtisztultak a fák a kártevő férgektől. A termés tehát bőséges volt faluszerte. Örültek is neki

az emberek, mert a lekvár egy fontos élelmiszernek számított, amely általában a következőig kitarított. Mivel a családok a krumplinál is szívesebben fogyasztották a gyúrt tésztát, kedvelt eledelük volt a lekváros derelye, a mocskos haluska, a palacsinta és természetesen a lekváros kenyér, amivel a gyerkőcök kiszaladtak a soraljára, majd visszatértek, hogy az anyjuktól ismét kérjenek egy lekvárral jó vastagon bekent karéjt. Már csak azért is vastagon, hogy megédesítse a savanyú vályogkenyeret. Ezért aztán a lekvárfőzések a nagy és fontos őszi teendőket szaporították, s ez a meglehetősen régi szokás már valóságos szertartásnak számított. A lekvárfőzés egyik legtöbb munkát és kitartást igénylő művelete a kavarási volt, és esetenként akár tizenkét óráig is eltartott, amíg a nagy rézüstben fortyogó massa kellő sűrűségű, a gazdasszony kedvére való, illatozó édes lekvárrá változott. A szomszédok szívesen hívogatták egymást a kavarási, és ezek az esték és éjszakák jókedvűen, vidám tréfálkozással, énekléssel teltek el, ápolva ezzel is a jószomszédi kapcsolatokat.

Ahol kavarási volt, ott cibere is volt, és nemhiába tértek akkor a finoman illatozó udvarokba a nyalakodni vágyó gyerekek, néha még túl sokan is, mert a cibere mindenki szerette. Cibereosztáskor mindenki tudta a dolgát. Szőlőleveleket téptek a lugasról, lemosták róla a rézgálicos permetet, és máris lehetett sorban állni a még forrón sárgálló szilvماغos nyalánkságért. Voltak közöttük rafináltak is, mint például Dugó, aki összetévesztette a szőlőlevelet a töklevelel. Ilyenkor ezek a leleményesek dicséretet kaptak az élelmességükért, de a cibere jó vékonyan kenték rá nekik a hosszúnyelű fakánállal mondván, ha már olyan nagy a levél, hadd érje mindenütt az a cibere. Az ilyen lekvárkavarási estékhez természetesen hozzátartozott a szilvماغköpő verseny is. Ebben a versenyben legsikeresebben azok jeleskedtek, akik óriásira fel tudták fújni a pofazacskóikat levegővel, mint például Dugó. Élénk, vidám beszélgetés zajlott már a kellemes, lekvárszagú alkonyatban, amikor Laci másodszer tartotta tenyerén a megmosott szőlőlevelet cibereért. Ahogy odasettenkedett a nagy rézüstöt körülülő asszonyok közelébe, egészen különös dolgot vett észre. Az egyik hokedlin nem más ült, mint Vén Bajusz, aki egy kistányérból egy kiskanállal cibere nyalakodott, és közben szóval tartotta a fehérnépet. Laci mindig szívesen hallgatta az öreg beszédét, s most is úgy gondolta, nem zavarja a beszélgetést, és inkább hallgatózik.

– Úgyhogy mondom én maguknak – beszélt az öreg –, nem tudom, mi lett énvelem az utóbbi napokban. Az eszemet se tudom má’, mióta pipázom, de ilyen még elő nem fordult, hogy én azt napokon át meg se kívánjam.

Még egy korty bor se vót a számban a lakodalom óta, még azt se kívánom. Valamilyen váltás van a szervezetemben, úgy érzem, azt se bánnám, ha a Megváltó váltása lenne má'. Valamilyen keserő íz van a számban feszt, gyengébb vagyok, még a hangom se olyan má', mint vót. Most, hogy megcsapta az orromot a friss lekvárszag, la, hát kívánok enni valami édeset. Nagyon régen vót ammá, hogy én a pulyakoromba ciberéztem, akkor még az egymás fenekére is csapdostuk a ragadós szőlőlevelet. Azóta meg még meg se kóstoltam, most meg nézzék má, megéntelen pulya lettem. Hát nem furcsa e, la? Valami váltáson megyek én át, nemhiába jósolta azt a tavasszal a cigány Lulu, hogy hamarosan betakarét a Jóisten.

– Ó, méghogy betakarét! – Szólt közbe Klári nénje, az öreg menyé. – Azt maga csak úgy gondolja. Nem is úgy néz ki, mint aki meghóni készül. Egyszer mind odajutunk, de magának arra várni kell, még van ideje.

– Jaj, hát nehogy meghójjon má itt nekem, Kálmán bátyám! – Szólt közbe egy fiatal lány a kavarók közül. Ki fog akkor az én lakodalmamon mulatni? Ki fog énvelem menyasszonytáncot járni, ha elmegey? Láttam én az Elekében magát, ugyanám kítöpogta a badalói csárdást!

– Hát mikor lesz a menyegződ, jányom? – Kérdezte Vén Bajusz.

– Karácsony előtt, disznóvágás után.

– Ez nagyon szépen hangzik, hát megpróbálom még egy kicsit húzni a dógot, egyem meg azt a mosolygós piros orcádót!

Klári nénje odahívta a szőlőlevéllel ácsorgó Lacit, és kiosztotta a ciberét. Ahogy a fiú távoldott a sötétedő udvarban a szilvamagot köpködők felé, megismerte a piros arcú menyasszony hangját, aki egy közismert népdalt kezdett énekelni vidám csengő hangon, s a többiek elkezdték kíséreni. Még a Domcsi is besegített a kórusba nyekergő vonításával, de miután rákiáltottak, elszégyellte magát. Hajnalra negyedére fogyatkozott az üst, tartalma öreg, fekete lekvárrá sűrűsödött. Az öreg Balog Kálmán pedig azon az éjszakán keveset aludt, s reggel azt érezte, már nem bír felkelni az ágyából.

Délfelé járt az idő, amikor a két Volga gépkocsi óvatosan, majdnem lépésben végigcammogott a sűrű kátyúkkal tarkított utcán. Az egyik autó a Felvégen állott meg. Öt álmos, törött arcú férfi szállt ki belőle, két középkorú és három legényember. Mindegyiken látszott, hogy hosszú útról jöttek, mert eléggé megviselten, kimerülten támolyogva indultak el, ki-ki a maga háza felé.

A másik taxi az Alvégre vitte utasait bőrröndökkel, csomagokkal, táskákkal. A négy férfi közül a legmagasabb, erős testalkatú, barna hajú, barna

szemű és sötét bőrű dalia, kiszállt a kocsiból, elégedett pillantást vetett a jó ideje nem látott házára, aztán kettesével az udvarra vitte nehéz csomagjait. Barakonyi Nagy Béla volt az illető, de ő ezt az előnevet még csak hallani sem akarta, a falusiak azonban nagyon is széphangzásúnak találták ezt a tetszetős, magyaros nevet, és aki csak említette, feltétlenül odatette a Barakonyit, mint egy jó fűszert a készülő ételbe. Béla bátya annak a mesterbrigádnak volt a vezetője, amelyik a Szovjetuniónak messzi, keleti tájairól érkezett, ahogyan a faluban mondták, oroszú. Ez a mesterbrigád minden évben több hónapra elutazott a nagy Oroszországba, ahonnan szép keresettel tértek vissza, mert ott becsületesen megfizették a megbízható, jó munkát végző magyarokat. A mesterembereknek akadtak ugyan a faluban irigyeik is, de az emberek többsége büszke volt rájuk, mint tiszteletben álló személyekre, s az utcán látva őket keresték a tekintetüket, hogy köszönhessenek, és szívesen szorítottak velük kezét, ha találkoztak a templom előtt vagy akár a kocsmában.

Mindennek az említése azért fontos, mert szerencsés véletlen folytán Barakonyi Nagy Bélának az ugyancsak borissza Mándor Mándorovics volt a közeli szomszédja, és természetesen jó viszonyban voltak egymással. Hogy ez a véletlen miért volt olyan szerencsés, abban rejlett, hogy Kisorosz éppen Barakonyi Nagy Bélának volt a kvártélyosa. Bizonyos szempontokat figyelembe véve tehát kézenfekvő volt az az összefüggés, amely pozitívan befolyásolhatja hőseinknek a két tanítóval kapcsolatos összeberenálási esélyeit.

A hét első napján, még a tanórák előtt, Irénke a hetedik osztályból örömmel újságolta a hatodikosoknak, hogy a berenálási akció ügye váratlanul jó kerékvágásba zökkent, és most már csak az irányításon múlik minden. A három hónappal ezelőtt elutazott édesapja ugyanis megérkezett oroszú. Na, már most, ennek a szerencsés hazatérésnek és a szép keresetnek az örömére az apja levágta a fiatal tinót, és nagyszabású vacsorára hívja a sógorait, komáit, közeli rokonait, a jó barátokat, és magától értetődően a kvártélyosát is, vagyis a Kisoroszt. A Kisorosz vasszigora a hetedikeseket is épp eléggé megviselte, így hát ők is felkarolták a puhítási erőfeszítéseket.

Barakonyi Nagy Béla nagyon szerette az egyetlen szem Irénke lányát. Ellenvetése, kifogása egyáltalán nem volt, amikor Irénke nagyon okosan azt javasolta az apjának, ugyan már hívják meg vacsorára azt a szegény tornatanárt is az ötödik szomszédból, hogy hát a Kisorosznak legalább társalkodó partnere legyen. Az apa azzal is egyetértett a lányával, hogy a tanétónak a tanétónő mellett ésszerű ülnie, és miután tudomást szerzett a berenálási akcióról is, kijelentette, hogy ő majd különös tekintettel lesz arra, hogy a fiatalok

jól érezzék magukat, és törődhessenek is egymással. Továbbá a vacsora után a gazda újonnan vásárolt televízióját fogják nézni a vendégek, és ez csak fokozni fogja az este hangulatát, mert ez a televízió nézés manapság nagy hatással van az emberekre, az emberi közeledésekre, efelől nincs kétség.

E jó hír hallatán egészen megkönnyebbülve sóhajtottak fel a Kisorosz zsarnoksága által sakkban tartott osztályok, és nagy reményeket fűztek a Béla bátyának köszönhető váratlan berenálási alkalomhoz. Feri mondogatta is a társainak: „na, lássátok, ugye, hogy van Isten, la! Ha nagyon szépen ránk tekint, az is meglehet, hogy a hetedik osztályban már meg is szabadulunk a Kisorosztú, mert szülni megyen. He?”

Ami azt illeti, Dülledtszemű Jolánka sem tétlenkedett a napokban. Súlyos felelősséggel a vállán, és mint az ügyet a szívén viselő akció főnöke a következő briliáns ötletekkel rukkolt ki a társak előtt.

– Én már rájöttem, hogy kéne azt még jobban csinálni – kezdett bele sokatmondó pillantásokkal Jolánka. – Úgy kéne, la, hogy megállani, és hangosan beszélgetni valakivel a Kisorosz közelében, hogy hallja; a folyosón vagy az udvaron, oszt akkor ilyeneket mondani: milyen jól áll ennek a Mándor Mándorovicsnak az a szépen hátrafésült haj, meg hogy milyen derék, jóvágású, meg hogy még okos is. Megért abbú a Kisorosz valamit, oszt meg is jegyzi.

– Hát akkor meg Mándor Mándorovics előtt is kéne dicsérni a Kisoroszt! – Szólt közbe Guszti, akire talán a legjobban rájárt a rúd a Kisorosz körmöseivel.

– Pontosan, ahogy mondd! – Düllesztette szemét még nagyobbra Jolánka. – Amikor a magot küldtem el vele, mondtam is neki ilyet. Meg olyanokat is lehetne mondani például, hogy szép az a babos ruha Marija Pavlovnán, milyen csinos benne. Még fiatalabb is lett tavaly óta. Így kéne, la! Kövessünk el mindent, amit lehet, ha úgy látjuk, nem élünk meg! Így mondja a nagyapám is.

Ezek után mindnyájan úgy gondolták, ezeknek a berenálási munkálatoknak előbb-utóbb beérik a gyümölcse, mert ez így lenne igazságos.

Az utóbbi napokban egyre több csöves kukoricával, krumplis zsákokkal, napraforgóval és sütőtökkel tornyosan megrakott szekeret lehetett látni az utcán, amint döcögő, nyikorgó kerekeikkel végighaladnak a Felvégen át az Alvéig felé. A szotekekről betakarított termékek tulajdonosai a temp-lomban hálát adtak Istennek azért, hogy megengedte nekik egészségben betakarítani mindazt, amit elvettek. Hogyha nem lett volna az a kis ház-

táji földecske és az a tizenkét szotek, bizony, a kolhoz adta fizetésből akár éhen is lehetett volna halni. A tanító úr sem engedhette meg magának azt a megdondolatlanságot, hogy a felkínált szoteket visszautasítsa. Szorgalmasan elvégezték a tanítóné asszonnyal a szükséges földművelő munkát, még akár példát is lehetett volna venni róluk.

Laci ott ült a deszkakerítés tövében, az egyre több sárguló levelet hullajtó öreg akácfák alatt, és arra gondolt, hogy mintha még nem is olyan régen lett volna, amikor Dugó Irén nénjét boldogította a napraforgójának a dicséretével, pedig ennek már négy éve. Felejthetetlen évek. Eszébe jutott a titkos napló is, amelyet vagy egy éve kezdett el írni. Azóta minden érdemleges esemény ott rejtőzik megörökítve a rejtélyes betűkkel írt mondatokban. Úgy tervezte, egy vagy két nap múlva ismét előveszi a naplóját, mert addig is történnie kell valaminek, vagyis egészen biztosan fog történni egy fontos esemény, mint például a Felvég–Alvég közötti őszi futballmérkőzés. Ezt a meccset azért halasztották a tervezettnél későbbre, mert a falu elitje, a mesterbrigád, csak most érkezett haza oroszúból, közöttük pedig olyan tekintélynek örvendő szurkolók vannak, akiket nem lett volna szerencsés megfosztani a ritka eseménytől. A mesterbrigád kapcsán eszébe jutott a berenálási akció is. Hogyha ez a tervük sikerül, akkor az mindenkinek csak a javára válik. A Kisorosz megszelídül Mándor Mándorovics által, és nem fog többé körmösöket adni. A Barakonyi Nagy Béla vacsorájától sok minden függ, de erről majd Irénke beszámol. Feri már használta is a Jolánka tanácsait, és elhullajtott egy-két Kisoroszt dicsérő szót Mándor Mándorovics előtt az iskolaudvaron. Úgy vette észre, mintha a tornatanár mondani akarna valamit, de aztán megdondolta. Laci figyelmeztetett mindenkit, nem szabad túlságba vinni ezeket a mondásokat, dicséreteket, mert Mándor Mándorovics sem buta, majd még gyanút fog, és abból baj lehet. Csak nyugodtan kell ezt véghezvinni, türelmesen, hiszen Badalóban két-három év udvarlás után veszi el a fiú a lányt. Mire hetedik osztályba fogunk járni, akkorára már érezhetőnek kell lennie a változásnak, a szelídülésnek, de talán még hamarabb is.

Közben az úttesten éppen egy olyan szekér szállította hosszú, magyar zsákokban az ős ajándékait, amelyet nagyon ismerős lovak húztak, nem is beszélve arról a zsákok tetején trónoló piros arcú fogatosról, aki felfedezte a kerítés tövében gubbasztó Lacit. Berti bátya volt az, legényes divatú priccses nadrágjában, és új, faragott nyelvű, bőrbojtokkal díszített ostorát magasra tartva, büszke testtartással jelezte, főleg a menyecskéknek, hogy itt halad Berti a fogatával. Laci a szemét a földre szegezve próbálta eljátszani a mély gondolatokba merülő embert, mert a rossz emlékű páros fogathajtás miatt szégyellt

a szemébe nézni Berti bátyának, így azt sem tudta megállapítani, megbocsátott-e, vagy haragszik-e még. A fogatos egy darabig nézte a fiút, nyilván a köszönésére várva, de mivel hiába várta, hát ő köszönt jó hangosan.

– Jó napot! Hát hogy ityeg a fityeg, he?

– Jó napot! – Préselte ki magából a szót Laci alig hallhatóan.

– Hát oszt mikor megyünk megént szekerezni, he? – Mosolyodott el Berti bátya, és a fejének csóválásával valószínűleg a kedvelt badalói mondást erősítette meg: – Hát én mondom, ez a mai pulya olyan, mit a tífusz.

A mindig nagyon komoly Miki bátya, az általános tiszteletnek örvendő mozigépész három helyen szokta kiragasztani a kerítésekre saját készítésű moziplakátjait. Most azonban még egy ugyanolyan terjedelmű plakátot láthattak az arra járó emberek ezek mellett, és ezt, mint szokatlan dolgot, mindenki észrevette és elolvasta. Rajta a következő szöveg állt:

Figyelem!

Szeptember 26-án, 18 órai kezdettel nagyszabású futballmeccs lesz megtartva. A felvégi soralján az Alvég és a Felvég ifjúsági csapata játszik visszavágót, amelyre mindenkit meghívunk.

A Bizottság

A Bizottság a Felvég csapatának a találékony szellemű tagjai voltak, akik a szöveget közösen fogalmazták. A plakát megírásának ötletét Mándor Mándorovics is helyeselte, és mint a csapatok, ő is nagy várakozással tekintett a futballmeccs elé. Az izgalmas esemény ismét a Felvégen mehetett végbe, mivel hát ez a falurész, a templom, az iskola, a Kopera és a kolhoziroda közelsége miatt, a falu központjának számított. A hazai pálya előnye nem sokat vetett a latban, mert a vendégcsapat szurkolói szép számmal kísérték el a kölyökcsapatot, és nagy hangereővel biztatták a kedvenceket. A közönség között ott volt maga András bátya, a bíró, Karcival, a kisbíróval együtt, ott volt a Dittó Ember, de ő nem is a meccs miatt, inkább a milicista Vászja barátja miatt volt jelen, akivel előzőleg már bevételtek a Koperában a megfelelő mennyiségű alkoholt. Természetesen jelen volt Ludvig Alekszandrovics és Mándor Mándorovics is, csak egy valaki nem lehetett ott, a mindig szívbeli szurkoló, az öreg Vén Bajusz, mert valami rossz elővette ütet, és ágyba kényszerült. Ám idővel a tanító úr is lelkes futballdrucker lett. A meccseken egyetlen dolgot nem szeretett: ha a kiabálások között a hurrá szó is elhangzott. Erre a szóra nagyon tudott haragudni.

Puskásék játéka tavasz óta sokat változott, sokat javult, már nem mentek bele a kemény ütközésekbe, inkább okosan, higgadtan passzolgattak, s ha nem is rúgtak sokáig gólt, elbizonytalanították az ellenfelet. Az első gólt a Felvég csapat rúgta. Buzánszki, azaz Pityu, a pálya közepéről bütyökkel elvégzett lövése elől Hidegkúti és Puskás lehajolt, a labda pedig olyan szerencsésen pattant be a kapufáról a háló nélküli kapuba, hogy azt vitathatatlan gólnak ítélte meg a játékvezető. Mándor Mándorovics megtapsolta a szép megoldást. Nem sokkal később Puskás viharzott el jobbszélen, akinek a beadása nyomán Hidegkúti fejese állította be a félidei 2:0-s eredményt. A szünet után az Alvég elkeseredett támadásokba lendült, ádáz rohamoknak lett kitéve a felvégi kapu. Grosicsnak köszönhetően, aki fantasztikusan védett, csak egy góllal tudott válaszolni az ellenfél. Bozsik, azaz Laci ezen a meccsen egy speciális feladatot kapott: az alvégiek csapatkapitányának, Szicskunak a semlegesítését. A lelkére kötötték Lacinak, hogy úgy ragadjon rá, mint a kosz vagy mint a szurok, minden lépését kövesse, ne hagyja élni ezen a pályán, mert annak a fiúnak egyetlen villanása is nagy bajt okoz. Szegény Szicsku bosszankodott is eleget emiatt, s mondogatta Bozsiknak: olyan vagy rajtam, mint egy kullancs! Bozsik erre azt válaszolta: majd, ha vége lesz a meccsnek, nyugodtan hazamehetsz!

Ezen a mérkőzésen a szerencse is egyértelműen a felvégi csapat oldalára állt, de ezt hősies játékkal ki is érdemelték. A 2:1-es győzelem megérdemelt volt. A látottak alapján a bírónak és a kisbíróknak is az volt a véleménye, hogy ezekből a pulyacsapatokból egyszer majd egy jó nagycsapat lesz, a falu büszkesége. Ludvig Alekszandrovics közölte Mándor Mándorovicsal, hogy őt az egész mérkőzés ideje alatt egy olyan hasonló elfogult érzés kerülte, mint amelyet akkor érzett, amikor az aranycsapat az angolok ellen aratott 6:3-as győztes meccsnek a közvetítését hallgatta a rádióban. Még Szepesinek a hangja is a fülében csengett. Ez a presztízs-mérkőzés nagy jelentőséggel bírt faluszerte. Az emberek az ujjukkal mutogatták egymásnak, ha látták a hős footballistákat.

– Ohon vagynak, la! Az ott a Gabi fia, a másik az Eleké, az a kicsi meg a tanító úré!

Ha találkoztak Puskásékkal az utcán a felnőttek, előre köszöntek nekik. Szervusz! Szervusztok! És kacsintottak egyet. Ők pedig sütkéreztek a jobbnál jobb dicséretekben. Még a Kisorosznak is a fülébe jutott a rangadó híre, s az orosz órákon hangoztatta is, ha úgy tanulnátok, mint ahogy futballozni tudtok, nem lenne gondom veletek, de ne bízzátok el magatokat, a ketteseket éppen

úgy fogjátok kapni, mint korábban, a körmösöket sem fogom sajnálni, úgy sem a kezetekkel futballoztok.

– Na de Marija Pavlovna! – Akadt fel ezen ijedten Feri. – Hát Bélával, a Grosiccsal mi lesz? Ő kapus!

– Grosicsnak a fejét fogom ütni! – Hunyorított a szemével gonoszul Kisorosz.

Ez a gonosz tekintet azonban, mintha most nem olyan lett volna, mint máskor. Volt benne valami kis vidámság, huncutság, valami szokatlan.

A következő oroszórán Laci egy cetlit nyújtott oda a háta mögött ülő Ferinek, ő pedig ráírva a választ, visszaadta neki. A Kisorosz figyelmét soha senkinek nem sikerült kijátszani. Elkobozta a levelet, és olvasni kezdte volna, de hamarosan rájött, hogy ez nem olyan egyszerű. Kihívta a táblához Lacit, és felíratta vele a szöveget, amely így hangzott: knudamát nebtenüsz a siscoK. Erre a válasz: koygav enneb kiszoB árjah.

– Ez török? – Kérdezte a Kisorosz.

Erre az egész osztály röhögőgörcsöt kapott. Mindenki ismerte a visszafelé írt sorok és szavak titkát, és amikor a tanárnő is megértette, sokáig nem tudta abbahagyni a nevetést. Ez a jó kedélyállapot az egész osztálynak feltűnt, és meg is jegyezték többen: ez a Kisorosz már nem az a Kisorosz, olyan lett, mintha meg lenne hijva, la.

Vajon mivel magyarázható ez az enyhülés? Megtört a jég? Rianás volt Barakonyi Nagy Béla tegnapi vacsoráján? Ezt találgatták a berenálási akció kitervelői. Irénkét persze kifaggatták még az órák előtt, hogyan zajlott le az esti ünnepség. Ott volt a két összeberenálendő személy? Jól érezték magukat? Beszélgettek? Irénke alig győzött mindenki kérdésére válaszolni.

– Ott voltak, ott! – Mondta Irénke. – Minden úgy volt, ahogy terveztük. Egymás mellett ültek. Ettek, ittak, eleinte sokat nem beszélgettek, de amikor már majdnem mindenki félrebeszélt, ők is belelendültek. Még tán táncoltak is vóna, ha lett vóna zene, meg lett vóna hol. Azután megnéztük a televízióban a filmet, utána ők kimentek az udvarra, de én nem mentem leskelődni utánuk, mert amúgy is setét vót. Utána már vissza se jöttek többet, csak édesapámék gajdoltak éjfélig, nem tudtam tülük aludni.

Ettől jobb híreket hallani sem lehetett volna. Feri és Guszti elégedetten dörzsölték a kezüket.

– Emmá valami! – Csettintett a nyelvével Dülledtszemű Jolánka is. – Úgy nézem, beindul a dolog. Hátha ránk tekintett a Jóisten!

Miközben kezeit összekulcsolva, nagy szemeit sóvárogra a plafonra emelte, a többiekből kitört a nevetés.

A paplak egyik szobájában, ahol a könyvtár kapott helyet, a napokban meszelhettek. A rökönös falaktól nehéz levegőjű helyiség egészen felfrisült, s az ablaküveg így mézscseppeken is szebben mutatott, mint máskor porosan és pókhálósan. Kecskés Béla, a könyvtáros, a könyveket törölgette a ráarakódott portól, először száraz, majd pedig nedves ronggyal. Amikor Laci belépett a kitárt ajtón, Béla arca felélénkült, és gyorsabban kezdte törölgetni a könyveit.

– Á, szervusz! – Szólt a fiúhoz. – Végre egy látogató! Már nagyon unatkoztam egyedül. Odahaza az anyám sosem bízott meg ilyen munkával, de most kénytelen vagyok rá. Magad uram, ha szolgálád nincs! Így van? Az ilyen meló asszonyoknak való, nem embereknek. Így mondják itt, Badalóban, hiszen tudod. Na, és azt tudtad, hogy a régmúlt időkben asszonyállatoknak hívták a nőt eleink?

Kecskés Béla egy kis szünetet tartott, arra várva, hátha Laci is mond valamit, aztán folytatta.

– Bizony, bizony nincs szomorúbb látvány a poros könyveknél, kivált, ha azok nem a padláson, hanem a könyvtárban vannak. Szomorú vagyok én is, mert rajtad kívül nem sokan keresik fel szerény váramat. Kevesen olvasnak. Moziba mennek inkább, templomba, pedig a könyvtár is egy templom, a szellemi kincsek temploma. Világhírű írók, költők művei sorakoznak a polcokon. Sajnos még az iskolások közül is kevesen jönnek, a többieket csak az ásó és a kapa érdekli. Örülök, hogy te nem közéjük tartozol. Hát halljam, mi járatban vagy? Könyvekért jöttél?

Kinyitotta az ablakot, és kirázta a száraz rongyot a portól. Laci két könyvet vett ki a táskájából. Azért hozta őket táskában, nehogy egyesek gúnyos megjegyzéseit kelljen ismét hallania: tán professzor akarsz lenni?

– Visszahoztam a legutóbb elvitt könyveket – mondta. – Itt vannak, a Sztálingrád lövészárkaiban és az Egri csillagok.

– Aha! – Mondta Béla. – Érdekes párosítás. Na, és melyik tetszett jobban?

– Azt hittem, ez a háborús könyv izgalmasabb lesz, de kevés volt benne a harc, sokat dumáltak. – Magyarázta Laci. – Az Egri diákok, ez jó – s kitűnő tájszóalással hangsúlyozta a jót, amely most véletlenül így sikeredett, pedig máskor igyekezett urasabban beszélni. De hát nehéz úrnak maradni a soralján!

– Ugye jó? – Mosolygott Béla. – Érdekes ez. Ami ebben a faluban jó, ugyanez Budapesten jó, nálunk viszont, Somban egyszerűen csak jó.

– Na, és hogy a leghelyesebb szerinted? – Kérdezte Laci.

– A leghelyesebb, ahogy a román mondja: binye.

Ezt Béla természetesen viccnek szánta, de Lacinak is volt humora.

– Akkor adjál nekem egy binyés könyvet.

– Adok én neked többet is. Milyen témájú könyveket parancsolsz?

– Van itt olyan repüléssel kapcsolatos, vagy arról szóló könyv?

– Van. Vernétől az Utazás a Holdba.

– Á, á! – Én már azt olvastam. – Mondta Laci. – De nem hiszek benne, hogy valaha is ilyen utazás megtörténjen. Én repülőgépre gondoltam, de még jobb volna, ha abban gép nélküli repülésről írnának.

– No fene! Csak nem talán te is? Te is szoktál álmodban repülni? – Kérdezte Béla gyanakvóan.

– Szoktam. – Felelte Laci meglepődve a találó következtetéstől. – Ha mélyen alszom, olyankor rugdosok a lábammal, mint ahogy a motorbiciklit gyűjtják. Hát te hogy szoktál?

– Én? – Komolyodott el Béla. – Másképpen. Jó magasan körözök, mint a golya, erdők, mezők, vizek fölött.

Lacit lázba hozta Bélának ez a vallomása.

– Akkor értem már, hogy tudsz te olyan sok verset írni. Megálmodod őket.

– Bizonyos értelemben így is lehet mondani.

– Te! – Gyorsult fel Lacinak a lélegzete. – Én már régen töröm a fejem, de nagyon, hogy repülhetne az ember motorzúgás nélkül, zajtalanul. Majdnem minden nap gondolok rá, de nem jut eszembe semmi.

Béla figyelmesen a fiú szemébe nézett.

– Olvasok a gondolatodban, de az arcodról is lerí, te feltaláló szeretnél lenni. Ejnye, ejnye – csóválta a fejét. – De hiszen ezt a fajta repülést már régen feltalálták, Laci! Hát nem tudtad? A vitorlázó repülőgép! Felröpítik a magasba egy kötéllel, és elengedik.

Laci elpirult, és a homloka izzadni kezdett.

– Akkor nekem olyan könyvet adjék, amelyik arról szól. – Mondta.

– Pontosan olyat nem tudok neked adni, de valami hasonlót ajánlhatok. Azt a könyvet olvasva, csak olyan pilóták szárnyalhatnak az égen, akiknek szenvedélyük a repülés. Te ilyen vagy?

– Ilyen hát! – Bizonygatta Laci. – Ez lenne minden vágyam.

Béla odament a könyvespolchoz, és leemelt onnan egy eléggé rossz állapotban lévő, gyűrött, puhakötésű könyvet, s a fiú kezébe adta.

– Erről beszéltem – mondta –, s amikor felemelte róla a kezét, Laci elolvasta a címét: Petőfi Sándor válogatott versei. Ne nézz rám ilyen kérdően,

értem mit akarsz mondani. Ha úgy fogod ezeket a verseket olvasni, olyan figyelmesen, mint hogyan egy jó pilóta vezeti a gépet, akkor azt fogod észrevenni, hogy már nem is a földön jársz. Minél jobban magadévá teszed a versek hangulatát, annál magasabbra emelkedsz majd. Persze mélyrepüléseket is lehet velük végezni a tartalomtól függően, de az a fontos, hogy ne zuhanj le sohasem. Petőfi is ezt mondaná neked. Próbáld ezt meg, nekem sikerült, szerintem neked is fog, és akkor már ébren is álmodhatsz és repülhetsz.

Laci úgy tett, mintha már nagyon is értené, de azért megkérdezte.

– Na, és milyen gépeken repülhettek, ha ezeket a verseket mindet elolvassom?

– Mindenfélén! Vitorlázón, személyszállítón, de harci gépeken is, vadászgépen és bombázón. Nézd, ha csak egyet említsek, például, ha Az alföld című verset olvasod kellő átéléssel, akár egy vitorlázó utasának élményeit is tapasztalhatod.

– És, ha a Nemzeti dalt?

– A Nemzeti dal már egy harci gép pilótájának a szenvedélyes lelkületével azonos.

– Na, és az Anyám tyúkjá? Erre mit mondasz?

– Ez teljesen világos. A gyerek játszadozik egy papírrepülővel.

– Érdekesen tudod magyarázni – mondta elismerően Laci. – Jó volna, ha a tanítók is tudnának így az iskolában.

– Köszönöm! Nos, akkor van egy ajánlatom. Segíts nekem törölgetni egy kicsit, és közben pedig válogasd ki magadnak a neked tetsző könyveket! Én majd megmondom, melyik a neked való. Rendben?

Laci bólintott, szó nélkül kezébe vette a rongyot, és törölgetni kezdett. Közben azon gondolkodott, milyen jó ennek a Kecskés Bélának, hogy így vélekedik a versekről. Együtt repül velük. Igaz, Verne is hajózott, vonatozott és repült egy fotelben ülve, mégis többet látott és hallott a világról sok olyan utazónál, akiket nem az utazási élmény vonzott. Mire végigtörölgettek a kis könyvtár könyveit és polcait, összegyűjtött magának tíznél is több könyvet. Béla pillanatok alatt kiválasztott közülük hármat. Kiplingtől a Dzsungel könyvét, Coopertől a Nyomkeresőt és Defoe-tól a Robinson Crusoe-t. Laci a Petőfi kötettel együtt jól fel volt hát töltve szellemi táplálékkal. Betette őket a táskába, és jól összehúzta a táska fülét, nehogy még kirepüljenek vagy kiugorjanak azok a repülőgépek, vagy mit tudni még mik, mert ez a Béla alaposan összekuszálta a képzeletét.

BARTHA GUSZTÁV

UGRÓISKOLA

HÁROM EGYFELVONÁSOS

1. KÁPOLNA

Szereplők:

János bácsi

Dóra

Ági, ápolónővér

A színen mindkét irányba átsétáló, siető orvosok, ápolónők, táskákat, ételhordó edényeket cipelő beteglátogatók.

Szín: *kórházi műtő bejárati ajtaja előtti széles folyosórész, jobboldalt, baloldalt kétszárnyas ajtó. A csempézett falak mellett támlátlan, bőrhuzatú vaslócák. A teremserű folyosórészt kékes fényben villódzó neoncsövek világítják meg.*

Dóra a műtő bejárati ajtajától jobbra lévő lócán ül, jobbra-balra tekintget. Ági jön jobbról.

Dóra: Meddig?

Ági: Mi meddig? Ja, az operáció, az attól függ. Mi a fenét művelt már egyszer a Józsid? Nehogy sértésnek vedd, de néha olyan hülyeségeket csinál.

Dóra: Kiugrott.

Ági: *(leül Dóra mellé)* Honnan?

Dóra: A másodikról.

Ági: Na ne!

Dóra: De. Bele a szobánk ablaka alatt burjánzó, vagy mit csináló csipkebokorba.

Ági: *(hosszasan nevet).* Ez a hét vicce!

Dóra: Neked.

Ági: Ne érts félre, képzeld magad a helyembe.

Dóra: Te meg az enyémbe. Fogalmam nincs, miből fogom kifizetni a műtét, a kórházi kezelés káépját.

Ági: Phú!

Dóra: Meg phú!

Ági: Ha csak a tüskéket kell kiszedegetni belőle, az nem kerülhet olyan sokba.

Dóra: Vértzett. Komolyan.

Ági: Akkor rendesen beletenyerezt.

Dóra: (*pityereg*) Más asszonyok tudnak boldogok lenni, nekem meg...

Ági: Tán azt hiszed, hogy a más asszonyok boldogabbak!

Dóra: Nem tudom...

Ági: Na látod. Izé, aztán miért ugrott ki?

Dóra: Na miért!? Mer' bolond. Ha a fejébe vesz valamit, akkor mindig bolond.

Ági: (*csodálkozik*)

Két beteglátogató asszony halad át a színen balról jobbra, tele táskákkal.

Dóra: Egy vadbarom elszólta magát a cégbe, tudod, ahol Józsi dolgozik, hogy ha így meg tovább, tuti, hogy leépitenek. Józsi meg elhitte, fejébe vette, meg azt is, hogy millió százalék, hogy ő is rajta van a listán.

Ági: Mindenütt vannak ilyen... ilyen hülye beszélők. Azt hiszed a kórházban nincsenek, több is a kelleténél.

Dóra: Harmadik hete emésztí magát, ma meg aztán azt gondolhatta: elég! Bedobja a kulcsot.

Ági: (*fejcsóválva*). Na én rohanok, végigzongorázom a szobákat. Aztán még dumcsizunk. (*Ági jobbra el.*)

János bácsi óvatoskodik be jobbról, kezében táskával, ételhordó edénnyel.

János bácsi: Néha komplikációk adódnak, na, és megesik, hogy kirosztálja az öregebbeket. Etelkám műtétjén nem voltak komplikációk, a fiam előre odaadta a pénzt az orvosoknak. Etelkám, hetvenhat éves, képzelje. Ott ültem, ahol magácska, két órahosszán keresztül, képzelje két teljes órahosszán keresztül. (*Leül a műtőajtótól balra lévő lócára.*) Nem szomjas? (*A táskájából előhúz egy üdítőitalos flakont.*) Gázos. Folyton elfelejtem, hogy Etelkámnak gyümölcslevet szabad innia, meg teát, de azt is cukor nélkül, és kortyonként. (*A palackot Dóri felé nyújtja.*) Bátran! Az urával is

ilyen szégyenlős? Ha nem, hát nem. Képzeld, lakott a szomszédomban egy család, vagyis nem a család az érdekes, bár igazság szerint megérték egy misét, de a Pista kettőt, ha nem többet. Miért van az, hogy ép abban gátolják az embert, amit a legjobban szeret csinálni? Pista harmonikázni szeretet Piros színű harmonikája volt, tudja isten hány gombos, na, hogy is hívják... Szépen játszott, ez tény és való, a baj annyi volt, hogy szűk volt a repertoárja. Ha ismerte volna a kottát, bizonyosan... Sajnos nem ismerte, hallás után tanulta a számokat. Baján harmonika, az oroszok így nevezik. Állandóan a rádió mellett ülni, ahhoz idő kell, a Pista meg lakatos volt, vagy mi a szösz. Nem emlékszem. Az ember könnyen felejt, nehezen tanul. De hát így van ezzel majdnem mindenki. Arra azért jól emlékszem...

Egy orvos sétál át a színen jobbról balra.

Harmonikázott a Pista hajnalban, este, éjjel, hétvégeken meg pláne, talán nem is evett. Ki tudja, na ki? Mi szomszédok, legfeljebb bezártunk ajtót, ablakot, felhangosítottuk a tévét, vagy a rádiót, kinek mi volt, portája válogatta. A családnak bezzeg túrnie kellett. Szép erény, mértékkel, de kényszerből túrni sokat és sokszor, hát nem tudom... Tényleg nem szomjas?

Szünet.

Először a házból parancsolták ki, osztán az udvarról a fészker mellé, de mikor a székét az udvar végén álló vécé elé tették, az már sok volt a Pistának. Fogta magát és felment a házpadra, onnan kimászott a tetőre, és képzelje, a kéményen ülve harmonikázott. Összefutott az egész utca. Manapság nem futna össze. Először kérlelték, hogy addig jöjjön le onnan, míg le nem szédül, aztán a milíciával fenyegették, meg a diliházzal. Semmi. Pista húzta, húzta, húzta... Egyszer csak hupp, hátrahanyatlott, mire berohantunk az udvarra, már véres fejfel feküdt a betonjárdán... Igyon egy kortyot!

Ági tér vissza.

Ági: (János bácsi mellé áll, közel hajol a füléhez, fennhangon rászól.) János bácsi, ki ígerte meg, hogy délután nem fog a kórházban észet osztani?! (Dórához) Nagyot hall. (János bácsihoz) Menjen haza, a végén a főorvos úr valóban eltiltja a beteglátogatástól! (Dórához) Legszívesebben éjjel-nappal

ott ülne a felesége betegágya mellett, ami nem lenne baj, ha nem járatná a száját megállás nélkül.

János bácsi: Ágika drága...

Ági: Semmi Ágika. (*Leül Dóra mellé.*) Vén hülye! Szeretem a munkámat, de néha a pokolba kívánom. Agyon idegeskedem, strapálok magam, az éjszakai ügyeletek meg végképp kikészítenek.

Egy férfi halad át a színen balról jobbra, tele szatyrokkal.

Dóra: Férjhez kellene menned.

Ági: Megmondanád, kihez? Amilyen szerencsém van, folyton olyanokba botlok, aki vagy önmagát szereti, vagy a pénzt. Nekem szerelem kell, férfi kell, érted?! Igazi férfi.

Dóra: Józsi nem az.

Ági: Hát nem.

Dóra: Nem nagyon válogathattam.

Ági: Te nem. Nyomják még a piát?

Dóra: Apámék? Anyámmal sztereóba.

Szünet.

Hallottad, Kati harmadjára készül férjhez menni.

Ági: A kis rendeske. Hogy tudott lapítani az órákon. Ha jól emlékszem, a negyedik padban ült. Na mindegy. Mindenesetre, kiforrtta magát. (*Súgva*) Te, nem nimfomániás a mi Katikánk? Egész véletlenül.

Dóra: (*vállat von*).

Nővérke fut át a színen jobbról balra.

Ági: A belgyógyászaton gáz van.

Dóra: Telefonálhatna.

Ági: Áá! Hogy tudjad, a kórházi orvos mobilja vagy ki van kapcsolva, vagy állandóan foglaltat jelez.

János bácsi: Lakott az utcánkban egy család, kacsaláb a házuk alatt, nyúzni való gyerek...

Ági: Kezdődik.

János bácsi: Tessék?

Ági: Semmi, tessék! (*Odalép János bácsihoz, közel hajol.*) Menjen haza! Mondjam ukránul?

János bácsi: Nem vagyok süket, se golyó. Nem tudok legurulni a harmadikról.

Ági: Akkor ugorjon (*legyint*), a lépcsőházban talál ablakot. (*Dórához*) Na, rohanok, szétnézek az osztályon. (*Jobbra el.*)

János bácsi: Ágika nem szeret. Vajon miért?

Szünet.

Tudja, nem a nyúzni való fiúgyerek a fontos, az van. Engedd szabadjára a kislányt, és szajha lesz. Oszt végül odahízolgi, dörgöli magát egy naiv fiatalemberhez, és pokollá teszi az életét. Ágika nem szívlel. Hmm!

Szünet.

Na ez történt a hirtelen nem tudom hányadik szomszédomban. Vagyis a tőlem közelebb állók, a bennfentesek ilyformán értelmezték. Mert előzmény az mindenképpen volt, kellett lennie. A háttérben meg ott volt a módos család: befolyás, arany, rubel döggivel. Meg a közeli, távoli ismerősök irigysége és a gyűlölete körítésnek, ahogy mondani szokás. Képzeld, a múltkor virágot hoztam Ágikának... Adjak neki ötven hrivenyt? Százat? Mégiscsak injekciózza, infúziózza a feleségemet, a combnyaktörés az ő korában... A pénz olykor nem minden.

Az orvos és nővérke siet át a színen balról jobbra.

Hiába kínált a módos család pénzt, márpedig sokat a ledér asszonykának – házat, lakást vehetett volna belőle, vagy amit akar –, hogy váljon el a férjétől, ne hozza a családra a szégyent, a hölgyike csak nevetett. Ahogy a bennfentesektől hallottam, úgy adom tovább. Mert a minék nevezem, nem suttyomba, dugiba csalta az urát, esténként resztoránba járt, fényes nappal a városközpontba korzózott a szeretőivel... A combnyaktörés a fiataloknál sem gyerekjáték. Miért nem mondta, hogy pénzt vár el? Néma gyerekek... Krisztus urunk sírját sem őrizték ingyen. Igazam van?

Szünet.

Asztalon látták táncolni, egyebek mellett. A jámbor ura meg csak irulpirult, mikor felhánytorgatták neki felesége viselt dolgait. Az öccse nem volt nyámnnyila, pártkarrier előtt állt, fényes jövő előtt, ahogy mondani szokás. Szóval a családra vetülő árnyék rá, vagyis pelyhedző tekintélyére dupla súllyal nehezült. Legalább is, ezt állították a bennfentesek.

Szünet.

Hogyan szólíthatom?

Dóra: *(meglepetten)* Engem? Dóra.

István bácsi: Lehetne egy kicsit hangosabban!

Dóra: *(fennhangon)* Szeles Dóra.

István bácsi: Megismételné!

Dóra: *(odalép az öreghez)* Dóra. *(Visszaül a helyére)*

István bácsi: Értem. Szóval Dóra. Dórika, Dórica... Szép név. Egyik gyerekkori lánypajtásomat hívták így. Dóra, Dóra... Sokat kriccesztünk hármásban, én, az Etelkám és a Dóra. Nem tudja mi a kricc? Ugróiskolának nevezik magyarul, vagy hogy... Az iskolának, amit a földre rajzoltunk a játék megkezdése előtt, volt egy másik neve, na... Nem jut eszembe... A városban lakik?

Dóra: *(bólint)*

János bácsi: A férjét mütik *(a mütő ajtajára mutat)* odabent?

Dóra: *(bólint)*

János bácsi: Szomorú dolog. Szomorú...

Szünet.

Elég az hozzá, hogy a pipogya férj öccse megelégelte öngagsága nyilvános fenékrizálást, és egyik délelőtt felkereste. Nyitott házasság, meg fityfene, ha nyitott, az már nem házasság. Tudja, Dórika, amint két ember családalapításra szövetkezik, ott a fel- és eltűnő harmadik csak haszonélvező. Szeresse az urát! Na szóval, az öcs nem és nem tudta meggyőzni a pongyola lebegtető hisztérikát. Szó szót követett, állították a bennfentesek, de hogy honnan került elő a kés, azt ők sem tudták megmondani.

Szünet.

Mi a másik neve?! Tudja, azért szerettem kriccezni, mert együtt játszhatam a lányokkal. *(Nevetgél)* Akkor még nem voltam ilyen... ilyen süke-bóka huszár. Hmm! A férj magára vállalta a gyilkosságot, nagy pénzek vándoroltak zsebből zsebbe, mégis kilenc évet kapott. Egy emberéletért nem sok, de nem Szibériában. Postán utalódtak a pénzek, a család többször meglátogatta, de a tüdőbaj alattomos betegség. Tegnap még nem volt, ma már van. Hét év után szabadon bocsátották az állítólagos gyilkost. Jó magaviselet, fityfenét, a csurma főnök nem akarta, hogy rontsa az elhalálozási statisztikát. Ezt nem a bennfentesek mondták, ezt én mondom. A pénz olykor nem mindenható.

A két beteglátogató asszony sétál át a színen, ezúttal jobbról balra. Nyomukban Ági viharzik be a terembe, aztán hirtelen megtorpan.

Ági: Anyósoddal, hogy állsz?

Dóra: Sehogy. Harmadik hónapja nem beszélünk.

Ági: Azt hittem szent, a béka, és megdob pár ezer hrvnyával. Sürgősen békülj ki vele, mert különben muszáj lesz hitelt felvenned! Nemcsak a gyógyszerekről, a hálapénzekről, a kajáról is neked kell majd gondoskodni. Ez van.

Dóra: Hitel... Mire vegyem fel? A nevetséges óvónői fizetésemre?

Ági: A lakásodra.

Dóra: Holnapután meg megyek a híd alá lakni. *(Gúnyosan)* Drága Józsikám, ezt rendesen összehoztad!

Ági: Hát össze.

János bácsi: Kórházak ide, orvosok oda, öt vagy hat hónappal élte túl a szibériai csurmát a férj. Az öccse meg rá két hétre, este lefeküdt és reggel nem kelt fel. Szívinfarktus, agyvérzés? Ahogy már mondtam: a pénz olykor nem mindenható.

Dóra: *(tekintetével kérdez)*

Ági: *(legyint)* Zenetanár. Volt. Ahogy süketült, úgy vált mind bőbeszédűbbé. Ezt Etelka mama mondta. Van, hogy egész nap magában beszél. Ül a be nem kapcsolt tévé előtt, és kérdez, válaszol, közben fel-felnevet, vagy nagyokat sóhajtozik. *(Újra legyint)* Még hogy igazi férfi volt, születet gavallér! Szerenádok, virágcsokrok... Az igazi férfi az... az igazi férfi. *(Odalép János bácsi mellé, fennhangon)* Jön a főorvos úr, és két lábbal...

János bácsi: Jöjjön. Kápolna... *(Tapsikol)* Végre eszembe jutott!

Ági: *(Dórához)* Lena a perceken telefonált. A főorvos készül átjönni a klinikáról, amolyan gyorsvizitre. Szerencsére, csendes pihenő van, nem kell a járni

tudó betegek után rohangálnom, szobájukba parancsolni őket. Na én tűntem el. Kedves barátnóm, hitel nélkül pedig nem fogod megúszni. Pá! (*Jobbra el*)

Dóra: Pá!

János bácsi: A kilencedik osztály félkörívével, tudja, ami lezárja a hetedik és nyolcadik osztály négyzetét, pont úgy néz ki, mint egy kápolna alaprajza. Jön a főorvos, ő is csak egy ember. Dóra kedves, szokott járni templomba?

Dóra: (*hangosan*) Néha. (*Halkan*) Vagyis ritkán.

János bácsi: Valaha úton útfélen fel voltak rajzolva az ugróiskolák. Ma-napság nem látni. A kórházba jövet átbaktatom a fél várost, és nem látok egyetlen egy krétával felrajzolt ugróiskolát se az aszfalton. Áhá! Kérdezem az unokámat, tudja-e, hogy mi az apszis. Hmm! Beleőrülnék a csöndbe. Fúvós hangszerek között éltem le az életem, képzelje, három évtizeden keresztül vezettem a városi tűzoltózenekart. Hmm! Tudja mit válaszolt a kis unokám: narancslé. Neki az apszis, narancslé. Mondom, az apszisban függ Krisztus urunk keresztje. Nem érti. A főorvos sem érti. Számára emberhalál, magától értetődő valami. Márpedig, ha így van, akkor az égadta világon semminek nem nincs értelme. Képzelje, ezt meg is mondtam neki. Nem tetszett.

Szünet.

Volt, hogy nyáridőben, még ebédelni sem mentem haza. (*Mind lelkesebben*) Első osztály, második osztály, harmadik osztály... A kriccet a végtelenig lehet variálni, akár dzsesszben a szólámat. A kis cserépdarabkát lehet vinni körmön, háton, jobb lábfejen és bal lábfejen... és ha netán leesik, kezdhetsz mindent ellőről, mint az igazi életben.

A főorvos jön balról, egy másik orvos, és egy mappát melléhez szorító nővér kíséretében. A terem közepén megállnak, a főorvos szúrós tekintettel végigméri János bácsit. Aztán mindahárman jobbra el.

Látta? Megbámult, mint borjú az új kaput. Szenvedés nélkül csak majmolnánk a szeretetet. Szeresse az urát! Tényleg nem szomjas? Például megtaníthattam volna Pistát kottát olvasni. Hmm! Narancslé. Szirupos nyavalygás. Ha nem járatnám folyton a szám, belefásulnák a csöndbe. Elhiszi?

Dóra: (*bólint*)

János bácsi: Látja Dórika, magát lehet szeretni. Ági nem engedi, hogy szeressék. Még nem tudja, mi a szeretet. Hogy a szenvedéssel kéz a kéz-

ben... Ezt lehet, hogy olvastam valahol, nem tudom, nem emlékszem. A gyerekkoromra, arra tisztán. Ahogy mondani szokták, ez a halál előszobája. Amúgy, Etelkám nélkül fabatkát sem ér az életem. Ma vagy holnap...

Ági jön megrökönyödve. Magához inti Dórát.

Ági: (*halkan*) Te, az öreg felesége meghalt. De most. Már vagy két órája. A vén hülye, ahelyett, hogy szólt volna, oldalára fordította a holttestet, betakargatta, és tetejébe még beszélt is hozzá. Az ágyszomszéd azt mondja, valami ugróiskoláról, vagy miről locsogott, hogy a halál a legutolsó és a legnagyobb ugrás. A főorvos meg, aki máskor egy padlóra ejtett csokoládépapírrért is kiveri a biztosítékot, ott ül a rendelőben, és bambán bámul maga elé. (*Odalép János bácsihoz. Fennhangon*) Ezt jól csinálta, remekül!

János bácsi: (*kézfejjével megtörli a szemét*) Egyszer talán megérti.

Ági: Hogy én?! Soha! Érti, soha!

Vége

Nagybereg, 2015

MEGKÉSETT VALLOMÁS

*Midőn még szerelemképes voltam,
s öleltük egymást ínszakadásig,
belsődben boldogan barangoltam,
nem készült helyedre még a másik.
Szerettelek szőnyegen, széken,
kádban, megroppant gerincű ágyon,
aztán a legforróbb nyár szívében
bolondos, budai éjszakákon.*

*És amint sikolyodra a lombok
bódulatukból felriadtak,
akkor indult be aprócska szíve
képemre formált kisleadnak.
Hanem a lombok árulók lettek,
eleve annak lettek teremtve:
lerázták magukról a friss zöldet,
esendő sárgát vettek helyette.*

*Te örökzöldnek születted, annak
árnyalatait raktad magadra,
te kikeletet jeleztél folyton –
megtagadtalak mégis tavaszra.
Lehet, a föld rendült meg alattam,
vagy hogy tán idegen napba néztem,
s aki e szép napot támasztotta,
hattyú képében el is jött értem.*

*Ej, hisz nem úgy volt. Egy pőre angyal
mellkasomba nyúlt pusztá kézzel,
madárnyi szívemet kezembe adta,
hogy kettőzzem meg még akkor éjjel.
A delírium tán el sem eresztett.*

*Kábán köszöntött rám a reggel,
ám azt a képtelen végjátékot
álmában is kerülje az ember.*

*Mert mintha trónjához láncolt volna
valami barbár szerelem-isten,
aki csak okádta rám a rontást,
hogy azon helyben elveszítsen.
Magamhoz tértem, de a férfierőm...
Véteim felmérték... Ez lett az ára.
Hogy kereszténynek is hitvány lettem,
bocsásd meg, örök asszonyom, Klára.*

KOPRIVA NIKOLETT

AZ ÉLET ISKOLÁJÁBÓL

Kavalkád... Színes golyók kavalkádja... Ott feküdni köztük, beléjük olvadva, eggyé válva velük – felemelő érzés. Mindegyik visszamosolyog reánk, a nap süt, és mi boldogok vagyunk... Mi is a színek egyike leszünk... Hol az egyik, hol a másik.

Egyik nap Tim feldúltan jött haza. Köszönés nélkül zárkózott be szobájába. Nem szokott ilyesmit csinálni, sőt, mosolygós fiú, szeretett olyan szövegekkel előjönni, amilyenektől az embernek nyomban jókedve támad. Nagyon pozitív a maga 14 évével, ért az emberek nyelvén, a mosoly nyelvén...

Odamentem az ajtójához, és bekopogtam. Hallottam, amint elsírja magát...

– Tim, nyisd ki azonnal, mi történt veled?

– Hagyj most! - mondta félig felemelt hangon, könnyek közt.

– Nem hagylak! C. keresett, hallod? Azt kérdezte, mi újság. Itt hagyott neked egy doboz süteményt!

– Nem érdekel! Hagyjon békén! – sírta.

A következő percben meglöktem az ajtót, és az abban a pillanatban kinyílt. Ott álltam Tim szobájának küszöbén. Valószínű rosszul zárta be az ajtót, vagy nem tudom, de bent voltam. A fiú kicsit meglepve, sírástól eltorzult arccal nézett rám. Majd újból a földre szegezte tekintetét, és hagyta, hogy előtörjenek belőle a könnyek. Leültem mellé.

– Tim, mi a baj? Elárulnád végre? Nem akarlak így látni téged...

Erre még hangosabban zokogott.

– Hemperegtem egy adag koromfekete golyóban – bőgte. – Rettenetes volt, eggyé váltam velük! L. a hibás! Csakis ő! Szeretem! Utálok szeretni, de már késő. Tudtam, hogy meg fog sebezni.

– Mit csinált? Hogyan sebzett meg?

– Harmadik napja felém se néz, semmibe vesz. Pedig azt hittem, ebből lesz valami! Ő is jól érezte magát velem! Láttam és éreztem, tényleg. De most minden szétesett. Miért kell minden nap látnom? Miért?! – zokogta keservesen.

Tudtam, mit érez. Legszívesebben felkötötte volna magát egy fára. Vagy kiugrott volna egy kocsni elé. A fekete golyók kízóak. A legveszedelmesebbek. Elnyomnak, és magukba kényszerítenek, aztán már csak azt érezzük, hogy teljesen fölénk kerekednek, és hatalmat gyakorolnak felettünk. Én már többször is hemperegtem a fekete golyókban. Volt, hogy heteken keresztül. A legrémesebb az egészben talán az, hogy mindig van valaki, aki rátesz még

egy lapáttal, és akkor még mélyebbre süllyedünk bennük. Az egyik ocsmányan vigyorog, a másik szánakozva szemlél, a harmadik – Isten tudja, mit csinál, sír felettünk vagy elkezd hibáztatni. Egyesek csak bölcs szemekkel bámulnak, s arra készítetnek, álljunk talpra. Az ilyen golyók képesek kihúzni kicsit az elkeseredettségből, hogy legalább elgondolkodhassunk. Tekintetük azt sugallja, hogy nem éri meg... nézz magad köré végre, lehet, hogy itt köztünk is akad egy-két színes golyó, csupán el vannak rejtőzve! Ha pedig megtalálsz legalább egyet, az majd mutatja az utat a többi felé. Igen. Valami ilyesmit olvastam ki egy alkalommal az egyik fekete golyó szemeiből... Elkezdtem kutatni a színek után, s kis idő elteltével találtam hármat is: egy piros, egy sárga és egy zöld golyót... Ők pedig elvezettek a boldogsághoz.

Ránéztem kicsi Timre, és elmosolyodtam. Megsimogattam összeborzolt haját, s elmondtam neki egy mesét... Gondoltam, hátha ez a mese lehetne az egyik színes golyó a nagy feketeségben. Nyilván, nem a legvilágosabb, viszont egy sötétzöld golyóval felért volna. De nem, kicsi Tim tovább sírt. Az egyik legfájóbb dolog a világon, amikor szeretünk valakit, aki eleinte úgy mutatkozott, viszont szeret minket, aztán egy nap úgy kelünk fel, hogy azt érezzük, valami már nem a régi. Valami eltűnt, például a törődés a másik felől... Elkezdünk aggódni. Kétségbeesünk. Pedig csak egy mozdulatra lenne szükségünk, egy szoros ölelésre TŐLE, egy kézfogásra, valamire, ami jelezné a viszonzást. De nem jön semmi. Mi pedig zuhanunk, zuhanunk és azon kapjuk magunkat, hogy ott hempergünk egy halom fekete golyó közt. Eltarthat akármeddig, de általában tőlünk függ nagyrészt.

Tim szerette L.-t. Igaz, olykor neki is nehezebbre esett kimutatni, de nagyon szerette, s ideje nagy részét vele töltötte azelőtt. Gyerek volt még, ám a szíve óriási. Féltettem kicsit, mert én már tudom, milyen a csalódás. Aztán – pár hónapnyi szenvedés után Tim végre rátalált egy élénkpiros golyóra a nagy sötétségben. Ez a golyó egy szelíd, hófehér, tiszta mosolyban testesült meg. Egész véletlenül talált rá. Épp a parkban sétált, mikor meglelte egy fa tövében. És a Nap sütött... és kékllett a bárányfelhőkkel teli ég...

Tim pedig azóta színes golyókban hempereg, a szívárvány minden színében. Olykor már szinte eggyé válik velük, például mikor ináig hatol a boldogság. Én meg mosolyogva nézem őt, s azon gondolkodom, vajon tudja-e, hány ilyen fog még keresztülmenni? Vajon tisztában van-e azal, hogy olykor neki kell megteremtenie a színt a fekete golyók közt, mert ezáltal erősebbé válik... Viszont ez a jövő zenéje... talán...

Sárga-piros golyók...

Napsugár...

Öröm...

amikor...

*mikor a költő hallgat
mert muzáj*

*barmot itat a nyár
könnyszemek a csillagok
kacérkodnak a mezők
hiába feszítik
mellüket a hegyek
nyelviünk ízének*

a konyhák illata is fáj

*van ki kajánul vigyorog
átmegy
a túloldalra
akkor
lelkemben felbődiül
egy nóta*

aki hitetlen hitemben búvik

*aki barom
az ötnyelvgen is
idióta*

*de
az aki tudja
mit mondanék*

kezet szorít

*szemében az élő szó
a nyers vers
ami csak lelkemben búvik*

*ha a jó szó virít
rettegnek a csöndek
dideregnek
a csillagok az égen
ha a költő hallgat
abba beledöglenek
büdös nagy birodalmak*

a SZÓ

a tiszta szó erejében hiszek

*százaszor
pontosabban
szívbetalál
mint a puskagolyó*

*tüzek tüzén
poklok poklát
jártam
itt állok a béke sarkán
banditák
nem csak banditákra lőnek
hitetlen hitek pokla
elszabadult*

*miért
kinek miért
kié a mi
mi a kié
vadak elve*

*enyém
enyém*

hol az enyém

hol az a szó

kezüket...

*kezüket nyújtották
felém
gyilkosai
Hitnek
Szerelemnek*

*a Soha
tenyeremben van*

*fattyúország
fattyúlelkei
ne érjenek hozzám*

nyelvtan

*szerelmes kezem völgyre találjon
bokorra
jó szó völgyére
gyönyörű csókra
számát számolni ne tudjam én*

*nagy ég
vagy és fogható*

*szívemben cipellek
eltépni nem merlek*

*te szép
biztos, hogy mást fogok szeretni
az a más is te vagy*

SZÖLLŐSY TIBOR

ANGYAL, DE SOKKAL INKÁBB ÖRDÖGBŐRÖS EMLÉKEK

(KATONA-NAPLÓ, RÉSZLET)

1964. november 18.

... Az ezred nonstop egészségügyi ügyeletese lettem. A száncsásztiban* kaptam egy kis szobát; benne egy ágy, éjjeliszekrény, rajta állólámpa, telefon, az ajtó melletti falon ruhaakasztó – itt fogok lakni, azaz: szolgálni, vagyis éjjel-nappal ügyeletben lenni rangban idősebb kollégáim helyett is, ami azzal a vitathatatlan előnnyel jár, hogy nem kell a laktanyában élnem, ahol ki lettem volna téve a fiatal tisztek: hadnagyok, alhadnagyok, kényének-kedvének, amiből begyűjtöttem némi tapasztalatot, mert a berukkolásom utáni két hónapot laktanyalakóként húztam le, addig a napig – melyik is lett volna, ha nem november 7.-e! -, mikor letettük – keserves testi-lelki „formálás” után – az esküt; ez alatt a majd’ hogy két hónap alatt a fiatal tisztek árgus szemei előtt koptattam az ördögbőrt. Sehogy sem fért a katonai szabályzat előírásaira és viselkedési normáira idomított fejükbe: mi a fenét keresek én diplomás orvosként a hadseregben? Ám, ha már ide vezényelt sorsom és a haza iránti szeretetem, úgy ők majd megtanítanak mőresre: tisztítottak velem húszlyukú klozetet, mosattak lépcsőket alulról felfelé, megpuoltatták velem a szomszédos kolhoz évi krumplitermését, lefuttatták velem az egyenlítő negyed részét.

Előzetes tájékozottságom alapján jobban kellett volna a tiszteseektől – őrmester, főtörzs – tartanom, ám azok lojálisabbak voltak. Az egyik, aki közvetlen rajparancsnokom volt, szerződést kötött velem. Egy este, a takarodó után így szólt: – Doktor! Te úgyis elkerülsz innen, az egészségügyiben fogsz szolgálni. Beszéljük meg: én segítek neked mostan, te meg nekem, ha majd ott fogsz szolgálni.

Érdeklődő pillantásom után folytatta:

– Reggelenként, mikor én vezényelem a sorakozót, megmondom neked előre, hányszor fogok „Felkelés!”, „Lefekvés!” parancsokat adni. Te ne ugorj azonnal az ágyból, mert többször megismétlem, csak akkor, ha jelzek

* száncsásztly – egészségügyi részleg

neked. Akkor kelj és öltözködj: te leszel a legügyesebb katona. Ezért te nekem, ha már ott leszel a száncsásztyban, adsz néhanapján egy-egy kis pihenőt, beutalsz a gyengélkedőbe. Megbeszéltük?!

Persze, hogy belementem! Ment is minden, mint a karikacsapás. Mindig az elsők között voltam a sorban, annyi dicséretet kaptam, hogy elég lett volna egy üdvhadseregnek. Egyszer aztán melléfogtunk: javában folyt az egrecéroztatás – én nyugodtan feküdtem, mint máskor –, mikor bejött egy hadnagy és átvette a parancsosztogatást. Rajtakapott. Két órán keresztül gyakoroltatta velem a felkelést-lefekvést. A vége felé már olyan vizes volt a zubbonyom, hogy a testemre tapadt. Ráadásul tízszer kellett újra, meg újra bevetnem az ágyamat, és egy vég golyócsot felvarrni a galléromra. Hát ilyesmiktől lettem mentesítve azáltal, hogy bent lakhattam a „kórházban”.

Az ezred-alorvosi szolgálat nem mutatkozott – legalábbis első napjaiban – nehéznék: négy-öt gyengélkedő ellátását biztosítottam: torokhuruttal, kisebb-nagyobb sebekkel kerültek be a katonák, ami inkább afféle pluszpihenés volt a bajtársaknak; nem is volt különösebb gondunk egymással. Én is lazítottam: övet nem viseltem, a zubbonyt nem gomboltam be, a köpenyt panyókára vetve hordtam, ha éppen tiszték látogattak meg.

... A tegnap azonban leckét kaptam. Dudorásztatva közlekedtem a folyosón, mikor nyílt az ajtó és belépett az ezredparancsnok. Úgy-ahogy fittbe vágtam magam és jelentettem: „Ezredes elvtársnak jelentem! Az egészségügyi ...” stb. Leintett, majd jelezte, hogy kövessem. Mentem utána az ellátóba, ahol injekciózni, kötözni szoktunk. Az ajtóval szemközti falhoz ment, ahol egy kis vakablak volt függöny mögött. Félrehúzta a firhangot, majd – vissza. „Hány napja szolgálsz itt?” - nézett rám. „Az ezredes elvtársnak jelentem, egy hete!” „Az őrnagy nem mondott neked semmit?” Hallgattam, mert nem tudtam, mit kellett volna tudnom. „Na, ha bejön, kérdezd meg!” – azzal otthagytott.

Szorongva vártam felettesem jöttét, azonnal rákérdeztem: mit kellett volna az őrnagy elvtárstól megkérdezniem, és elmondtam a kora reggeli sztorit. „A kurva életbe!” – fakadt ki a parancsnokom, majd félrehúzva a vakablak takaróját, kivett egy decis poharat. „Minden reggel ezt a poharat megtöltöd szesszel – megmutatta, hol áll a szeszespalack. – Holnap megint csak fog jönni, és akkor azt mondod, hogy elnézést kérsz: én mondtam neked, amit kellett, de te elfelejtetted. Neked megbocsát, mert te kezdő vagy, de nekem nem, vállald ezt a kis áldozatot.” Vállaltam. Már jóval az ezredes érkezése előtt megtöltöttem a poharat, mi több: az éppen megérkezett hazai csomagból kivett konzervből szendvicset készítettem, odatettem a pohár mellé kísérőként.

Jött az ezredes, jelentettem. Bekísértem az ellátóba. Rutinos mozdulattal félrehúzta a függönyt, még rutinosabban kiürítette a poharat. A kikészített „zakuszkát” látva felém fordult: „Doktor! Te nem tudod, hogy az első után az orosz ember nem harap be?!” Azt is megtanultam.

November 28.

Az ezredes percnyi pontossággal érkezik és fogyasztja az aperitifet. Már nem kell jelentenem. Kifelé menet odavetette: „Készülj! Holnap kapsz két stráfort!” Vajon miért, mivel szolgáltam rá?

December 7.

Első eset, hogy éjszaka riasztottak: sérültet hoztak be, egy őrmestert. Négyen cipelték, kezeinél-lábainál fogva. Komikus helyzet lett volna, ha a szegény nem üvölt, mint a fába szorult féreg, ugyanis félpucér volt: a nadrágja letolva, a fedetlen fenéke majdnem súrolta a padlót. A vizsgálóasztalra fektettem, de azonnal hasra kellett fordítani, mert kiabált és káromkodott, mint a szóadás.

Már a felületes vizsgálódás is azt eredményezte, hogy komoly égési sérülések vannak: a fenekén, a combjain nagy kiterjedésű pörkők, hólyagok. A herezacskója olyan volt, mint egy szotyós dinnye.

„Mi történt?” – kérdeztem tőle.

„Mi történt?! – ordított. – Begyúlt a szar!”

Nem faggattam tovább. Fájdalomcsillapítókat injekcióztam, a sebeket elláttam, sokk-prevenციót alkalmaztam, majd riasztottam a mentőt, azok beszállították a körzeti katonakórházba. Az ügyeletes orvos sem lett okosabb, mert a sérült válaszok helyett egyre csak ordított.

„Derítse fel az okot, majd jelentse” – parancsolt rám a tiszt-orvos, majd elbocsátott.

Jelenttem felettesemnek az esetet, ő feljebb, majd elindult felderíteni az eset okát, körülményeit.

Dél körül jött vissza, elmondta, mit tudott meg. „Most már értem, mi volt ez a járvány. Az utóbbi időkben szinte évente: ősszel-télen több sorkatonára lábfájásra, zsigbadásra panaszkodott. Kezdődő érzékszervekre gyanakodtunk. Mivel leszerelés előtt álltak és a tünetek sem voltak valami kézzelfoghatók, mentesítettük őket az éjjeli őrzáratok, a megterhelések alól, megengedtük, hogy meleg vizes tömlőt tegyenek éjszakára lábaikhoz. Mindig is volt két-három „tömlős” gyengélkedőnk. Betegség miatt nem szereltük

le őket, utolsó évesek voltak, meg aztán, mint rokkantakat kellett volna őket elbocsátani, ez meg rossz fényt vetett volna ezredünkre.

Most sült ki, hogy a tömlőkben nem melegvíz, hanem kisüsti volt. A falu, ahol az ezredünk állomásozik, híres arról, hogy erős cukorrépa pálinkát főznek, amolyan nyolcvanfokosat, ezt vásárolták, vagy valamire cserélték az „öregek”, majd takarodó után csapra ütötték a tömlőket és ittak.

Az őrmester, akit nem szerettek társai, rájött a turpisságra. Az éjszaka ő volt az ügyeletes. Sorakozót parancsolt, a tömlők tartalmát kiöntette a vécébe, bent a laktanyában, majd tudtára adta a legénységnek, hogy jelenti reggel a parancsnoknak. A „Lefekvés!” parancs után „nagydologra” készülve ráült a vécényílásra, majd rágyújtott és az égő gyufát bedobta – maga alá. Az erős pálinka belobbant; ez okozta az égési sebeket.”

Január 12.

Az őrmestert leszerelték – egyenesen a kórházból. Hivatalos következménye az ügynek nem volt. A „tömlősök” meggyógyultak.

Január 16.

Tegnap megrendezték az évente esedékes és lebonyolításra kerülő síversenyt. A zászlóaljak, a rajok kétperces különbséggel, egymás után indultak. Tíz kilométert kellett megtenni teljes felszereléssel egy kör alakú pályán a falu kertjei alatt, majd ugyanazon úton vissza. Kalákában érkeztek az egységek, kb. egy és ugyanazon idő alatt téve meg a távot. Már meg kellett volna jönnie a 3. zászlóalj 2. rajának, ám csak nem jöttek.

A verseny végeztével elindultunk a nyom mentén, hogy megkeressük az elvesztetteket. Végigfutottuk a pályát, de sehol nem találtuk őket. A visszavezető úton arra lettünk figyelmesek, hogy az egyik falusi házban nagy a dinom-dánom. A felderítő csapat parancsnoka bement a házba, ahol ráakadt a 2. rajra. Totálkáros volt mindegyik. A háznál lagzi volt, az éppen ott elsikló csapatot beinvitálták egy kis lélekmelegítőre; nem mondtak nemet, leitták magukat rendesen, de megtehették: velük volt a politikai helyettes is. Az ügyet elsimították, aztán más pályát jelöltek ki a versenyekre.

Február 6.

Fél éve szolgálók. A gyengélkedők sok mindenre megtanítottak. Néhány aranytörvényt megjegyeztem, úgy gondolom, hasznukat veszem majd a polgári életben is.

1) Úgy igyekezz, hogy ne kerülj parancsnokaid szeme elé, mert megbíznak valamivel, parancssal kényszerítenek valami elvégzésére.

2) Sose igyekezz teljesíteni azonnal az első parancsot, mert hamarosan újabbat kapsz, ami merőben ellenkező fog az elsővel.

3) A hadi-katonai tudomány nem ismer lehetetlent: amit a polgári életben nem tudnak megoldani, azt megoldják a katonaságnál. Pl.: a tér és az idő itt összeegyeztetett fogalom, egy sajátos mértékegység. A szakaszvezető kiadja a parancsot: „Na, ganéjtúró bogárkám! Ma ázni fogtok a kerítéstől a vacsoráig!”

ÁMORTH ANGELIKA

JÓ KERESZTÉNY HÁBORÚ IDEJÉN

Augusztusi reggel volt. Ez a nap is ugyanúgy indult, ahogy a család minden eddigi vasárnapja. A bundáskenyeret elfogyasztották és a kávéscsészek is kiürültek már. A vén kutya a tegnapi vacsoráról maradt csontokat rácsálgatta. Az utca halk volt. Csak egy autó hangja törte meg a reggeli csendet, lassan és kimérten haladt a kátyus, kavicsos úton. Kinn szeles volt az idő, kicsit szemerkélt is. A nő mosogatott, a gyerekek fész búkoztak, a férfi a reggeli híradót nézte a tévében.

„Ismét összetűzésbe keveredtek a szakadárok és az ukrán hadsereg. Huszonhárom ember meghalt, négyen súlyos állapotba kerültek, a sebesültek pontos száma még nem tisztázott, többen el is tűntek.”

Az apa kikapcsolta a tévét. Haragosan sóhajtott egy nagyot, ezzel adva hangot nemtetszésének.

– Semmi mást nem mutatnak ebben a rohadt híradóban, csak ezt a szaros háborút. Mintha más nem is történe a világban, mintha megállt volna az élet! Hogy ott döglőnének meg mihamarabb mind, ahányan vannak.

A ház csendes maradt, válaszra nem méltatva a férfi kommentárját. A gyerekek tovább fész búkoztak, a nő megtörölte vizes kezét.

– Na jó, kaptátok össze magatokat! Induljunk, mert elkészünk a templomból.

MAGÁNY

Egy nyári napon történt. Kinn kellemes idő volt, a levegő már lehűlt, csak az aszfalt őrizte a forró nap emlékét. Az utca tele volt siető emberekkel. Valaki a párjához sietett, valaki a barátaihoz, valaki a rokonaihoz. Egyedül hősünk nem sietett. Lassan végigsétált a haza vezető úton, mélyen magába szívta a kellemesen hűvös nyári levegőt, szemével mosolyogva pásztázta a siető embereket. De mosolyába becsempésződött némi szánalom. Ezek állandóan csak

sietnek. Nincs idejük élvezni az élet apró szépségeit, mindig valami mással vannak elfoglalva – gondolta magában, miközben belsejét eltöltötte valami szokatlan hiányérzet. Bár ha jobban belegondol, nem is volt olyan szokatlan. Évekkel ezelőtt érzett már valami hasonlót. Akkor még ritkán jelentkezett, de ahogy teltek az évek, egyre gyakoribbá és nyomasztóbbá vált ez az érzés. Persze erről soha senkinek nem beszélt. Erős nőnek ismerte őt a környezete, és ő is igyekezett eleget tenni az önmaga által létrehozott mintaképnek.

Otthon elvégezte szokásos teendőit, amiket évek óta minden hétköznap este szertartásszerűen megtett. Levette a magas sarkút, amelybe az egész napos használat után már belegémberedett a lába, megmasszírozta fájó talpát, majd megengedte a fürdőben a vizet. Amíg megtelt a kád, befőzte a gyógyfűteáját. Minden este más-más teát főzött magának, hisz nem árt a változatosság. Tegnapelőtt gyömbérteát ivott, tegnap kamillából készültet, ma pedig – fodormenta következett volna. De hősünk gondolt egyet, és úgy döntött, néha belefér az életbe egy kis rögtönzés is, és menta helyett citromfűvet főzött be. Elmosolyodott bohóságán és elindult a fürdő felé. Amikor a kád megtelt, hozzáadott egy nagy adag fürdőhabot, levetkőzött, és belebújt. Húsz perc után (mert hisz hova siessen), kikecmergett a vízből. Következett az elmulaszthatatlan testápolózás. Ennek köszönhette ugyanis, hogy hatvanöt éves korára úgy nézett ki, mint egy ötvenéves. Meg különben is, a lassan negyven éve végzett heti 60 órás idegtépő üzletvezetői munka után ennyit mégiscsak megérdemelt.

Belebújt selyem hálóingjébe, felvette hálóköntösét, holott még nem készült lefeküdni. De hát kimenni sem tervezett már sehova, úgyhogy öltözete így alkalomhoz illőnek bizonyult. Leült karosszékébe a bögre teával és olvasni kezdett. De nem tudott a könyvre összpontosítani, gondolatai akarva-akaratlan állandóan máshová sodorták. Magával ragadta a nosztalgia.

Először gyermekkorára gondolt. Hat testvérére és meggyötört édesanyjára, aki állandóan arra tanítgatta gyermekeit, ne kövessék el azokat a hibákat, amelyeket annak idején ő elkövetett. Anyja egy megtört, kimerült alakként ivódott be emlékezetébe. De volt abban az asszonyban egy felejthetetlen különlegesség – a mosolya. Minden áldott este egy indokolatlanul őszinte mosollyal hajtotta álomra fejét.

Majd ifjúságára gondolt. Az akkor még életre szólónak tűnő barátságok és szerelmek korára. Ez volt élete legmozgalmasabb időszaka. Magával ragadta az élet, mindig történt vele valami érdekes, és mindig volt kivel megosztania élményeit, vagy esetleges felfedezéseit és váratlan rádöbbenéseit. És amilyen szép volt ez a korszak, olyan hamar el is múlt. Barátai szétszéledtek a világban, többen

családát is alapítottak, és ő magára maradt. Persze ő sem állt távol a családalapítás gondolatától, de mikor odáig jutott, hogy elkötelezze magát, barátai nagy többsége már a válásnál tartott. Ekkor nyilallt bele az a nagy félelem, hogy őréa is ez vár majd: válóper, vagyonomegosztás, gyermektartási és gyermekelhelyezési perek; dráma és fájdalmas emlékek, semmi több. És a félelem olyannyira eluralkodott rajta, hogy amikor kapcsolatuk elérte az első válságos időszakot, hátat fordított mindennek, és ahogy mondani szokás, felégetett maga mögött minden hidat. Hisz a problémák megelőzése mindig könnyebb, mint a megoldása.

Ezután belemerült a munkába. Magával sodorták a hétköznapok, a napi rutin, és észre se vette, ahogy elröpültek felette az évek.

Most hirtelen úgy döntött, felhagy a noszalgizással. Az emlékek felkavarták és a hiányérzetéhez egy mérhetetlen szomorúság is társult. Elöntötte a magány. Sírni próbált, de nem sikerült. Tudat alatt most is igyekezett eleget tenni a maga elé támasztott elvárásoknak. Hisz ha sírni kezd, beismeri, hogy boldogtalan. És akkor összedől az évtizedek által festett összkép, amit magáról és életéről alkotott. És ha ez is összedől, mi marad meg neki?

Úgy döntött, lefekszik. Igaz, nem volt álmos, de megszokta már, hogy hosszú ideje altatóval tud csak elaludni. A gyógyszer az éjjeliszekrényén állt. Bevett belőle egyet és ledőlt. De a tablettá nem hozta meg a várt hatást. Zaklatott lelkiállapotára való tekintettel beszedett még egyet. És ekkor jött el élete eddig leghajmeresztőbb ötlete: beszédhetné akár az egész csomagot is. Egy kis időre megrémült a gondolattól, de utána megállapította, nincs veszítenivalója. Megnyugtatta a tudat, hogy bármikor kiszállhat és egy szomorú mosollyal az arcán mégiscsak elaludt.

LEVÉL

Kedves... Ne haragudj rám. Tudom, sok fájdalmat okozok most neked. Ismerlek. Most tombolsz, őrjöngsz. De kérlek, bocsáss meg. Legalább te ne utálj. Elég az nekem, hogy én utálok magam.

Nem akartam idekerülni. Tudod, mindent megtettem, hogy ne így alakuljon. Azt hittem, fizikailag lesz nehéz. De tévedtem. Lelkileg. És nem nehéz, hanem elviselhetetlen.

Amikor az elsőt lőttem le, akkor még a félelem vezérelt, és eltompított bennem minden egyéb érzést. Este egy társam megdicsért, hogy milyen jól

célzok. Hánytam, annyira utáltam magam. Aztán lassan beleszoktam. Elkezdett felemészteni az üresség. De még bennem volt a hit, hogy egyszer hazakerülök és véget ér ez a szörnyűség.

Kérlek, bocsáss meg.

Tegnap történt valami. Őrt álltam és közben volt időm gondolkodni. Épp győzködtem magam, hogy mindent helyesen teszek, hogy nincs más választásom. Erősnek kell lennem. Úgy döntöttem, megtanulom gyűlölni az ellenséget. Talán úgy könnyebb lőni. Fejemben ordítottam, átkoztam őt, az anyját, az istenét, az egész fajtáját. Elkapott a hév, hirtelen jólesett a gyűlölködés. Olyan felszabadító volt. Ekkor észrevettem egyet a területünkön. Reflexszerűen lőttem. Büszkeség töltött el, és megrémültem ettől az érzéstől. Hisz én nem lehetek az az ember, aki büszke magára, ha embert ölt!

Kérlek, bocsáss meg.

Nem volt senki a láthatáron kettőnkön kívül. Úgy döntöttem, odamegyek hozzá. Mellé térdeltem. A zsebeibe nyúltam, bár nem tudom, mi vezérelt erre. A belső zsebben egy fényképet találtam. Egy nő volt rajta, meg egy kisfiú. Lehet, hogy csak képzeletem, de kiköpött úgy néztek ki, mint te és a fiunk. Mosolyogtak, a szemük boldogságtól sugárzott. Boldog család lehetett.

Megöltem az apát, a férjet. Érted?

Itt mindenki olyan, mint én. Apa, férj, fiú, barát. És én őket gyilkolom. Kötelességből. Hány embert kell még megölnöm, mielőtt én is kapok egy golyót? Elhatároztam, hogy többet egyet sem. Én egyszerűen képtelen vagyok ezzel élni!

Kérlek, bocsáss meg!

Tudom, hogy rosszat cselekszem, hogy megkeserítelek ezzel. De ha nem teszem meg, vajon hány hozzád hasonlónak teszem még tönkre az életét. És én mitől vagyok értékesebb? A rossz és a kisebb rossz között kell választanom. Csak egy golyó, és többé sosem kell majd ölnöm. Ez az utolsó.

Bocsáss meg.

KOVÁCS ELEONÓRA

Z. ÉS A KATAKLIZMA

A polgárok többsége nem hitte el, hogy bekövetkezhet.

*

A városlakók munkába indultak, a boltos idegeskedett az elmaradt kenyérszállítmány miatt, azt pedig visszautasította, hogy a beszállító az árut elpasszolta volna a külvárosban, a maradékkal pedig bevonult volna a bunkerébe. Miután mégis megtörtént, és az utcán már a zaj is megszűnt, valamint a lezuhant liftben jajveszékélő Zaradovszkyné is elhallgatott, Z. napok óta először kinyitotta a szemét. Óvatosan körbenézett a szobában, megmoccan kicsit, hogy a hosszú ideje érzéketlen lábán elindulhassanak a hangyák. Öt órával később úgy döntött, megissza a palackban maradt utolsó csepp tiszta vizet. Nyolc óra múlva engedett a talán már nem is létező gyomra követelésének, és megette az utolsó három gabonamagvat. Gondolkodott és hallgatózott felváltva, majd óvatosan kigördült az asztal alól.

Átgázolt a röpirattengeren, melyet az utolsó előtti estén nyomtattak Olimpiával, majd egy köteg törölköző alól elővette az elemes rádiót. Csavargatata, tekergette, de élő adást nem talált. Az éterből csak zúgás érkezett, illetve egy röpké pillanatra a legutoljára leadott vészjelzés, mely arra figyelmeztette a lakosságot, hogy haladéktalanul vonuljanak a kijelölt óvóhelyre.

Z. a kamrában talált tíz deci lekvárt. A penészt félrekaparva kanalizgatata, amikor meglátta a bedeszkázott ablakon bekúszó fénysugárt. Ez a nap lehet, gondolta. Fel nem ismerhette, mert gyermekként csak legendákat hallott róla. Figyelte, hogyan kúszik előre, és két nappal később úgy döntött, kinyitja az ajtót.

A lépcsőházban csend volt, a levegőben por és enyhe füstszag terjengett. Arcát sálba bugyolálva, óvatos léptekkel haladt tovább. A falakon a szokásos feliratok éktelenkedtek, a közösségi háló megszűntével a lakók feliratok által üzentek egymásnak. Megakadt a szeme az ajtajával szemben lévő íráson: „Menekülj, Z.! O.” Ezen egy kicsit elgondolkodott, majd haladt tovább. Az utolsó lépcsőfordulóban megbotlott valamiben, és legördült a kemény betonfelületen. Amikor feltápáskodott, bosszankodva vette észre, hogy valaki a közelgő támadást előrejelző transzparenst hagyott a lépcsőházban. Halványan felsejlett előtte Olimpia alakja, amikor azt kérdezte, hogy zölddel vagy

feketével írja-e a „válaszcsepés” kifejezést. Leporolta nadrágját, és gondolkodás nélkül a külvilágba lépett. Hunyorgott a szokatlan erősségű fény miatt, a légzését azonban nem akadályozta a levegőben szálló, alaposan megnövekedett törmelék-koncentráció. A tömbház árnyékából kilépve hirtelen elveszítettnek érezte magát a napfényben tobzódó sugárút zajában. Csikorgogva fékezett egy autó, diákok siettek könyvvel a kezükben, két idős ember az étterem bejárata fölé függesztett árlistán töprengett.

A váratlanul támadó ingeráradat elől egy melléktucába menekült. Az épület falának támaszkodva lassan levegőt vett, és felemelte a fejét. A levegőben, mint mindig, az egyenletes wifi-elosztásért felelős gömbök keringtek, csak a Hold mellett jelent meg az ismeretlen égitest, mely a tudósok szerint lassan árnyékba borítja a Földet. Z. nem értette, hogyan lehetséges mindezek ellenére, hogy az emberek továbbra is fegyelmetlenül üldögélnek a kávéházi asztal mellett, kortyolgatják a megnövekedett árú koffeines italt, és méltatlankodnak a szombat reggeli eső elmaradásán. Az anyák is a padon ülve csevegnek, miközben gyermekük békésen szuszogva belélegzi a levegőben szálló ártalmas porszemcséket. A koldusok változatlanul a járdán kuporognak, azonban végleg elhagyták az utca örökre árnyékossá vált oldalát. A boltok nyitva tartanak, és a régi lendülettel tudósítanak az akciós termékek széleskörű választékáról. Z. számára nem volt világos, hogyan lehetséges mindez. Talán csak ő észlelte a változást? Aztán újabb és újabb kérdéseket tett fel, majd arra lett figyelmes, hogy a tömeg egy pillanatra megáll. A fülük mögé épített kommunikátorok villogni kezdenek, régen ez a frissítés érkezését jelentette. Ő a sajátját régen kinyeste, mert úgy vélte, az ellenség ezen keresztül képes az elme befolyásolására. Z. ekkor kezdett ordítani. Úgy vélte, talán ezáltal a jelenlévők rádöbbennek arra, hogy mindnyájan egy kataklizma túlélői.

*

Az esti frissítésben a helyszíni tudósító elmondta, hogy a város főterén üldögélő anyukák eseménytelen és kellemes délelőttjét egy ismeretlen, elmeintézeti szökevény sikoltása zavarta meg. A helyszíni beszámoló szerint a zavarodott elméjű polgár megtámadott egy anyukát, és füléből ki akarta tépni a kommunikációra használatos IK-10-et. A polgárok többsége nem hitte el, hogy hasonló esemény a Béke Időszakának meghirdetése után bekövetkezhet. A rendfenntartók a szökött beteget időben elszállították, ezt követően a megszokott rend helyreállt.

SZÁRNYPRÓBA

CSORNYI DÁVID

1991. december 30-án született Beregszászban. A Beregszászi 4. Számú Kossuth Lajos Középiskolában érettségizett 2009-ben. Tanulmányait jelenleg Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola történelem szakán folytatja. Főbb érdeklődési köre: a XX. századi történelem. Tagja a főiskolán működő, néhány tagot számláló, diákok által önkéntes alapon szervezett irodalmi körnek, az Irodalmi Szalonnak, valamint a Kovács Vilmos Irodalmi Társaságnak.

KÉK FÜLKE

Idő.

*Ha együtt indulnánk a múltba,
hogy valami más legyen
és változtatnánk...*

Vagy akár a jövőbe.

*Ha megállunk pihenni,
a döntések gyümölcsét
hintaszékből nézni
egy kis faház teraszán...*

Zöldet mutat a lámpa.

*Állnak a kocsik,
rám várnak,
ebből baleset lesz.*

ITTASAN

*Hittem az álmoknak,
nem titkolom,
de már elmúlt.
Bort hörpintek.*

*Szédülök.
Mint minden
részeg,
mint egy választ váró
kérdés,
dőlk el.
Változást akarok.
Várom a tavaszt,
hogy elfelejtsek.
Addig:
Ámor, csendesedj.*

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

SZIGETÜNK BÉKÉJE

Kárpátalja a béke szigete – mondogatta Fodó Sándor, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség első elnöke, valamikor a '90-es évek közepén. Érezte talán maga is, hogy megállapítása kissé felszínes, ám a javában dúló délszláv háborúra figyelve jóváhagyólag bólintottunk rá, mert lelkünk mélyén óhajtottuk, hogy valóban így legyen. Az ukrán belpolitika barométere azonban mindjárt a független Ukrajna megerősítésére kiírt referendumot követően változásokat jelzett. Ugyanis a megyei tanács döntése értelmében az ország függetlensége mellett, 1991. december 1-én Kárpátalja különleges gazdasági státuszáról (78%) és egy Beregszász központú magyar autonóm körzetről (81,4%) is szavazhattunk, azóta sem tapasztalt egyetértéssel. Ettől ugrott csak magasra, s rezgett idegesen az a bizonyos mutató! A fiatal ukrán demokrácia szélsőségei, de mérsékeltjei is, egyaránt felhőrdültek az igenek magas arányán, szemükben mi, kárpátaljai magyarok, potenciális szeparatisták lettünk. Ezek után már szóba sem jöhetett a népakarat megvalósítása, a kérdés el sem juthatott az ukrán törvényhozásig. Nyilvánvaló lett, hogy továbbra is meg kell elégednünk a nyelvi és kulturális hagyományápolásra vonatkozó olyan-amilyen jogainkkal, ám ezekért – időről-időre – manapság is határozottan ki kell állnunk. A téma, amint látjuk, a kelleténél is összetettebb, kényesebb, ennél fogva a cél – a magyar-ukrán megbékélés, népeink hosszabb távú, konfliktusmentes együttélésének elérése – jelenlegi belpolitikai helyzetünkhöz képest még odébb van. De nem volt ez mindig így, s ennek alátámasztására most gyermekkorom egyik emlékképével hozakodom elő.

Kis családi házunk konyhája az '50-es évek közepén, Tiszaújlakon. Varrónő nagyanyám Singer gépe előtt görnyed, az ágy szélén és a két hokedlin asszonyok ülnek, én pedig a tűzhely előtti sámlin lovagolva lesem a szót. Megcsikordul a kisajtó, eltelik talán fél perc is, de az ajtón nem jelentkezik senki. – Eridj csak, Lacika, nézd meg, ki jött! – utasít Nagymama. Szedem máris apró lábaimat, loholok, de a kútnál már látom, hogy Vomnádcát csoszog befelé, az öreg koldus. Félreállok az útból, ő bólint, s elindul a gang felé. A konyhaküszöb előtt megáll, leveszi sapkáját, s fejét meghajtva keresz-

tet vet, majd elkezd számunkra érthetetlen mondatokat. Ebből származik neve is, azaz hogy jobb ötlet híján mi neveztük el Vornácátnak, mert szláv nyelvű könyörgéséből valami hasonló hangzású nyelvi egységet véltünk hallani. Nagymama feláll, a kredenc belsejéből előveszi a konyharuhába göngyölt kenyeret, leszel egy teljes karéjt, s felém nyújtja, hogy továbbadva tanuljam, szokjam az irgalmasságot. A koldus meghajolva fogadja az alamizsnát, s közben megszemlélhetem kopasz fején a vetőkrumpli-nagyságú dudort, amelynek eredetéről az utcabeli gyerekekkel épp eleget fantáziáltunk már. Az öreg hálálkodik, kissé imbolyogva megfordul, s már csak botjának kocogását halljuk a kavicsal megszórt udvaron. Megszólal ekkor az egyik asszony: – Margit, minek ad ennek a vén huculnak? Űgyis csak odadobálja a kutyáknak. Láttam má' nem eccer...

Nagymama szemrehányó pillantást vet rá, s csak ennyit válaszol:

– Ugyan már, Ilon, emberek vagyunk.

Szinte bizonyos vagyok benne, hogy a korosztályomhoz tartozó ukránoknak is megvannak a maguk hasonló emlékei. De elkerülhetetlenül felötlik bennem a magyar és a ruszin nép egymásrautaltságát elbeszélő eredetmonda, amint azt Bonkáló Sándor rögzítette valamikor.

Krisztus urunk, miután szépen, rendre kijelölte a földön a két nép életterét, békével bocsátotta útjára a magyart és a ruszint. Esztendő multán mégis panasszal tértek vissza hozzá.

– Kenyérnekvalóm ugyan termett bőséggel – így a magyar –, de majd megfagytam a télen, mert nem volt tüzelőm.

– Én pedig csaknem éhen haltam, Uram, mert a hegyek keservesen feltört lankái egy kis rozson kívül semmit se adtak – tette panaszbba a ruszin.

– Ez így nem maradhat – mondta az Úrjézus –, végül is emberek vagytok!

S attól kezdve úsztatja a ruszin az alföldre a fát, és tengelyen szállítja haza méltó ellenértékét, a gabonát és a bort.

De mi van akkor, ha megfélelkezünk az „emberek vagyunk” mélyen humánus, útmutató intelméről? Mi van, ha egy gőzös pillanatban különbnek tartjuk magunkat a másiknál, esetleg elsőbbségünket harsogva követelünk a másik rovására területeket, befolyást és kiváltságokat? Ilyenkor történelmi helyzet van alakulóban, amelyet a példák tanulságai szerint szinte lehetetlen megúszni szégyen nélkül.

A mi 20. századi együttélésünknek is vannak szégyenfoltjai. Ott van például a Huszt alatti Vörös mező, ahol 1939 márciusában a bevonuló magyar csapatok vérbe fojtották a szicsgárdisták fegyveres ellenállását. A

fellépés jogosságáról, az áldozatok számáról, a foglyul ejtett ellenállók soráról – konkrét adatok hiányában – azóta is zajlanak a viták. De eszünkbe jut erre mindjárt a háborút követő, aránytalanul sok áldozatot követelő szovjet megtorlás, amelyről évtizedekig csak hallgatni lehetett. Senki sincs feledve, semmi sincs feledve – hallhattuk gyakorta a szovjet időkben, amikor a nagy honvédő háború hőseire terelődött a szó. E gondolat első részét akár fel is vállalhatjuk, s nyugodtan átvihetjük saját áldozatainkra, ám a folytatással gond lehet, mivel felelősségre már senki sem vonható. A harmadik generáció is felnőtt azóta, s a számonkérés helyett a főhajtás, a méltó emlékezés legyen az ő dolguk immár. És maradjanak éberek, hogy egyik gyalázat se ismétlődhessék még egyszer. Egy stabil demokráciában egyszerű közhelyként hangzana e kívánság, de Kelet-Ukrajnában tavasz óta polgárháború dúl, s a közvetlen közelünkben is történtek már kisebb fegyveres incidensek. Félő, hogy előbb-utóbb veszélybe kerül szigetünk békéje, s nem tudható, hogy egy radikálisan megváltozott politikai helyzetben, amikor a háború gyilkolásra uszító szelleme felfüggeszti a törvényes rendet, miként viszonyulnak majd hozzánk, s milyen szándékkal vetik szemünkre a múltat kárpátukrán polgártársaink.

Egy dolgot azonban mindenképpen tisztázni kell. Szülőföldünk, bár jelenleg Ukrajna része, sajátos történelmét, etnikai összetételét, kultúráját és természeti viszonyait, de természetes határait tekintve is elkülönülni látszik Ukrajnától. Már nem Magyarország és nem Szlovákia, de nem is Kárpátontúl, hanem egyszerűen csak Kárpátalja, amelynek őshonos, több nemzetiségű lakosai következetesen és makacsul kárpátaljaiaknak mondják magukat. Elégé sajtóságos identitás ez, de ki vonná kétségbe létezését? Ki cáfolná, hogy ez az állapot a sok tekintetben tékozló, világrendet felforgató 20. század rajtunk végzett munkájának eredménye? Így lett nekünk közös hazánk e tenyérnyi föld, bennünket ez éltet, s majd hantjával is ez takar. Ám addig – osztoznunk kell áldásain és nyomorúságán, természeti szépségein, de épített örökségén is. Ha tetszik, ha nem, nekünk – kárpátaljai ukránoknak, magyaroknak és másoknak – életvitelben, gondolkodásban, a világ globalizáló törekvéseivel szemben is ki kell állnunk, egyre több bizalommal közeledve egymáshoz. Írnunk, énekelnünk, tudóssá lennünk azonban továbbra is a magunk nyelvén ajánlatos, s persze, fohász-kodnunk is, hogy a Miatyánk és az Otcsenás továbbra is erősítsék egymást, Szülőföldünk pedig valóban „a béke szigete” maradjon.

BERTHA ZOLTÁN

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY REGÉNYTRILÓGIÁI

Nagy Zoltán Mihály életműve – költői, prózai, novellista és regényírói teljesítménye – „eszmei és esztétikai értelemben egyaránt” feltétlenül a mai kárpátaljai magyar irodalom élvonalában helyezkedik el, ahogyan Görömbei András már a kilencvenes évek derekán leszögezte; a nyolcvanas évek végi fordulat után, „a tematikai tabuk felszámolásának” időszakában *A sátán fattya* (1991) című regényremeklése, „kisregénye lírai monológ formában, egy meggyalázott lány életén keresztül mutatja be a kárpátaljai magyarság 1944-es tragédiáját.”¹ Az azóta számos kiadást megért alkotás visszhangos sikert aratott, mert benne a revelációszerű önreflexív történelmi számvetés különleges elbeszéléspoétikai („formabontó prózatechnikai eljárásokat mutató”)² hatásformákkal szuggerálja a valóságosan megélt kisebbségi magyar és egyetemes emberi szenvedés egzisztenciális mélységeinek jelentőségét. Monódiászerű balladai tudatregény vagy parabolikus krízisregény (Kafka, Kosztolányi, Kodolányi, Németh László, Szilágyi István és mások egész vonulattá terebélyesedő huszadik századi magyar nőregény-mintáihoz is illeszkedőn), megrázó „vezekléstörténet”, a személyes és közösségi megaláztatás sugallatos krónikája; „olyan teljesítmény, érték, amelyik nem csupán a kárpátaljai, nem is csak a nemzetiségi, de az egyetemes magyar irodalom legjobbainak mércéjével is mérhető.”³ Ez a mű tehát méltán válhatott a kortárs irodalmi kánon szerves részévé, mert szuverén nyelvi-művészi megalkotottsága⁴ az epikai élmény lírai és archaikus-balladai, mitikus-biblikus kifejezésalakzatait valóban a folklorisztikus mélységperspektívák és a modern, expresszionisztikus vagy szürrealisztikus (Sarusi Mihály vagy Tamás Menyhért nemzedéktársaságában megújított „népi expresszionista” vagy „szürrealista”) előadásmódok kivételesen erőteljes és összetett egybekapcsolásával képes teljesérvényűvé szintetizálni. Elementáris és szinte zsoldáros drámaisága – „katartikus erejű szómágiája” – valódi kárpátaljai sorsregénnyé avatja.⁵ Műfajpoétikai sokszínűsége híven érzékelteti a kálváriás egyéni és nemzeti sors történelem stációit, amikor apokrif imádság, gyónás, ráolvasás, sirató- és

passióének, zsolozsma, végteleníthető jeremiádos-sirámos lamentáció vagy litániás panaszdal-áradat, akár egyfajta modernizált (de közben mintegy időtlenné is stilizált) „planctus” – annyiféle szabad- vagy prózaversszerű változata sűrűsödik itt össze.⁶ A háború poklában fogant „örök fattyút” a szörnyű érzelmi viharzások közepette kényszerűen nevelő lányanya fájdalmát – a legbelsőbb és legellentmondásosabb pszichikai ütemmozgásokat is – a hol lelassuló, hol nekilendülő, olykor szétszakadozó, máskor hömpölygővé duzzadó beszédáramlás közvetíti, a zokogó, az önmarcangoló, a tombolón gyűlölködő, s a néha valamelyest mégiscsak elcsituló indulatok aritmikus hullámvásárlását lekottázó tudat- és szövegfolyam pedig döntően: a felbolydítottágában is megőrzött paraszti őstudás, lelki és erkölcsi világkép tisztaságából, őszinteségéből, igazságérzetéből fakadó gondolat- és szózuhatag. Az ártatlanként elviselt bűnhődés válságossá fajuló pszichózisát is ez az eredendő moralitás képes csak visszafordítani gyilkos (pusztító vagy önpusztító) szándékú düh- és szenvedélykitörések végzetes, jóvátehetetlen következményei elől, s a természetfölötti hiedelmek, babonák mágikus árnyalatai is így fonódnak össze a krisztológiai sorszazonosítás passióvállaló, de egyben enyhület- és megváltásremélő magatartástávlataival; a félőrületbe kergetett elme lobbanásaként villószik elő végül ez a primordiális, ösztöngyökerű, megsínyletten is életképes hit: „nem árthat nekünk a víz, Jézus is járt a vízen, mert ártatlan volt, bűntelen volt, látod, a víz tetején járunk, hát persze, mi is ártatlanok vagyunk, kisfiam.”

A regényciklussá, trilógiává kerekítő folytatás (*Tölgyek alkonya*, 1996; *A teremtés legnehezebb napja*, 2004) ugyan esztétikai gazdagságában és megoldottságában (kompozicionális és stilisztikai lazaságai, jellemábrázolási fogytékosságai miatt) elmarad az első résztől, de tematikája és kronológiája szerint mégis széles történelmi tablóvá tágítja a kárpátaljai magyar közösség sorsrajzát: a kisiú felnövekedésének – és a valahogyan túlélő, bár folyamatos gazdasági, politikai terrorral nyomorított falu életének – a további keserves időszakait idézve fel. A hajdan nem kívánt fiúgyerek közben sikeres futballistává, „csodacsatárrá” edzi magát, s azután a harmadik részben immár felnőttkorában követhetjük nyomon: hogyan sorozzák be szovjetkatonának, miként kell végigszenvednie az idegenérdékű erőszakoskodás tortúráit (az ötvenhatot és a hatvannyolcas prágai tavaszt is sárba tipró diktatúra összes gaztettének és emberellenes mentalitásának akkoriban végeláthatatlan korszakában, annak elháríthatatlanul fojtogató légkörében), amikor „a gyilkolás mesterségbeli próbájára lélekben felkészülni” is képtelen, mikor már „se ölni, se meghalni” nem tud

(mint Szilágyi Domokos abszurd verseiben, amikor „nem tanácsos élni” és „nem tanácsos meghalni” sem). S majd hogy miként válik tanítóná, forradalmárrá, s miképpen fogadja vissza szülőföldje világa, hogyan lel benne újra otthonára; „békévé szelődül a lélek háborgása, rendet teremt a nyugalom, hiszen hív a falud, a fajtád, és te futsz boldogan vissza a csordához.” Szabó Dezső, Tamási Áron és a népi írók egyes jellegzetes modell-műveinek meghatározó érzelmeket sem nélkülöző zárlatához hasonló ez a ciklusbefejezés, a megnyugvás abban az éltető kishazai atmoszférában, amely mindig is a valóságos és autentikus létértékeket adta és képviselte, amely megtartó erőként szolgált annyi vérzivataros századon keresztül. A meggyötört anya szenvedés- és vezekléstörténete, véttlen penitenciája, szégyen nélküli szégyenherdozása így ível a fiú által bekövetkező kiengesztelődés katarzisaig; a büntelen bűn és bűnhődés következményeinek feloldozásáig – félvszázad historikus és pszichikus katalizmáinak hiteles kollektív sorstükrét mutatva fel.

S ha ez a regénytrilógia a kettős – mert egyszerre általános emberi-társadalmi és sajátosan nemzeti-kisebbségi – elnyomatás artisztikusan és plasztikusan kidolgozott, veretes irodalmi példázata, kiemelkedő nemzeti önismerteti értéktanúsítással: az újabb hármaskönyv további jelentésszintjeinek meghódításával kísérletezik. Ez az alcíme szerint versesregény-variáció (*Messze még az alkonyat*, 2008; *Fogyó fényben*, 2010; *A fényeken túl*, 2012) egy megözvegyülvén fokozatosan elmagányosodó kárpátaljai falusi öregember belső monológjába, az öregedés egész testi-lelki, érzelmi, hangulati jelenségvilágába sűrítve bontakoztatja ki a rendszerváltás körüli és az azóta eltelt idők összes meghatározó emlékeit és élményeit. Az ugyancsak (jórészt vertikális) verspróza tördelése a folytonos dohogásos, lázongó, önemésztő, vádaskodó, elégedetlenkedő, tépelődő vagy olykor szinte lángoló szeretetetéhséggel hitet és értelmet kereső töprengéseknek, az örökös vívódásban, érzéscsapongásban, elmélkedésözönben kivetülő „stream of consciousness”: autentikus fenomenológiai természetrajza és intonációs megjelenítése a saját, a szűkebb-tágabb közössége, de az egész magyarság, sőt az egész emberiség múltját, jelenét, jövőjét faggató lélekállapotnak és asszociatív tudatfolyamatnak. Hasonlóan más öregségtémát reprezentáló alkotásokhoz – Déry, Illyés feljegyzéseivel, s más „öregék könyvéhez”, „öregnaplóhoz” (Bálint Tibor-i, Szilágyi Domokos-i, Kenéz Ferenc-i hangvételen). A magyar östörténettől a félresiklott, mert az előző hatalmi rendszer haszonélvezőinek a privilégiumait átmentő rendszerváltás társadalomkritikájáig és maga az emberi lény meg a földgolyó tönkretételének a számbavételéig száguldozó bölcselkedé-

sek is hitelesek abból a szempontból, hogy a már csak önmagára támaszkodó (és szinte csupán az unokák felől sugárzó hamisítatlan ragaszkodásban bízó) nagyapa okosabb, műveltebb, olvasottabb, mint a többiek, s így kifakadásainak olykor zsurnalisztikus, szólamos vagy elközhelyesedő szóhasználata betudható cikázó tájékoztató sokirányúságának és eklektikusságának. A lendület kifejezésment olykor túlon túl magyarázkodón publicisztikussá, újságcikkszerűvé didakticizálódása is menthető a hagyományos munkaerkölcsöt, a tradicionális morális minőséget, a szeretetközösségi élet- és értékrendet féltő gondolkodás egyszerűségével és egyenességével, a megérzéseihez, tapasztalataihoz, intelligenciájához a jelenkori média rokonszenves irányából megerősítést nyerő szellemi törekvéssel, s az állandó kedélyhullámmal, a feltoluló-örvénylező képzet- vagy képzelgésrengeteg, az évtizedeken át elkerülhetetlenül a halál felé tartó elfáradás, roskadozás, csendes leépülés tüneteivel. De még az egyes szám első személyű vallomásszerűség, a második személyű önmegszólító-önszembesítő attitűd, s a harmadik személyű külsődleges aspektus váltakozó érvényesülésének vibráló-kavargó szöveg- és szöveggyűjtése is indokolható komplexitás, hiszen a magyar prózaművészetnek ez az aktoriális és auktoriális, külső-belső szerzői és szereplői, rejtett és nyilvánvaló, grammatikai vagy csak odaérthető, individuális és kollektív, sőt azon kívüli, transzcendentális tudatmezőket, alanyi és tárgyi nézőszöveket és áttetsző tudatvilágokat (sejtetések, megítélések, univerzalizációkat) összejátszó vonása a nemzeti paradigma egyik legfeltűnőbb minőségértékeként tartható számon – legalább Mikszáth, Móricz vagy a szabad függő beszéd szubjektív és objektív megrétegződése, ezerféleképpen alkalmazott kiteljesedése óta. Mégis, mindezzel együtt, az a fajta mondhatni többszörös apokalipszis, aminek a víziója felé kitágul a szemlélethorizont, s az a hozzá társuló nyelvi kevertség, beszédhelyzeti, beszédalanyi tisztázatlanság és hibriditás, amelynek olykor szembeötlők a nyerseségei és kiérleletlenségei, leginkább az író nézőpontját, véleménytömegét, indázón esszéisztikus kommentárjait összegzik – csaknem szócsőszerűen. Annak ellenére, hogy a már disszonánsan elvontnak és akár szájbarátságosan tételesnek ható megállapításokat általában igyekszik ez az árnyalatosan is gomolygó, modulált belső beszéd érzékletes példákkal is illusztrálni, úgyannyira, hogy döntően és élesen csakugyan az egészséges világrend felfordulásának a megvalósuló látomása körvonalazódják, s hogy pontosan célba találjanak azok a megfigyelések, amelyek az emberiség mai humánantropológiai és kultúrantropológiai csődjét és katasztrófáját demonstrálják. A mániákus anyagi jellegű szerzési és öncélú

nyerészkedési vágyban, a fogyasztói hisztériában megtestesülő civilizatorikus válságát, a szociális egyenlőtlenségeknek és méltánytalanságoknak a mérhetetlenül tisztességtelen, elviselhetetlen növekedésében kicsapódó aberrációját. Ez az igazságérvény így pedig már a tisztánlátás és a kimondás elementaritásával kárpótolhat a stiláris, műformai, poetológiai, narratológiai egyenlenségekért is.⁷

És az az emocionális gazdagság, amely rezignált beletörődés és lázas vigaszkeresés, élet és eszmény, teremtmény és teremtő Isten szüntelen perlekedéssel telített ütközőzónájában az alapvető veszteségként a mindegyre vissza is fordított önvizsgálati, önkritikus, önironikus gondolatfutamokkal színezi, s amely így egyáltalán nem válik monotonná. Minden oldalról megpróbálja ez a szegény öreg magát és megmaradó családja érdekeit kielemezni és értelmezni, s ez a meditatív viselkedés a temérdek sorscsapás és igazságtalanság elősorolása mellett összességében megragadóan sokrétűvé varázsolja az előadásmód hangnemi árnyalatait. Suttogásoktól kiáltásokig, rémálmodtól hallucinációkig, történetmesélésektől ideológiai-politikai eszme-futtatásokig terjedővé.⁸ És frissen üdévé is (gyakran az ide-oda, akár visszakanyargó túlbeszélés ellenére), főként, amikor a töméntelen kesergést fekete humoros jeleket, szellemes leírások, észrevételek tarkítják – például az egyébként tényleg az emberek közötti kommunikációs kapcsolatok tragikomikus apokaliptikusságát jelképező (mert a közvetlen élményszerűséget a közvetítettség tébolyodott halmozásával – ráadásul öntudatlanul és reflektálatlanul – fejtetőre állító) groteszk pillanatok (noha itt alulnézetből, a szálnalmas alávetettség pitiánerségét ábrázolva): „mert / mi más, / ha nem / elképesztően felháborító látvány / az utcán / a szegénységtől köztudottan / szinte szarni sem tudó / Meszesék / grófkisasszonyt mímelve / mobilozó csitri lánya, / bezzeg a házuk / utcára néző ablakán / koszos lópokróc lóg, / mert nem áldoznak költséget / egy tisztességes függönyre, / ő meg / drága pénzen vett / zsebtelefonon, / kacarászva diskurál / idegborzolóan jelentéktelen / dolgokról, / ráadásul / a negyedik szomszéd előtt / szintén az utcán ácsorgó / hasonszőrű barátnőjével, / költi a pénzt esztelenül, / ahelyett, hogy odamenne / a másikhöz, / összedugnák a fejüket és elfecserésznének / kedvük szerint / telefon nélkül”. De a globális szellemi végveszély magában foglalja a magyarság mint nemzet vagy nemzetkisebbség pusztító fenyegetettségét, identitásvesztő sorvadását, mások általi sorvasztását is. A nemzethalál réme ekképpen közelít: „*jöni fog, ha jöni kell, / a nagyszerű halál, / hol a temetkezés fölött / egy ország vérben áll, // s a sírt, hol nemzet sülyyed el, / népek veszik körül, / s az ember millióinak*

/ szemében gyászkönnny ül, // hát / nem, / elgyávult népek / nem lesz, nem lehet / nagyszerű halála, / a gyáva nép gyalázatban / pusztul el, / sírját / dehogy veszik körül / gyászoló más népek, / röhögve belakják inkább / kiürült életterét, / és igazuk van, lesz, / hiszen / a létezésben nincs / vákuum, / élő népeket is / szorongat, / elűz, / kiirtani képes / az erősebbek érdeke, / hát hogyne kapna / két kézzel, tíz körömmel / öngyilkos fajtátok / gazdátlan országnyi portája / után, (...) hogy a már csak / kenyérszeletnyi országot / morzsányi maradék nélkül / bekebelezzék végre”; „ez a baj / egészséges lélekben / gyérülő fajtádat / ez mind / hidegen hagyja, / mint holtat / konduló harangok / jajszava, / túriki engedelmesen / apák, anyák / a nyelvük elveszejtésére / pokoli következetességgel kimódolt / merényletet, / hogy csemetéik / saját iskolájukban / idegenül tanulják / az egyszeregyet is, // hát / miért / nem viszi őket / utcára, rideg hivatalok elé / tiltakozni / őserővel feltörő / jogos harag, / mert / nem viszi, / nincs új / Kossuth, (...) vezér nélkül pedig / kény és kedv szerint / bárhová terelhető / barmokká züllik a nyáj, / érvénybe lép az önveszejtés / ostoba ideológiája, // ha úgylis / idegenül kell / tanulni mindent, / akkor / trassuk kölykeinket / idegen iskolába, ott legalább / perfekt megtanulják / az állam hivatalos nyelvét, / így felnőttként / jobban fognak / boldogulni, // szégyen, / micsoda szégyen / ez a gyáva kapituláció, / és mennyire fájó / a fennhéjázó gőg, / ahogy a jövőt feladók / lenézik, becsmérelik / az anyanyelv szentségéhez / ragaszkodó keveseket”. A túlélés alapkérdései kristályosodnak ki tehát, s akkor is, amikor mindkét trilógiában felhangzik a jól ismert magyar sorsaxióma: „éli az életet, ahogy lehet”; „élni, végigélni / a teremtő által beléjük plántált / életet, / tedd / te is / ezt, / ahogy lehet”.⁹

Nagy Zoltán Mihály új regénytrilógiája (mint az előző is) jelentékeny teljesítmény tehát. Sokkoló, felkavaró, megrázó művészi vád-, sors- és igazságbeszéd. Az integer lelki és erkölcsi megmaradás-küzdelem megrendítő dokumentuma. Élményi és eszmei hatása még sokáig tovább gyűrűzhet.

JEGYZETEK:

1 GÖRÖMBEI András, *A kárpátaljai magyar irodalom fő sajátosságai* = G. A., *Léértelmezések*, Miskolc, Felsőmagyarország, 1999, 198.

2 POMOGÁTS Béla, *Kárpátalja magyar irodalma* = P. B., *Párbeszéd anyanyelven*, Bp., A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Anyanyelvi Konferencia, 1998, 116.

3 MÁRKUS Béla, *Ballada és beszámoló = Nemzetiségi magyar irodalmak az ezredvégen*, szerk. GÖRÖMBEI András, Debrecen, Kossuth Egyetemi, 2000 (Csokonai Könyvtár, 20), 543–550.

4 „Nagy Zoltán Mihály írói attitűdjének fontos összetevője kristályos csengésű nyelve. Ennek szikrázó expresszivitása olykor szárnyaira kapja különös, monológban áradó, inkább belső, mint külső történéseit, és röptí, mint a forgószelel, a művészi megformáltság mind magasabb fokaira.” GORTVAY Erzsébet, *Utószó = Lecke: Kárpátaljai magyar elbeszélők a XX. századból*, szerk. Ud., Ungvár, Bp., Intermix, 2001 (Kárpátaljai Magyar Könyvek, 106), 174.

5 „A szovjet katonák által megerőszakolt, testvéreit, szerelmét elvesztő Tóth Eszti egyes szám első személyben előadott monológja, néha könyörgéssé, imává transzformálódó vallomása sokban szcenikus jellegű, nem véletlen, hogy hamarosan a világot jelentő deszkákon is megelevenedett.” S. BENEDEK András, *Készülődés: A kárpátaljai magyar írás*, Ungvár, Bp., Intermix, 2007 (Kárpátaljai Magyar Könyvek, 158), 62.

6 „Tóth Eszter beszéde szabálytalan, zaklatott, 'dörömbölős' meg 'sikolyos', imádkozós meg átkozódós. Akit ilyen kibeszélhetetlen sorcsapás ér, hogy orosz katonák megerőszakolnak, nem is szólhat másként. Azokban a végzetes percekben Tóth Esztert női, emberi és nemzeti méltóságában alázzák meg egyszerre és mindörökre, és a kibeszélhetetlenség tébolya is ott kezdődik el.” EPERJESI PENCKÓFER János, *Tettben a jellem: A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében*, Bp., Magyar Napló, 2013, 249–250. – „A regény ennek a teljesen tán soha föl nem dolgozható lélektani és történelmi traumának a meghökkenő példázata (...) a kimondhatatlanság kimondásának morális és mélylélektani ösztönéről, parancsáról (is) szól valójában”; „egy némileg 'szabálytalan' *síratónak*” is tekinthető; a megmaradásküzdőlemben és a „túlélő hit” által mégis bizonyos „metafizikai jelentéstartománnyal” telítődve. N. PÁL József, „*A megtartók jöjjenek...*”, Miskolc, Felsőmagyarország, 2004, 219–226. – „A sodró lendületű, de feszesen megkomponált, drámai sűrítettsgű, a falusi társadalom, a népi élet mély ismeretéről árulkodó regény a maga balladisztikus atmoszférájával, pszichológusi pontosságú lélektani realizmusával is a mórirczi, Németh László-i próza világára emlékeztet.” ELEK Tibor, *Fényben és árnyékban*, Pozsony, Kalligram, 2004, 143. – „Tóth Eszter archetipikus nőalakként, s ebbéli minőségében hervadt fekete rózsaként, sötét gyászba öltözve mintegy jelképévé is válik a kiszolgáltatott, szerencsétlen kárpátaljai magyarságnak, de az összmagyarságnak is.” KÖDÖBÖCZ Gábor, *Az újrealizmus változatai a kortárs magyar prózában*, Magyar Napló, 2013/10, 40.; *Ua.* = K. G., *Szépen magyarul, szépen emberül*, Bp., Magyar Napló, Írott Szó Alapítvány, 2014, 110. – Ld. még EKLER Andrea, *Kerekasztal-beszélgetés A sátán fattya című regényről*, Magyar Napló, 2003/8, 32–37.

7 A narratív inkoherenca változatosan, dúsan vagy finoman differenciál, illetve ellenkezőleg: könnyen elsúlytalanító nyelvi tényezőihez ld. BODOR Béla, *Keskenyregény: Nagy Zoltán Mihály: Messze még az alkonyat*, Alföld, 2009/9, 118–127.

8 Ez az egész „segélykiáltás” – a „vívódó, öngyötrő kitarukkozás” „szerteágazó gondolatfoszlányai”-ban – a „kiüresedő, elszemélytelenedő”, a széthullás, az otthontalanság, a kiütlalanság kárhozáttalával ijesztő világgal, a felelősségérzet nélküli önzés pokoli büntényészetével hadakozik, „a jelenkor szétesésben lévő erkölcsi normáival” szembeesít, „bátran és alázattal”. OLÁH András, „*Legalább önmagadat szabadítsd meg*”: Nagy Zoltán Mihály: *Messze még az alkonyat – Fogó fényben – Túl a fényeken*, Magyar Napló, 2013/9, 62–64.

9 Az „ahogy lehet” szofizmája Arany balladájától (*Török Bálint*), Reményik Sándor poémájától vagy Szabó Pál (Czine Mihálytól is sokat emlegetett) regényétől Illyés Gyuláig („tartsd fenn magad, ahogy lehet!” – *Hősökről beszéltek*), Veres Péterig („*Megmaradni*. Ahogy lehet” – hirdette 1943-ban Balatonszárszón), Wass Albertig („hogy valahogyan megmaradjon a család, a magyar élet, a magyar gyermek és a magyar jövő. Ahogy lehet” – *Adjátok vissza a hegyeimet!*) számtalanszor előbukkan a magyar gondolkodástörténetben és irodalmi kultúrában – és negatív vagy létparadoxális változataiban is („a kisebbségi sors nem politikai lehetetlenség, vagy legalábbis nemcsak az, hanem *erkölcsi lehetetlenség*”; „legmélyebb gyökerében elviselhe-

tetlen, mert *merőben ellenkezik az emberi méltósággal*, és ez az, amit Európa lelkiismeretének – ha ugyan van lelkiismerete – nem szabadna eltűrnie és nem lehetne elhordoznia” – Makkai Sándor: *Nem lehet*; „Idegen uralom alatt élni az ember meggyalázásának egyik neme” – Tamási Áron: *A tűz világossága*; „A kisebbségi élet megszűnik teljes értékű emberi élet lenni, háttérbe szorított, nyomott életté válik”; „a reményből élésnek ez az állapota pedig, ha a remény hamarosan nem valósul meg /.../ tartósan elviselhetetlen” – Bibó István: *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága*), s újabban is („Nem lehet így élni”; „csak így lehet élni”; „és élni kell” – Kányádi Sándor: *Kétszemélyes tragédia*; „itt maradni kell akkor is, hogyha nem lehet” – Sütő András: *Erdély tizenegyedik parancsolata*; „miközben élni próbálunk, / ha tudni nem lehet, / miközben tudni próbálunk, / ha élni nem lehet” – Kenéz Ferenc: *X Y Z*; „élni talán / nem lehet itt, / ámde muszáj” – Körömdi Lajos: *A kunmadarasi támaszpont mellett elhaladva*); azaz végül is talán: „nekünk lehet – mert kell” (Reményik Sándor illúziótlanul biztató szavával).

CSORDÁS LÁSZLÓ

HAZUDNÁL-E MÚLTAT MAGADNAK?

(DRAGOMÁN GYÖRGY: *MÁGLYA*)

Dragomán György a *Máglyában* folytatja az előző regény, *A fehér király* által kijelölt utat, és ismét a közelmúlt történelméhez fordul témáért. De míg az előző kötet a diktatúra természetét vizsgálta egy fiatal, kamaszodó fiú szemszögéből és kialakulóban lévő értékvilágából, addig a *Máglya* a rendszerváltás pillanatának dilemmáit tárja elénk – ezúttal főként egy fiatal lány és Nagymamája távlatából. Ez a kétféle távlat viszont távol áll egymástól, és a feszültség az emlékek előtörésével egyre csak nő: a szakadék a perspektívák között megszüntethetetlennek látszik végig a regényben. Erre csak ráerősít, hogy a Nagymama monológjai tipográfiailag is elkülönülnek a szöveg többi részétől.

A történet kezdetén fény derül Emma közel sem egyszerű sorsára: autóbalesetben vesztette el szüleit nemrég, és csak az intézetben szerez tudomást még élő Nagymamájáról (akit szintén Emmának hívnak), amikor az eljön érte, hogy elvigye magához. A lány a hazafelé tartó úton végig szorong, ahogy új otthonában sem találja eleinte a helyét: „Nem vagyok ott-hon, máshol vagyok, ennél a furcsa öregasszonynál vagyok, aki elrabol és azt hazudta, hogy ő a Nagymamám, nem lett volna szabad higgyek neki, az én hibám az egész, ha nem hittem volna neki, akkor minden rendben lenne, minden olyan lenne, mint amilyen régen volt” (72.). Nem érti, hogy az emlékmű előtt miért néz rá rossz szemmel egy idegen nő, miután meglátja Nagymamáját, ahogy azt sem, miért nevezik besúgónak az osztályban vele egykorú új társai. Sok a titkolózás a Nagyapa halála körül, ahogyan a szülei és nagyszülei közötti korán megromlott viszony is tisztázatlan számára, legalábbis egyelőre. A fiatal lány végképp összezavarodik, hiszen környezete olyasmikre tesz utalást állandóan, amikről neki nincs ismerete, személyes tudása, de arra hamar rájön: terhes családi örökséggel kell szembenéznie. Ekkor fonódik össze a regényben a családtörténet és a történelem.

A regény jelen ideje zavaros, átmeneti korszak. Már ki lehet dobni és el lehet égetni a régi rendszerhez tartozó tárgyakat, de még elevenen él az emberek tudatában az előző rendszer képe. A rendszerváltást ugyanis forradalom előzte meg, melynek során az éppen megbukó hatalom képviselői utoljára még erőt demonstráltak: belelőttek a tömegbe, ártatlan civilek – közöttük fiatalok – halálát okozva ezzel. Ez az a trauma, amely a felázadt tömeg kollektív tudatában jelen van. A forradalom vezetői úgy gondolják, az ő oldalukon van az igazság. Joguk van ahhoz, hogy megkeressék a bűnösöket és megbüntessék őket (a mártírhaltalt halt emberek nevében is). Ezt a közönséges forradalmi logikát, illetve önjelölt igazságosztó-szerpepet problematizálja és árnyalja a *Máglya* úgy, hogy emberek, sorsok és választások alapján bemutatja: nem olyan biztos, hogy ítélkezhetünk bárki felett a végletekig leegyszerűsített „a jó” és „a rossz” kategóriái szerint.

A narrátornak a történethez viszonyítható távlata alapján az elbeszélés két szintjét különböztethetjük meg a regényben. Az első szinten Emma, a fiatal lány jelenik meg, aki egyben központi alakja az elbeszélésnek, amely a regény jelen idejében közvetíti a saját és másoktól átvett tapasztalatokat. Emma a történet kezdetén a tanú szerepében nyilvánul meg: nincs még erős, megkérdőjelezhetetlen identitástudata. Sokszor saját testét is idegennek érzi: „Pucér vagyok, a tükröt nézem, ahogy a repedt fele mozaikosra töri a testem. Olyan, mintha összekeveredtek volna a darabjai. [...] Én vagyok és nem én vagyok” (255.). Így tehát amikor tükörben látja meg meztelen testét, illetve amikor különféle szúrásokkal kísérletezik, aligha tekinthető azonosnak önmagával. Ennek azonban nem csupán hátrányai, de előnyei is vannak az elbeszélést tekintve. Emma előfeltevései még nem merevedtek normává, sőt inkább közvetett benyomásoknak tekinthetők értékképzetei is, amelyekkel nem feltétlenül tud azonosulni, állandóan elbizonytalanodik. Emlékei vannak ugyan eszmékről, ideákról, de ő maga még nem foglal állást ezekben a kérdésekben (gondoljunk csak az Apa felidézett véleményére a jelszavakról és jelmondatokról, valamint ehhez fűzött ironikus megjegyzésére a hazugság elsajátításáról, illetve a Nagymama serénykedésére, hogy unokáját megtanítsa rendesen hazudni). Ez a fajta bizonytalanság, identitáskereső attitűd járul hozzá ahhoz, hogy Emma énelbeszélői és függő beszédből építkező elbeszélésmódja hitelesen közvetítsen egymásnak ellentmondó, egymást kizáró nézőpontokat és párhuzamosan futó történeteket. Az egyik szembeűnő ilyen változás, hogy a kezdetben ellenséges viszony ellenére érzelmileg azonosul osztálytársa, Krisztina

tragédiájával, aki a tüntetésen vesztette el ikertestvérét. Sőt az áldozat pozíciójában ketten elmélkednek azon, hogy van-e joguk élni egyáltalán.

Nem ilyen egyszerű és egyértelmű a Nagymama története. Először is sok a titok a Nagyapa öngyilkossága körül. Hiszen miért vetne véget életének egy olyan ember a rendszerváltás idején, aki mindig is a rendszer ellensége volt, aki még a hírhedt (és *A fehér királyból* már jól ismert) Dunacsatorna átnevelő táborát is megjárta? A Nagymama kerül gyanúba titokzatos múltja miatt: „Nagyapám egész élete arról szólt, hogy nemet mondjon, csak ahhoz, hogy ezt megtehesse, valaki másnak igent kellett mondani” (360.). Múltja ott kísért a mindennapokban: a megvető pillantásokban, a kirekesztő légkörben és persze a regény egyik csúcspontjának nevezhető „vendégváró” részben.

A feldolgozatlan – és talán feldolgozhatatlan – múlt kérdéséhez kapcsolódik az elbeszélés másodlagos szintje: a Nagymama önmegszólító narrációval előadott monológ-típusú megnyilvánulásai. A visszatekintő perspektívából előadott monológokat motivikus kapcsolódási pontok indítják be. Amikor az idősebb Emma meglátja unokája kabátjára tűzve a sárga csillagot, eszébe jut, hogy látta ezt már egykori kedves barátnőjén, Bertukán. Amikor a fiatal lány szerelmére terelődik a szó, ő is egykori szerelmére gondol. Ezek a monológok aztán kissé önjáróvá alakulnak át, bár a motiváció világos: a Nagymama lelkét nyomja valami, amit el akar mondani. Csakhogy már nem tudja megkülönböztetni a kitalált, feltételezett múltat a valóditól. Nem tudja azt sem biztosan: elárulta-e barátnője búvóhelyét az egyenruhásnak, vagy csak jöttek a katonák és mindenkit feltettek a lágerbe tartó vonatra?

Hogy ezek a kitérők ne feszítsék szét a regény kereteit, egy hitelesítő írói fogással él Dragomán. A Nagymamáról kiderül: egykor elmegyógyintézetben kezelték. Innen nézve egészen másképp viszonyulunk az elbeszélés elsődleges szintjét megszakító monológokhoz. Könnyen érvelhetünk amellett, hogy műfajként éppen ellentétje a fiatal Emma mindent befogadó és közvetítő elbeszélésmódjának: a traumatizált Nagymama nem képes feldolgozni a múltat, sok év után sem tud megbékélni azokkal az eseményekkel, amelyek még fiatalkorában történtek meg vele.

Viszont nem hallgathatjuk el azt sem, hogy aggodalmat kelthet bennünk a regény befejezésének megoldatlansága. A tanú pozíciójából kitoró, egyszer csak a (szuper)hős szerepében tetszelgő fiatal lány alakja ugyanis hamis, hiteltelen. Az olvasó nem győz csodálkozni azon, hogy az előbb

még identitásválságban lévő fiatal Emma milyen hamar alkot határozott véleményt több kényes és összetett etikai kérdésben. Az sem tisztázott, honnan kap annyi erőt ez a törekeny, hallgató, reszkető lány Nagymamája megmentéséhez, hogy mindent félretéve kockára tegye életét. Arról nem is beszélve, hogy egy ehhez hasonló parkolási jelenet talán egy *Die Hard* típusú akciófilmbe is beillene: „odanyúlok a kézifékhez, benyomom a végén a gombot és felrántom a kart, a salakszállító sikoltva, recsegve, nyikorogva oldalra pördül, majdnem felborul, de aztán mégse, nekifarol a szobor talapzatának, majdnem kidönti, de aztán mégse, egymás után repülnek le róla a koporsók, egymás után hasadnak kétfelé a kockaköveken, egymás után öntik magukból mindenfelé a dossziékat és az iratokat” (442.).

A befejezés nyilvánvaló túlzásai ellenére a *Máglya* egy időszerű és fontos regény. Gördülékeny nyelven megírt, jól olvasható műalkotás. Az sem mellékes, hogy olyan etikai kérdések kerülnek benne előtérbe, amelyek a mai közbeszédben is jelen vannak és legtöbbször a tabu határait feszegetik. Mert ki az áldozat és ki a tettes egy olyan rendszerben, amely eleve hazugságra, besúgásra és sunyiságra épül? Kinek van joga egyáltalán ítélkezni a másik felett? Az, aki nem lett része a rendszernek, vajon hogyan kerülte el a „beavatódást”? Egyáltalán van-e olyan ember, aki nem kompromittálódott a diktatúra hosszú évtizedei alatt? Kinek kell rettegnie és ki járhat felszegett fejjel a rendszerváltás után? A válaszok nem mindig a jóindulat hermeneutikája mentén fogalmazódnak meg. Mindenki gyanús egy kicsit. Ahogy az sem kétséges: a szabadság törekenyebb, mint gondolnánk.

(Dragomán György: *Máglya*, Budapest, Magvető, 2014.)

HIDI TÜNDE

„MEGKOPOTTAKAT TÁVOZTATNI ÉS MÉLTATLANUL ELFELEJTETT ÉRTÉKEKET MEGÚJÍTANI”

(AZ IMRE LÁSZLÓ 70. SZÜLETÉSNAPIJÁRA KÉSZÜLT TANULMÁNYKÖTETRŐL)

Imre László, a Debreceni Egyetem irodalomprofesszora nemrég töltötte be 70. életévét. E jeles alkalomból tanulmánykötettel köszöntötték munkatársai, tanítványai és tisztelői. A gazdag tartalmú, szép kiállítású kötetet Bényei Péter, Gönczy Monika és S. Varga Pál szerkesztette.

A több mint 500 oldalas könyv tanulmányainak nagyobb része közvetlenül kapcsolódik Imre László főbb kutatási területeihez, a XIX-XX. századi magyar irodalomhoz és a műfajtörténethez. A köszöntőt is jegyző S. Varga Pál Arany János balladáiról szóló írásában új szempontú tipológiát körvonalaz, melyben ugyanúgy elszakad a korábbi tematikai felosztásoktól, ahogyan azt Imre László tette Arany balladáiról írt nagyhatású könyvében. S. Varga a balladák végzetfogalmából indul ki, s az elbeszélői módokat és perspektívákat figyelembe véve von párhuzamot az egyes művek között. Úgyszintén Imre László szempontrendszerét veszi alapul Abádi Nagy Zoltán *A walesi bárdok* angol fordításainak elemzése során. Bitskey István história és ballada korszakokon átívelő kapcsolatait tekinti át. A XIX. század magyar irodalmából Szilágyi Levente és Ratzky Rita a Petőfi-filológia és -hatástörténet kérdéseit, Eisemann György *Az ember tragédiája* medialitását, Nagy Imre ugyanezen mű Székely György-féle előadás-elemzését tárgyalja. Gönczy Monika a Quijote-elv érvényesülését vizsgálja irodalmunkban: azt a folyamatot és módot, ahogyan identitást építenek maguknak olvasmányélményeikből a 19. századi magyar irodalom olyan alakjai, mint Tarnóczy Sára, Pongrácz gróf vagy az idős Toldi.

Imre László irodalomtörténeti érdemei közé tartozik, hogy rendre vizsgálat alá vonja azokat az alkotásokat, melyeket a kritika mellőzött vagy rangján alul értékelt. Divatos szóval azt mondhatnánk: jeles újraolvasó, ám a legszerényebb fajtából. Távol áll tőle a harsányság és az irodalomtörténeti

szenzációkeltés. Sajátja viszont az alapos tudás, a széles látókör, az értékek számbavételének és felmutatásának hivatástudatból fakadó vágya. Hasonló attitűddel, invenciózusan és precízen közelít értelmezése tárgyához Szajbély Mihály, aki Jókai *Páter Péter* című „rémregényét” olvassa újra a modern lélektan felől. Hász-Fehér Katalin a *Toldi szerelmének* poétikai és szerkezeti jegyeit – narrációját, vágásokra épülő szerkezetét, a személyesség hangsúlyos megnyilvánulását – az *Őszikék* cikluséival tartja rokoníthatónak, s ezzel a mű új értelmezési terét nyitja meg (hasonlóan vélekedik S. Varga Pál, mikor a különböző műfajú Arany-költemények összehasonlítását javasolja).

Akik ismerik Imre László irodalomtörténeti pályáját, tudják, hogy érdeklődése mennyire széleskörű már a kezdetektől. A magyar mellett az orosz irodalomnak is kiváló ismerője, monográfiát írt az orosz szimbolista regényről, összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányokat publikált, vendégtanárnként megismerte és vizsgálta a finn literatúrát, témavezetőként pedig a koreai irodalmi műfajokkal is foglalkozott. Ez a sokszínűség visszaköszön a neki ajánlott kötet lapjain: Kazincytól (Debreczeni Attila, Orbán László) és Kölcseytől (Gyapay László, Jánosi Zoltán, Onder Csaba) kezdve a kortárs magyar irodalomig, Kányádiig (Cs. Nagy Ibolya), Esterházyig (Szirák Péter), Borbély Szilárdig (Takács Miklós) rajzolódik ki a magyar irodalmi tárgyú írások köre, ahogyan a világirodalmi vonatkozásúaké is hasonlóan széles, hiszen Euripidésztől (D. Tóth Judit) Balzaccon (Bódi Katalin), George Sandon (Gorilovics Tivadar), Puskinon (Hajnády Zoltán), Rilken (Berta Erzsébet), Nabokovon (Hermann Zoltán) át Pavel Bryczig (Gyürky Katalin) vezet. A világirodalmi kánon élvonalába tartozó klasszikusok mellett a közelmúltban újrapozícionált A. C. Doyle neve is feltűnik a kötet lapjain. Egyik korai Sherlock Holmes-elbeszéléséről, *A Musgrave-szertartásról* közöl izgalmas interpretációt Bényei Tamás. A szerző a szöveg allegorikus alakzatait és mitológiai nyomait összekapcsolja a történeti kontextussal, így válik Holmesból a „restauráció ügynöke”.

Gondolatébresztő írásokat olvashatunk továbbá az irodalmi emlékezet és kultusz tárgyköréből (Fodor Péter, Csűrös Miklós, Szilágyi Márton), a szellemtörténet fogalomkészlétéről (Bodrogi Ferenc Máté), az én-líráról (D. Rácz István), az életrajzi fikció és a költői önértelmezés problémáiról (Baranyai Norbert, Herczeg Ákos), a verses regény és a hagyomány viszonyáról (Z. Kovács Zoltán), valamint az olvasás alakzatairól (Takáts József, Lapis József, Dobos István). Érdekes színfoltja a kötetnek Kondor Tamás írása, melyben a szerző a Hellinger-féle családállítás módszerét a *Bánk bán* értelmezési lehetőségeként alkalmazza.

A kötet írásaiból nemcsak Imre László pályájának sokszínűsége és kvalitása rajzolódik ki, hanem személyiségének, kritikusai attitűdjének jó néhány jellemző vonása is. Dávidházi Péter, Imre László akadémiai doktori disszertációjának opponense amellett, hogy méltatja a szerző műfaj történeti munkásságának jelentőségét, felhívja a figyelmet túlzottan tartott szerénységére. Valóban, Imre László önmagával szemben a lehető legmagasabb követelményeket támasztja, kutatása tárgyához mindig alapos felkészültséggel és alázattal közelít, ám munkája jelentőségét hajlamos alulértékelni. Mesterei és kortársai teljesítményét szívesen méltatja, saját pályájáról azonban ritkán beszél. Pedig lenne miről mesélnie. Márkus Béla portrévázlata egy rendkívül gazdag, sokféle hatástól inspirált, szervesen épülő pálya állomásait villantja fel. Szirák Péter, a jelen írás címéül választott idézet szerzője, Imre László irodalomszemléletét is jellemzi, mikor a szerző Esterházy-képéről értekezik. S. Varga Pál véleményével egybehangzóan kiemeli: Imre László számára elsődleges jelentőségű az irodalmi alkotások identitásformáló, szemléletalakító szerepe. Az irodalmat nem elszigetelt esztétikai jelenségnek tekinti, hanem az emberi élettel (személyes és társadalmi szinten is) szerves kapcsolatban álló, azt befolyásolni képes tényezőnek.

A *Szirt a habok közt* című tanulmánykötetet nem csak a szűkebb szakmának ajánlhatjuk. Hasznos és élvezetes olvasmány lehet mindenkinek, aki szereti az irodalmat, mivel az írások nem csupán igényesen kidolgozottak, de olvasmányosak is. A magas színvonal arra enged következtetni, hogy a szerzők legjobb képességeik szerint igyekeztek képviselteni magukat a gyűjteményben, hogy az ünnepelthez méltó végeredmény szülessen. Külön kiemelendő a gondos szerkesztői munka, mely logikusan felépített, hibáktól mentes, valódi esztétikai és szellemi élményt nyújtó könyvet eredményezett.

Bízom benne, az ünnepelt örömmel nyugtázza, hogy munkásságát oly sokan tekintik kiindulópontnak, hivatkozási alapnak, és mindaz, amit évtizedekkel korábban vetett papírra, csakúgy, mint a legfrissebb írásai eleven hatóerőkként vannak jelen az irodalomtörténeti diskurzusban. Hisz ennél mi sem bizonyítja jobban, hogy olyan – korántsem lezárt – életmű az övé, amely utakat nyit a további kutatásokhoz, színvonalával pedig mintát és ösztönzést nyújt a munkához.

(„*Szirt a habok közt*” *Tanulmányok Imre László 70. születésnapjára*. Szerkesztők: Bényei Péter, Gönczy Monika, S. Varga Pál. – Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014.)

POMOGÁTS BÉLA

MAGYAR ZSOLTÁRHAGYOMÁNY

Talán nem kell különösebben érvelnem amellett, hogy Szenci Molnár Albert személye és munkássága mennyire összefonódott a magyar zsoltárhagyománnyal. De mielőtt ennek a sok évszázados hagyománynak a vizsgálatában elmerülnek, hadd idézzek fel egy személyes emléket. A zsoltár, mint a közösségi ima egyik nagy múltú magyar tradíciója engem, lévén, hogy a római katolikus vallásban nőttem fel, nem érintett meg olyan közelről, mint protestáns rokonaimat és barátaimat. Persze a budapesti piarista gimnáziumban, ahol középiskolai tanulmányaimat végeztem, nagy megbecsülésben állottak Dávid király zsoltárai, mindazonáltal nem kerültek az ima-kultúra mindennapi világába, miként a kálvinista egyházi életben. Szenci Molnár Albert munkásságáról is csak vázlatos ismereteket szereztem, később kerültem vele közelebbi kapcsolatba már a budapesti egyetem bölcsészkarán. A régi magyar irodalomtörténet professzora: Tolnai Gábor kétségtelenül a marxista ideológia és a kommunista diktatúra elszánt híve volt, vagy legalábbis ilyennek mutatkozott, máskülönben nem lehetett volna római nagykövet, majd tanszékvezető egyetemi tanár, a régi magyar irodalmat tárgyaló munkái, különösen a világháború előtt írottak (például az 1939-ben közre adott *Régi magyar főurak* című könyve) mindazonáltal még Horváth János és Sík Sándor szellemi vonzásában kerestek választ a 17-18. századi magyar művelődés kérdéseire.

Nos, másodéves koromban Tolnai Gábor „speciál-szemináriumának” hallgatójaként ismerkedtem meg közelebbről Szenci Molnár Albert munkásságával, ennek nyomán zsoltár-átültetéseinek irodalomtörténeti, poétika-történeti jelentőségével. Napokat töltöttem az Akadémiai Könyvtár régi kiadványai között búvárkodva Molnár Albert barokk költői konstrukcióinak és elméleti műveinek igen érdekes világában. Például olyan latin nyelvű költői művek között, amelyek a barokk költészet különös mintáit követve geometriai formákba (például „cubusokba”) rendezték a szöveget. Minderről annak idején egy szemináriumi dolgozatom is készült, sajnálom, hogy a hosszú évtizedek hányattatásai következtében ez elveszett.

Most persze nem ezekről a személyes történetekről szeretnék beszélni, hanem a magyar zsolnárhagyományról, amelynek Szenci Molnár Albert kétségtelenül egyik kiemelkedő képviselője és alakítója volt. Dávid király zsolnárai, amelyek mélyen beiródtak a keresztény vallásosságba és kultúrába, természetesen nem Molnár Albert közvetítésével szólaltak meg először magyarul, mint ahogy maga a zsolnárhagyomány is jóval régebbi eredetű. Az Ószövetség zsolnárai igen korán szerepet kaptak a keresztény tradícióban, a katolikus és a protestáns liturgiában zsolnárok kísérték a szentmisét, illetve az istentiszteletet. A *Zsolnárok könyve* azok közé az ószövetségi szentkönyvek közé tartozik, amelyek megőrizve szakralitásukat, nem egy alkalommal szimbolikus értelmet kapva igen nagy szerepet töltek be a korai és a későbbi keresztény kultúrában, sőt a nemzeti kultúrák (például az irodalmi nyelv) kialakításában, kultúrájának megalapozásában. A középkori magyar vallásos irodalomban is, első magyar nyelvű megszólalásuk még a kódexekhez kötődik, jelen voltak a Czech-kódexben (1513-ból) illetve a Gyöngyösi-nyelvemlékben (az 1630-as évekből). Később nyomot hagytak a reformáció korai irodalmában is, Sztárai Mihály, Bogáti Fazekas Miklós és Kecskeméti Vég Mihály nevéhez fűződnek zsolnárfordítások. Ez utóbbi neve egyetlen fennmaradt zsolná-parafrazisának versőiből ismeretes. Ez az 1561-ben (vagy 1567-ben) készült, az ötvenötödik zsolná szövegére épült „Mikoron Dávid nagy búsultában” kezdetű vers ihlette meg Kodály Zoltán világhírű kórusművét: az 1929-ban írott *Psalmus Hungaricust*.

Balassi Bálintot is megihlették a zsolnárok, így az *Istenes énekek* között található ötvenkilencedik, negyvenkettedik, huszonhetedik, száznegyvennyolcadik és ötvenedik zsolnáiban. Ez utóbbit (a *Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú* kezdetű) közismert zsolnárt idézem fel itt szemléletes példaként:

Végtelen irgalmú, ó te nagy hatalmú Isten, légy már kegyelmes!
Ons ki mindenestől jódot rám kebledből mert la mely veszedelmes
Bűnöm miatt lelkem, ki titkon rág engem, mert nagy sebbel sérelmes.

Mosd el rólam immár, kit lelkem alig vár, mosd el bűnöm rútságát,
S együtt az rút hírrel, mint rút búzt enyészd el förtelmem büdös szagát,
Esmérem vétkemet, kiért Nap engemet rettent, mutatván magát.

Csak neked vétkeztem, bünt ellened töttem, ó kegyelmes Úristen,
Kit semmi ravaszág nem csalhat s álnokság rejtve előtted nincsen.
Mert az nagy kék égből, mint királyi székéből látod, mit mível minden.

A zsoldár-hagyomány (és egyáltalán a magyar nyelvű Biblia-hagyomány) történelmi áttörése, miként ez közismert, a reformációhoz köthető, mind-ebben szerepe volt a könyvnyomtatás 16. századbeli elterjedésének is. Először még 1533-ban Komjáthy Benedek *Az Szent Pál levelei magyar nyelven* című munkája látott napvilágot, majd 1536-ban Pesthi Gábort a négy *Evangelium* tolmácsolásával, 1541-ben Sylvester János a teljes *Újtestamentummal*, 1551 és 1566 között Heltai Gáspár a szinte teljes *Bibliával* (csak néhány részlet hiányzott belőle), 1586-ban Félegyházi Tamás ugyancsak az *Újtestamentummal*, 1590-ben Károlyi Gáspár a *Vizsolyi Bibliával*, a jezsuita Káldi György pedig Nagyszombatban 1626-ban a teljes *Szent Bibliával* állott elő. 1548-ban Székely István *Zsoltároskönyve* került a protestáns olvasók kezébe, és természetesen Károlyi Gáspár és Káldi György is magyarra ültette a zsoldárokat. Ezek a zsoldár-fordítások azonban költőiség tekintetében elmaradtak Szenci Molnár Albert tolmácsolásaitól, nem lehetett véletlen, hogy az ő zsoldárai kaptak meghatározó szerepet nemcsak vallásos irodalmunk, hanem költői nyelvünk történetében is.

Balassi Bálint költészetével a zsoldár-hagyomány nem csak az egyházi életben, a világi kultúrában is nyomot hagyott. Talán nem kell különösebben érvelni amellett, hogy Szenci Molnár Albert zsoldárainak nem csak a liturgikus tradíciókban, hanem a magyar költészetben, a magyar költői nyelv fejlődésében is megkerülhetetlen szerep jutott. Dávid király zsoldárai nem csupán szakrális szövegek, hanem, bátran mondhatjuk így: lírai költemények, amelyek az emberi lénynek a Mindenhatóval kezdeményezett „beszélgetését” rögzítik. Jelen van bennük az elhagyatottság, az istenkeresés, a panasz, a lélek titkainak felfedezése, az Istennel kialakított kegyelmi viszony békességszerző tapasztalata – egyszóval mindaz az érzés, élmény, kívánság, amely a magányos vagy éppen a népe sorsáért felelősséget vállalni kész és a népe sorsa miatt aggódó emberi személyiség belső világát megmozgatja. A zsoldároskönyv ennyiben nem csak vallásos és közösségi, hanem tulajdonképpen személyes lírai alkotás is.

Közismert, hogy Szenci Molnár Albert zsoldárfordító érdeklődését a *Psalterium Ungaricum* létrehozása során Ujfalvi Imre prédikátor 1602-ben közre adott énekeskönyvének bevezetése keltette fel, ez az írás hangsúlyozta azt hogy szükség van Dávid király zsoldárainak magyar nyelven történő megszólaltatására. Természetesen ösztönző példát jelentett számára az is, hogy a zsoldárok akkor már ismertek voltak a nagy európai nyelveken. Molnár Albert, mielőtt hozzálátott a nagyszabású munkához, tizenhat esztendő telt el német földön, a zsoldároskönyv iránt megnyilvánuló vallásos (és iro-

dalmi) érdeklődés a nyugati protestáns világban ekkor érte el tetőpontját. Ambrosius Lobwasser ezekben az években ültette át német nyelvre Clément Marot és Theodor Beza francia nyelvű zsoltárfordításait, s jelentette meg őket a hozzájuk tartozó reneszánsz dallamokkal. A magyar író ugyancsak ismerte Andreas Spethe latin nyelvű fordításait, ezeket maga is énekelte egyetemi éveiben. Valójában mind a német, mind a francia, mind a latin szövegváltozatokat felhasználta munkájában, amely végül is 1607-ben a németországi Herbornban, majd egy esztendővel később a teljes *Bibliával* együtt Hanában, végül harmadik kiadásban szintén a teljes *Bibliával* együtt 1612-ben Oppenheimben került az olvasók elé.

Szenci Molnár Albert zsoltárfordításainak mindazonáltal nem az a legfontosabb érdeme, hogy meghódította számunkra a vallási hagyomány, a keresztény kultúra és a világirodalom egy igen értékes korpuszát, hanem azok az értékek is, amelyeket a magyar költészet, a magyar költői nyelv gazdagításában létrehozott. A nemzeti nyelvű költészet: ennek a költészetnek a nyelvhasználata, ritmikájának és poétikájának gazdagodása igen sokat köszönhet Molnár Albert zsoltárainak. Ezeknek ugyanis nemcsak az ad igazi rangot és jelentőséget, hogy milyen hűséggel és találmánysággal szólaltatták meg a latinul, németül, franciául már világhódító utat bejárt ószövegszerű verseket, hanem az is, hogy miben vitték előre a magyar költészetet, a magyar költői nyelvet, a magyar irodalmi és szellemi (mondhatnám így is: lelki) kultúrát. Molnár Albert zsoltárainak nemzedékek nőttek fel, és a mögöttünk maradt évszázadokban ezeknek a nemzedékeknek az ajkán ugyanolyan személyes azonosulással szólaltak meg zsoltárai, mint Kölcsey *Himnusa*, Vörösmarty *Szózata* vagy Tárkányi Bélának a katolikus templomokban felhangzó *Boldogasszony Anyánk* kezdetű fohásza. Molnár Albert zsoltárai (vagy ezeknek néhány darabja) is ilyenek: a nemzeti közösség lelkületét, fájdalmait, reményeit szólaltatják meg. Olyan zsoltárszövegekre gondolok, mint a *Kilencvenedik zsoltár*, amelyet (katolikus létemre) magam is mindig meghatottan énekeltem (református barátaimhoz csatlakozva):

Tebenned bízunk eleitől fogva,
Uram, téged tartottunk hajlékunknak.
Mikor még semmi hegyek nem voltak,
Hogy még sem ég, sem föld nem volt formálva;
Te voltál és te vagy, erős Isten,
És te megmaradsz minden időben.

Az embereket te meg hagyod halni,
És ezt mondd az emberi nemzetnek:
Legyetek porrá, kik porból löttetek,
Mert ezer esztendő előtted annyi,
Mint az tegnapnak ő elmúlása
És egy éjnek rövid vigyázása.

Kimúlni hagyod őket olly hirtelen,
Mint az álom, mely elmúlik azontól,
Mihelt az ember fölserken álmából,
És mint az zöld füvecske az mezőben,
Azmelly nagy hamarsággal elhervad,
Reggel virágzik s' estve megszárad.

Csak mintegy zárójelben jegyzem meg, hogy a *Kilencvenedik zsoltár* természetesen jelen van Károli Gáspár 1590-es *Szent Bibliájában* is, ennek szövege azonban költői erényekben nem ér fel Molnár Albert fordításával. Idézem a zsoltár imént közölt részletét Károli Gáspár fordításában: „Uram, te nekünk hajlékunk voltál minden időben. Minekelőtte a hegyek lennének, és formáltatnék a föld, és e világ; öröktől fogva mind örökké te vagy erős Isten! Ki az embert semmivé tészed, és ezt mondd: Térjete a földre embereknek fíjai! Mert ezer esztendő te előtted mint a tegnapi nap, mely elmúlt, és az éjszakának negyedrésze. Elragadod őket mintegy árvízzel; olyanok mint az álom reggel; mint a fű, mely hirtelen megszárad; mely reggel virágzik és estvére elváltozik, kivágattatik és megszárad.”

Az a zsoltárhagyomány, amelynek leginkább ismert és szakralizált változata Szenci Molnár Albert nevéhez fűződik, természetesen az előbbieken felidézett szövegekhez képest jóval szélesebb körben vált népszerűvé. Ez a hagyomány mindig meghatározó módon volt jelen irodalmunk és kultúránk történetében, más hagyományok mellett mintegy alakítva ezek karakterét. Szenci Molnár Albert zsoltszövegeinek és általában a magyar zsoltszövegeknek nagy irodalma (irodalomtörténeti szakirodalma) van, ez az irodalom igen magas helyen tartja számon irodalmi kultúránk történetében a most körvonalazott költői tradíciót. Ezúttal csupán néhány kiváló írónkra hivatkozom: Arany Jánosra, Áprily Lajosra és Németh Lászlóra – mind a hárman nagy megbecsüléssel szóltak a magyar zsoltszövegekről, illetve Szenci Molnár Albert költői, művelődéstörténeti és egyháztörténeti jelentőségéről. Őket szeretném idézni a következőkben.

Arany János az 1880-as években lejegyzett *Új zsolnárszövegekről* című írásában igen magasra értékelte Szenci Molnár Albert zsolnárait. Itt a következőket olvassuk: „Nem vagyok oly helyzetben, hogy olvassak, összehasonlítást tegyek, bíráljak. Az eredeti szöveget kellene értenem, Marot és Beza költői paraphrasisával egybevetnem, ezeket Molnárral s az új dolgozattal hasonlítani össze; de a zsidót nem is tudom, a többi munkára szemem képtelen. Részemről azt hiszem, Molnárt elég lett volna egészen szokatlan archaismusaitól megszabadítani; mert az ő szövegét a nép már szinte egyenesen Szent Dávidénak tartja, s úgy tiszteli”.

Áprily Lajos *A zsolnárfordító* című, Szenci Molnár Albert emlékét idéző kis tanulmányában arról értekezett, hogy a nevezetes zsolnárfordító munkája a magyar nyelv győzelmét jelentette az idegen idiómák felett. „Zsolnárfordítása – olvasom –: mű, amely a százharminc különböző dallamra mért változatos versekben az első nagy magyar műfordítói birkózás emlékét őrzi. Győzelme: szimbólum, a XVII. század inasabb és érdekesebb magyar nyelvének győzelme a nyugati kultúrát hordozó francia és Lobwasser-szövegek felett. Hatása nemcsak a felszívó múlté, hanem a mienk is, mindnyájunké, akik megéreztük, vagy öntudatlanul hordozzuk magunkban a kálvinista zsolnár lélekformáló erejét. Nyelv bősége: örök forrás, az ízes és erős magyarságnak mindenki számára nyitva álló kincsháza.”

Németh László pedig a *Református énekeskönyv* és benne Molnár Albert zsolnárainak nemzeti nyelvet, hagyományt és identitást fenntartó erejére figyelmeztetett. „Ennek az énekeskönyvnek – olvasom Németh László előadás-szövegét – a rendkívüli jelentősége a magyar életben épp az volt, hogy a Molnár Albert ideje óta készült s egyetlenegy református magyar sem nőhetett föl a nélkül, hogy a lelkén ne formáljon. [...] ez a könyv, melynek első fele egy szellemi hőstett hevét s egy romlatlan nyelv hatalmát őrzi, második része pedig a zsolnáréneklésben felnőtt nemzedékeknek volt közös költői műve: milliókat tartott meg abban, amit az ezrek haladásnak tartottak elfeledni. A magyar nemzet legmagyarabb részében töltötte be az emlékezet szerepét ez a könyv. Olyanokra emlékeztünk benne, amikre az irodalom nem tanított. Nemcsak a hívek, az írók is. Ady költészete sosem lett volna az, ami, ha gyerekkora zsolnárai nyelvét és ritmusát meg nem kötik és föl nem szabadítják; amint én sem érthettem volna meg soha az ő összefüggéseit a régi magyarsággal, ha a konfirmációra kapott kapcsos könyv nem figyelmeztet rája. A régi magyarság s a legújabb közt a Református énekeskönyv egyike a legfontosabb földtani hidaknak.”

Németh László imént idézett írásában Ady Endre költészetére hivatkozott, bizonyára nem lehet véletlen, hogy a Molnár Albert nevéhez kapcsolódó zsoldárhagyományt éppen Ady költészete őrizte meg és folytatta. Közismert dolog, hogy Ady költészetét milyen mélyen átítta a biblikus hagyomány, illetve a magyar protestantizmus tradíciója, számtalan vallomása, költeménye, publicisztikai írása mutatja ezt, és természetesen őrzik ezt a hagyományt, ezen belül a zsoldáros hagyományt versei is. Ezek a versei természetesen nem a hagyományos-vallásos zsoldárhangot szólaltatják meg, inkább mintegy rájátszanak a klasszikus műformára, miközben poétikájuk a modern kifejezésrendszerhez alkalmazkodik. Egyetlen példát idézek: *Az éj zsoldára* című költeményt, ez valójában nem is a zsoldáros hagyomány poétikáját követi, mélyebben hat rá ez a hagyomány, a költemény „szellemiségét” hatja át a zsoldáros tradíció:

Így zsoldárolt az Éj:

Ha olyan nagy volna a szived,
Hogy a Földet átöntené vérrel
És melegítné
Izzó, beteges dobogással,
Magyarul
Vagy nem tudom, micsodanyelven
S miféle vér-ütéssel, özönnel,
Bárhogyan:

Akkor se tudnék
Meleg párnát és takarót adni,
Akkor se tudnék
Vigasztalót sugni füledbe
S akkor se tudnék más lenni,
Mint Éj, Éj, Éjszaka.

Mert az Éjszaka Éjszaka lehet,
Mert a veszendő
Mindig veszendő
S aki egy kis életet kapott:
Bűnös, veszendő, tehetetlen.

Siratom, hogy sírsz,
De én Éjszaka vagyok
S a Reggelre fogom rá a könnyeimet.
Siratlak, mert élsz,
Siratlak, mert bőszen kutatod
Sírnivalódat,

Siratlak, mert az enyém vagy,
Siratlak, mert másként nem lehet.
Siratlak, siratlak, siratlak.

Így zsoltárolt az Éj.

Ady zsoltárainál jóval ismertebbek Babits Mihály hasonló költeményei: a *Zsoltár gyermekhangra* és a *Zsoltár férfihangra* – mindkét vers az első világháború tombolása idején (1917 márciusában) született, és a háború elutasítását, a költő békevágyát fejezi ki. Ahogy Rába György, Babits Mihály tudós monográfusa írta *Babits Mihály költészete* című 1981-es monográfiájában: az első vers „alapeszméjét, sőt egész gondolatmenetét a gondviseléshez forduló gyermeki magatartás hatja át. Intonációja egyszersmind a vers központi gondolata: >Az Úristen őriz engem / mert az ő zászlóját zengem.< A háború, a tények Fátumából kivezető út jelgéként a boldogságot a gondviselő, felsőbb hatalom föltétlen jóakarátának igenléséhez kapcsolja.” A második költői mű ugyancsak a háborús tragédiák tapasztalata nyomán született, és mint Rába György megállapítja: „jóllehet tételes vallásra egykönnyen nem vonatkoztatható, mégis fideista szemlélet függvénye, és kifejtésének akarati rugója korántsem annyira a harcos békevágy, mint a tényeken túli harmónia igézete, a változó élettől független értékekre sóvárgás.” Babits Mihályról közismert, hogy mennyire megviselte a háború, az európai civilizáció és a keresztény erkölcsiség súlyos vereségét, ha nem összeomlását, látta benne. Ennek a tragikus érzésnek kifejezése a két zsoltár, amely miközben (ahogy az imént Adytól idézett költemény) poétikai tekintetben eltávolodik a zsoltárok költői karakterétől, megőrzi az Istennel folytatott párbeszéd (netán: perlekedés) és a kollektív önvizsgálat hagyományos szellemét. A vers néhány szakaszát idézem fel:

Tudod hogy érted történnek mindenek – mit busulsz?
 A csillagok örök forgása néked forog
 és hozzád szól, rád tartozik, érted van minden dolog
 a te bűnös lelkedért.

Ó hidd el nékem, benned a Cél és nálad a Kulcs.
 Madárka tolla se hull ki – ég se zeng – föld se remeg,
 hogy az Isten rád ne gondolna. Az Istent sem érheti meg,
 aki téged meg nem ért.

Mert kedvedért alkotott mennyet és földet és tengereket,
 hogy benned teljesedjenek; – s korok történetét
 szerezte meséskönyvedül – s napba mártotta ecsetét,
 hogy kifesse lelkedet.

- - - - -

Mert ne gondold hogy annyi vagy, amennyi látszol magadnak,
 mert mint látásodból kinőtt szemed és homlokod, úgy nagyobb
 részed énedből, s nem ismered föl sorsod és csillagod
 tükörében magadat,

és nem sejtetted hogy véletleneid belőled fakadnak,
 és nem tudod hogy messze Napokban tennen erő
 ráng és a planéták félrehajlítják pályád előtt
 az adamant rudakat.

Költészetünkben Ady és Babits után is tovább élt a zsoltárhagyomány. Még néhány „zsoltáros” versre hívnám fel hallgatóim figyelmét, Füst Milán két *Zsoltár*, József Attila *Csendes téli zsoltár* című költeményeire és Weöres Sándor ugyancsak több zsoltáros versére. Füst Milán költészetére, ez közismert irodalomtörténeti tény, igen nagy hatással volt a biblikus, természetesen az ótestamentumi hagyomány. Ez nem egyszer úgy jelentkezett, hogy a költő mintegy az ószövetségi próféták szerepébe öltözött, és hozzájuk hasonló méltósággal, elragadtatással mondott ítéletet saját korának szellemiségéről, bűneiről. Az első *Zsoltár* című („Zenét és nyugalmat...” kezdetű) költeményben ez így fejeződik ki: „S kiáltanék a mélységből, hogy halld szavam... De megismersz-e még? / Vagy elfeledtél,

nem szeretsz s már jó kezed / Elnehezült szivemre többé nem teszed? / S már lázas felhőid közt sincs lakásod / S hiába várom onnan késő jeladásod?” A második *Zsoltár* („Ó Uram, engem bántanak...” kezdetű vers, (ez leginkább Karinthy Frigyes *Így írtok ti* című karikatúra-gyűjteményének *Epigram* című darabja révén vált ismertebbé) pedig a személyes sérelmek panaszát fejezi ki a zsoltáros hagyományok nyelvén: „Ó Uram, engem bántanak - - - / Csendes vagyok, félek, kis helyre, sarokba meghúzódok / És utánam jönnek, üszkösbotlalt szurkálnak szörnyű módon, / Fázékony testemmel jejes vízbe rántanak - - - / Ó Uram, én mozogni nem kívánok - - - / Én kicsi helyen dideregve ülni akarok, én komplikációktól félek: / S tiszta ruhámmal, ujjaimmal ragadós mézfürdőbe lök az Álnok / És kijövök és piszokban élek”.

József Attila *Csendes estéli zsoltár* című verse ahhoz az egyáltalán nem jelentéktelen (sem mennyiségben, sem értékben nem jelentéktelen) korpuszhoz tartozik, amely a költő istenkereső, Istennel polemizáló vagy éppen gyermeki istenhitről tanúskodó verseit foglalja magába. József Attila „istenhite” és „kereszténysége” (és ezeken a fogalmakon mást kell értenünk, mint általában szokás) igen változatos, időnként egymásnak ellentmondó érzéseket és meggyőződéseket foglalt magába. Szerepe volt a szinte gyermeki módon naiv vallásosságnak, az intellektuális istenkeresésnek, a marxista ideológiai tantételekre hivatkozó istentagadásnak, az emésztő Isten utáni vágyakozásnak, a megváltás lehetőségéről lemondó kétségbeesésnek és az élet legmélyebb „bugyraiból” (a szó Dantétól, pontosabban magyar tolmácsától: Babits Mihálytól való, és az *Isteni színjáték* első részének: a *Pokolnak* a reménytelen világára utal), tehát az élet legmélyebb „bugyraiból” felemelkedő és a megváltást kereső reménynek. Mindannak, ami egy emberi lény és Isten viszonyára egyáltalán rányomhatja bélyegét, amely ennek a viszonylatrendszernek a gazdagságát és lelki mélységeit mutatja be. Ebben a tekintetben alig találunk huszadik századi irodalmunkban olyan költőt, aki a hagyományosan, legalábbis a korábbi marxista irodalomértelmezés keretében, materialistának és istentagadónak mondott József Attilához hasonló mélységben és intenzitással élte volna át az Isten és az ember viszonyának drámai tapasztalatait vagy éppen a bűnbeesés és a megváltás misztériumát. Ebben valóban Ady és Babits és a későbbiek során Reményik Sándor, Dsida Jenő, Rónay György, Pilinszky János és Szilágyi Domokos lehetnek az eszmei rokonai és sorsársai.

A mögöttünk lévő évszázad magyar vallásos és istenkereső költészetéről viszonylag kevés tartalmas okfejtést mutathat fel az irodalomtörténet-írás. Nem véletlenül, hiszen az általában és kényszerű módon a marxista teóriákhoz igazodó tudományos vizsgálódás többnyire néhány lapos megállapítással intézte el a költők és az írók vallásos élményeit, s kevesen akadtak (például az istenhitnek a költészetben kimutatható hatásáról értekező Sík Sándor, az Ady vallásosságával elmélyülten foglalkozó Rónay György, a Babits kereszténységét bemutató Rába György, a keresztény irodalmat a maga folyamatában leíró Rónay László), akik hiteles elemzések tükrében ábrázolták volna az istenhit és a vallásos élmény szerepét a huszadik század magyar költészetében. József Attila istenhitének bemutatása pedig kivált a kevésbé tárgyalt irodalomtörténeti témák közé tartozott, ebben a vonatkozásban Sík Sándor 1948-as akadémiai székfoglalója (*József Attila istenélménye*), és Beney Zsuzsa egy igen alapos és gazdag, 1977-ben a *Vigília* című folyóiratban közreadott tanulmánya (*József Attila két késői versének Isten-képe*) jelentenek kivételes teljesítményt.

Holott a vallásos költészet (az istenhit, az istenkeresés vagy éppen az Istennel folytatott lelki küzdelem) mindig is jelen volt a modern magyar költészetben, irodalomban. Éppenséggel irodalmunk legnagyobb alkotójánál, akiknek istenhitét és vallásosságát különben nem mindig ismerte el autentikusnak a keresztény oldalon megszólaló irodalomértelmezés és –kritika sem. A vallásos, illetve keresztény szellemiség és ennek értékvilága folyamatosan érvényesült irodalmunkban, ez a folyamatosság azonban nem volt egységes: az istenhívő vagy istenkereső költészetnek és a vallásos érzésnek (egy időben) többféle változata is érvényesült, így az „esztétikai” vallásos élmény (például Babits Mihály) a „népi vallásosság” (például Juhász Gyula, Mécs László), az evangéliumi örökség (például Babits, Rónay György, Weöres Sándor, Radnóti Miklós, Dsida Jenő), végül az ima szelleme: a közvetlen odafordulás Istenhez vagy a Megváltóhoz (Babits, Rónay György, Pilinszky János). József Attila vallásos költészete igazából mindegyik imént említett kategóriába besorolható.

A *Csendes estéli zsoltár* a korai József Attila-versek közé és az imádság szellemiségét felidéző változatba tartozik, és mint Szabolcsi Miklós nagy József Attila-monográfiájának első része (az 1963-ban megjelent *Fiatal életek indulója* című terjedelmes munka) megállapította, Füst Milán ódáinak (ilyen volt az imént idézett költői mű is) zsoltáros hangját szólaltatta meg:

Ó, Uram, nem bírom rímbe kovácsolni dicsőségedet.
Egyszerű ajakkal mondom zsoltáromat.
De ha nem akarsz, ne hallgasd meg szavam.
Tudom, hogy zöldel a fű, de nem értem, minek zöldel, meg kinek zöldel.
Érzem, hogy szeretek, de nem tudom, kinek a száját fogja megégetni a szám.
Hallom, hogy fú a szél, de nem tudom, minek fú, mikor én szomorú vagyok.
De ne figyelmezz szavamra, ha nem tetszik Neked.

Weöres Sándor zsoltáros versei természetes módon illeszkednek igen gazdag életművébe, amelyben a vallásos költészet hagyományos változatai: a himnusz, a könyörgés, a litánia, a zsolozsma mellett a zsoltárnak is személyes szerep jutott. A költő az evangélikus egyház hitelveinek világában nevelkedett, költészetének szellemisége mindemellett egyetemesen keresztény, tehát a hagyományos katolicizmus vagy a kálvini reformáció ihletésére is mindig meggyőző módon válaszolt. Zsoltáros versei, természetesen azok a zsoltárai is, amelyeket Szenci Molnár Albert zsoltárainak hatására írt, ezt az egyetemes és átfogó keresztény lelkeséget fejezik ki. Első *Zsoltár* című költemény még korai versei közé tartozik: „Kínok árnyékai-
ból, / kínok árnyékai-
ból / szólok hozzád Istenem. / Kín mar, sujt, temet, /
józan eszemet / vak veszélyben, / láncos mélyben / ne hagyj elveszít-
nem.” A vers vége pedig a következőképpen hangzik: „Legyen meg akaratod, /
legyen meg akaratod, / ha veszнем kell, jól legyen: / tán kárhozásom
/ áldás lesz máson - / de ha énram / kincset bízta, / ments meg immár,
Istenem.” Második *Zsoltár* című költeménye az 1947-ben megjelent *A fo-
gak tornáca* című kötetben került az olvasók elé, ez a kötet jelölte ki Weöres
Sándor helyét a modern magyar líra legnagyobb személyiségei között. Ez
a vers mintegy a zsoltárok poétikai örökségét szólaltatja meg: „Mindig
bízom az Istenben. Mintha ezer ház ablaka égne, úgy lakik Ő, míg üresnek
látszik az utca. / Körülálltak a vadállatok csorgó szájjal: s úgy voltam, mint
ki a tárt torkok felett repül a szélben! / Bolondként rámkiabáltak, s megtöl-
tött éber csönddel az én Uram. / Mézes bort itatott velem és adott igaz
asszonyt; s akik önmaguk istenei, magukat falják és elfogynak. / Ugyan
mit ártnak énnekem, kit a Hatalom szétold a tiszta szavakban?”

A kései versek között született *Zsoltártöredék* tulajdonképpen csak cí-
mében utal a hagyományra, valójában költői játék, amely a költői képek és
a ritmus játékoságával igazolja a szüntelen munkában lévő mester verster-
remtő készségét: „Pereg a lépcsők üteme: / jó együtt lenni szorosan, / az

egyességben feszes út /nyugodt ereje hömpölyög.” Végül a *Zsoltár részletek Szenci Molnár Albert versformáiban* című költeményében a harminchetedik, a harminkilencedik, a negyvennegyedik és az ötvennyolcadik zsoltár néhány részletét parafrázálja. Csak az utolsó zsoltárra hivatkoznék közelebből, ez a Molnár Albert zsoltároskönyvében „Panasza Dávidnak az Saul tanácsosai ellen” alcímet viseli, először ennek a versnek az első szakaszát, majd Weöres Sándorénak ugyancsak első szakaszát idézem fel, annak bizonyosságául, hogy a huszadik század egyik legeredetibb magyar költője, miként „játszott rá” a klasszikus szövegre. Szenci Molnár Albert verse így kezdődik: „Ti, tanácsban ülő személyek, / Kik zúgolódtok ellenem, / Mondjátoksza meg énnékem, / Ha igaz-é, azmit beszéltek, / És ha igazat ítélték, / Ádám-túl származott népek?” Weöres Sándoré pedig a következőképpen: „Talán ti bizonynyal igazat szóltok, / Itt össze gyűlvén igazán ítélték, / Vagy szívetekben hamisat forgattok, / Ti kezetekkel hamisságot mértek, / Mind hitetlenek, anyaméhtől fogva, / Mérges kígyóként, fületek bedugva.” Talán ez a két rövid idézet is tanúsíthatja, hogy Weöres Sándor zsoltárparafrázisa nem egyszerűen költői játék, hanem személyes vallomás, amely ítéletet mond afölött a társadalom fölött, amelyben a költőnek kései férfikorát el kellett töltenie.

A magyar zsoltárhagyomány, mondhatni, külön korpuszát alkotják azok a versek, amelyek a második világháború magyar-zsidó „szenvédéstörténetét” állítják az érdeklődés homlokterébe. Szeretném hangsúlyozni, hogy a német és a magyar fasizmus zsidó származású áldozatait természetesen a magyar nemzetet sújtó erőszak áldozatainak tartom, nem látok semmiféle különbséget a Don-kanyarban vagy a budapesti ostromban elpusztultak és a náci koncentrációs táborokban vagy a nyilas keretlegények által elpusztítottak között. Az áldozatok mindkét csoportja a magyar nemzethez tartozott, a különbség csak abban volt, hogy a harcok során elhalálozottak sorához képest a halálba hurcolt magyar zsidók végzete még tragikusabb és még inkább szegényére vált annak az államvezetésnek, amely először a magyar katonaságot, majd a zsidó származású polgári lakosságot szolgáltatatta ki megbocsájthatatlan módon annak az idegen erőszaknak, amelynek maga is bűntársa lett. Nos, ennek a történelmi tragédiának a szörnyűségeiről beszél a zsoltárhagyománynak a második világháború idején, majd után ismét felívelő magyar „zsoltárköltészet”.

Ez a „zsoltárköltészet” több magyar költő munkásságára hatott, így (véleményem szerint) Radnóti Miklós költészetére is, különösen az utolsó esz-

tendőkből született versekre, a „meredek út” emberi és költői dokumentumaira. Olyan költői művekre gondolok, mint a *Nyolcadik ecloga*, amely Náhúm próféta alakját idézi fel 1944 augusztusában a Lager Heidemann infernói körülményei között: a próféta szavak, az önvizsgálat szigorúsága, a történelmi számvetés bizonyára nem idegen a zsoltárok hagyományától. Néhány sort idézek Radnóti költeményéből:

...Ismerem újabb verseid. Éltet a méreg.
Próféták s költők dühe oly rokon, étek a népnek,
s innivaló! Élhetne belőle, ki élni akar, míg
eljön az ország, amit ígért amaz ifju tanítvány,
rabbi, ki bétöltötte a törvényt és szavainkat.
Jöjj hirdetni velem, hogy már közelít az az óra,
már születőben az ország. Hogy mi a célja az Úrnak,
kérdém? Lásd az az ország.

Ezt a magyar-zsidó hagyományt folytatta (és teljesítette ki) már a hatvanas évektől kezdve Mezei András költészete, amely egyrészt a mélyen átélt zsidó (és izraeli) tapasztalatok, másrészt a magyar szellemi és költői hagyományok forrásaiból merítve hozott létre sajátos zsidó-magyar (vagy magyar-zsidó) költészetet. A költő mindkét tradícióban otthonos volt, mindkettőhöz ragaszkodott, „zsidó” élmények nyomán született verseiben is mindig ott van a magyar költői hagyomány vízjele, mondhatnám ennek a tradíciónak a lelkisége. A magyar történelem és irodalom emlékeit idéző költeményeiben mindig jelen van ez a „kettős identitás”, amely különben értékes hagyománya a magyar kultúrának, minthogy korábban is léteztek olyan identitásformák, amelyek a magyar önazonosság mellett képviselni tudták a magyarországi német, szlovák, ruszin és természetesen a zsidó identitást. Ennek a zsidó önazonosságnak hiteles magyar vallomása a költő *Zsidó zsoltár* című rövid verse: „Ásónyomról le ásónyomra / alakíthatom, láthatom / lakásomat, míg, mint a zsoltár / a mély gödörből a lehellet / hideg párája fölfelé száll. / Örökkévaló Istenem / léted karomat erősíti, / mert az idő a feltámadásig / Te tudod: dörrenésnyi.”

Ahogy olvasom Mezei András verseit, egyik figyelemreméltó: közösségi tragédiától terhes, vallomásos költői művét: a *Hagyd a népedet...* címűt is a zsoltárok közé sorolnám, csak az első három szakaszt idézem ide:

Hagyd a népedet elpusztulni:
 könyörülj rajta, Istenem.
 Süllyedjen el a vesszőkosár,
 hagyd a kőtáblát üresen.

Száradjanak le húrjai
 hárfáiknak az ágakon.
 Ének ne csalja szenvedésbe,
 ne nyelje el őket Babilon.

Hagyd a népedet kihalni
 más népek léte alatt,
 szívárogtasd el vérüket –
 mely mindnél nyughatatlanabb.

Természetes módon van jelen a zsoltáros hagyomány Gergely Ágnes költészetében is, méghozzá az a jellegzetesen magyar zsoltárhagyomány, amely visszautal ugyan az ószövetségi szenvedéstörténetre, ezt a történetet mindazonáltal a magyar nyelv, irodalom és történelem őszinte átélésével, vállalásával, pontosabban a magyar néppel történő azonosulással köti össze. Gergely Ágnes költészetében természetes nyomot hagytak a magyar zsidóság megpróbáltatásai, az a történelmi „botrány”, amelyet Radnóti Miklós, Szerb Antal, Halász Gábor, Gelléri Andor Endre és sok százezer magyar identitású zsidó ember, közöttük a költő közvetlen rokonságának, családjának személyes és közösségi tragédiája okozott, mindazonáltal ezek a személyes megpróbáltatások a költő nemzeti identitását nem rombolták, nem rombolhatták le. Gergely Ágnes nem kevés zsidó és nem zsidó származású magyarhoz hasonlóan a magyar nyelvben, kultúrában és mindenekelőtt a magyar irodalomban találja meg a nemzeti azonosulás lehetőségét. Nem a magyar államiság, talán még kevésbé a változó hatalmi rendszer (az elit és a bürokrácia), hanem a magyar nyelv és irodalom ennek az azonosulásnak a kialakítója és fenntartója.

Erről tanúskodik *A 137. zsoltár* című költeménye is, amely az Ótestamentum sokat idézett panaszára rímel: „Panasza az lévitáknak az babilóniai fogságban” – így szól a zsoltár címe, és Szenci Molnár Albert átültetésében így kezdődik maga az ószövetségi szöveg: „Hogy az babilóni vizeknél ültünk, / Ott mi nagy siralomban kesergettünk, / Az szent Sionról megemlé-

kezvéen, / Kinél gyönyörűsegesb hely nincsen. / Az nagy búnak és bánatnak miatta, / Hegedűnket függesztettük fűzfákra.” Ugyanakkor Gergely Ágnes zsoldára mintha Dsida Jenő *Psalmus hungaricus* című költeményétől is ihletet kapott volna, vannak motívumai, amelyek egyértelműen Dsida Jenő versére emlékeztetnek. Valójában „magyar zsoldár” ez is, egyetlen lelki, fogalmi és érzelmi rendben fogja össze Jeruzsálem és Arany János nevét:

Ültünk Babylon folyópartjain.
Sírtunk. Babylon tenger nélkül él.
Hárfánk a fűzfán. Másképp szól a kín.
Tőlünk verejték kell, nem szenvedély.
S nem érv, erünkől mért dőlt itt a vér.
Hát kihült jobbom legyen rá az ámen,
Ha elfeledlek egyszer, Jeruzsálem.

Jelünk itt falba karmolja a nép.
Kik biztatják, sem tudják, mért teszik.
Királyi jel, sok más jelet tulélt.
Ne ródd fel, Uram, vétekül nekik!
Ne vágasd falhoz szép kisdedeik...!
És fájó orcám rángjon majd a számhoz,
Ha elfeledlek egyszer, Arany János.

Végezetül még egy „magyar zsoldár” kívánczik ide. Dsida Jenő nagyszabású verse, az erdélyi magyar költészet egyik leginkább figyelemreméltó alkotása: a *Psalmus Hungaricus*. Ez a költemény 1937-ben (egy esztendővel a költő korai halála előtt) született, az erdélyi magyarság súlyos közösségi megpróbáltatásai közepette, midőn a bukaresti hatalom, a szélsőjobb oldali irányvonulat követve nagymértékben korlátozta az egyéni és közösségi szabadságjogokat, elsősorban az erdélyi magyarság közéletét. A kolozsvári költő sohasem tartozott azok közé, akik Erdély címerével akarták volna hitelesíteni költészetüket, a költői retorika csábításának (amely oly gyakran ragadta magával a két világháború közötti évtizedekben a magyar költészetet) mindig ellen tudott állni, a szülőföld szeretete és az iránta érzett hűség inkább titkos vízjelként ütött át versein. Ez a vízjel vált mind nyilvánvalóbbá élete végén, midőn az elviselhetetlenségig fokozódtak az erdélyi magyarság terhei. Dsida Jenő ekkor írta fájdalmas zsoldárát: a *Psalmus*

mus Hungaricust, amely korábbi költészetének merengő és játékos dallama után a közösségi hűség és a történelmi felelősség szigorú morálját szólaltatta meg. Azt a hagyományos hangot idézte fel, amelyet a török pusztítással viaskodó egykori énekes: Kecskeméti Vég Mihály ütött meg, amely Kodály Zoltán fájdalmas magyar zsoltárában zengett két országvesztő háború között. Hitvallást tett szétszórt és emberi, közösségi jogaiban korlátozott népe mellett, egységre szólított, hangos szóval akarta a történelem közönyös erőit megállítani:

Úlj ide, gyűlj ide, népem
 s hallgasd, amint énekelek,
 amint a hárfa húrjait,
 feszült idegem húrjait
 jajgatva tépem,
 ó, népem, árva népem! –
 – s dalolj velem.
 mint akit füstös lángokra szítottak
 vérszínű, ósetét, nehéz, fanyar borok,
 dalolj velem hörögve
 és zúgva és dörögve
 tízmillió, százmillió torok!
 Énekelj, hogy világgá hömpölyödjön
 Zsoltárod, mint a poklok tikkadt, kénköves szele
 s Európa fogja be fülét
 s nyögjön a borzalomtól
 és örüljön bele!

Fellebbezés ez a zsoltár: a történelemhez, az európai népek közösségéhez, az elfúló kiáltás, a kihagyó lélegzet mindazonáltal arra utal, hogy a költő aligha reménykedett a közös sebek orvoslásában. Élete alkonyához a megmásíthatatlan végzet gyötrelmes tudatával érkezett el, úgy látta: minden elvégeztetett. Költészetére, áhítatosan játékos versei és életszeretettel tükröző szerelmi vallomásai ellenére is, személyes és közösségi tragédiák nyomták rá bélyegüket. Személyesek, a költő súlyos betegsége (vele született szívbaja) következtében, amely korai halálát okozta, és közösségiek, az erdélyi magyarság mindinkább veszélyeztetett nemzeti kultúrája és identitása miatt. A zsoltáros versek, mondhatni, Dávid király zsoltárai óta min-

dig tragikus színezetet kaptak, egy emberi közösség, korábban a zsidóság, később a kereszténység, a mi irodalmunkban a magyarság veszélyeztetettségének tapasztalatait és a nyomukban megjelenő kollektív szorongást fejezték ki. Korai költészetünkől kezdve, Kölcsey Ferenc *Himnuszán* és Vörösmarty Mihály *Szózatán* át Ady Endre, Babits Mihály, József Attila, Illyés Gyula, Reményik Sándor és Dsida Jenő költészetéig (és tovább) a történelmi veszélyeztetettségnek ez a tragikus érzése, ez a fájdalom szinte állandó motívumként (mondhatnám: „Leitmotivként”) járta át irodalmunkat. A psalmus-hagyományt költészetünk egyik leginkább meghatározó és ösztönző tradíciójának és poétikai örökségének kell tartanunk.

KOPASZ GYULA

„NEMZETSÉGALAPÍTÓ” DERCZENI DERCSÉNYI JÁNOS, AZ ELFELEDETT POLIHISZTOR

Az egykori Bereg vármegye nemes családjai maradandó nyomot hagytak a történelem lapjain. Ki ne hallott volna a Rákóczi, Perényi, Esterházy, Mágóchy, Telegdy vagy éppen a Schönborn családról? Méltán bekerülhetne ebbe a történelmi panteonba a Dercsényi is, amely sajnos az utóbbi egy évszázad során a feledés homályába merült. Pedig az alapító Dercsényi János sokoldalúsága, tettei is figyelmet és megbecsülést érdemelnek, s a család többi tagjáról még nem is beszéltünk. Jelen írással történelmi ismereteink hiányosságát szeretném megfelelő módon pótolni, s emléket állítani szülőfalum egyik legnagyobb jótévőjének.

A „nemzetségalapító” Dercsényi Jánost három vármegye is magáénak vallhatja. Szepes vármegye a származás, az orvosi pályakezdés és a mineralógia jogán. Zemplén vármegye a megyei főorvosi szolgálat, a tokaji szőlőművelés és borászat, továbbá a Kazinczy-sógorság miatt. Végül, de nem utolsósorban, Bereg vármegye és többek között Dercen község, a tim-sógyártás felvirágoztatásáért, továbbá jótékonykodásaiért a derceni református egyház és a szegény sorsúak részére.

De lássuk az életrajzi adatokat. Weisz János 1755. május 16-án született Szepesszombaton, az egykori Szepes vármegyében (ma Spisska Sobota, Szlovákia). A helység egyike volt a Zsigmond király (1387-1437) által 1412-ben Lengyelországnak elzálogosított szepesi városoknak, amelyek csak 1772-ben – Lengyelország első felosztásakor – kerültek ismét a magyar korona fennhatósága alá. Tanulmányait Lőcsén kezdte, majd Pozsonyban folytatta. Ezután Bécsben szerzett orvosi képesítést. Már édesapja és nagyapja is rendelkezett nemesi címmel. Az elődök a mohácsi vész után az Alföldről költöztek a Szepességbe. Családnevük ekkor Fejér volt, a szepesi németek között viszont Weiszre változtatták, és a férfiak nagy része evangélikus lelkészi pályára lépett. I. Lipót (1657–1705) császár és király 1687-ben adományozott nemesi címet a családnak. Ekkortól használatos a családi címer is: álló paj-

zson sárga mezőben jobboldalon koronás márványoszlop látható, amely közepét három piros rózsaszerű jelvény díszíti. Baloldalon egy ágaskodó oroslán bal lábával tartja az oszlopot, jobb lábával pedig egy kardot. A címerpajzsot koronával díszített hadi sisak fedi, a koronán pedig egy bal lábon álló daru látható, amely jobbujában sötét kövecset tart, ami az éberséget jelképezi. A takaró jobb oldalon fehér-piros, a baloldalon pedig sárga-kék¹.

I. Ferenc császár és király (1792–1835) 1793. november 28-án Bécsben keltezett okirattal azon érdemekért, amelyet Weisz János a korona és az Ausztriai Ház iránt tanúsított, és hűséges szolgálatai által szerzett, jutalmul nagy birtokrészt kapott – az utódok nélkül elhalt Bégányi Lénárdnak a koronára szállt vagyonát, köztük a bégányi és barabási birtokot. Emellett a Thököly-féle mozgalomban való korábbi részvételéért Bay Mihálytól a hűtlensége miatt elkobzott derцени részeket, a hozzá tartozó nemesi jogokkal együtt, szintén Weisz és fiúörökösei kapták meg örökjoggal. A király egyben megengedte, hogy a család a továbbiakban a derцени Dercséni nevet viselhesse².

Dercséni János jeles orvos és természettudós volt. 1785-ben nősült, felesége a nyelvújító, író Kazinczy Ferenc húga, Julianna lett. Dercséni János 1780-ban a „láztudományról” írt értekezésével orvosi oklevelet is szerzett. 1783-ban ezt a disszertációját, ezen kívül „a gyulladáshoz lázokról” addig gyűjtött tapasztalatait könyv formájában is kiadta. Ekkor már Zemplén megye főorvosa és fizikusa volt, 1802-ig főleg a járványos kórok (lépfene), illetve a szegény sorsú lakosság körében dúló skorbut megfékezésében jeleskedett. Elsők között kórboncolt Magyarországon (1783-ban). Mivel orvosi fennhatósága alá tartozott a tokaji borvidék, maga is szőlész-borász lett és e téren szerzett tapasztalatait 1796-ban német nyelven tette közzé. A rövidesen magyarul is kiadott „A Tokaji Bornak természetéről, szűréséről és forrásáról” című munka az új, Lavoisier nevével fémjelzett vegyi ismeretek egyik első magyarországi meghonosítója. Mineralógus is volt, az ő érdeme a szobranci víz gyógyhatásának ismertebbé tétele. Kapcsolatban állt a Magyar Tudós Társasággal (ma a Tudományos Akadémia) is, írásait, tanulmányait kiadta a társaság. Teleki gróffal váltott levelei is jelzik, hogy Dercséni írásai pozitív fogadtatásra találtak a kor magyar folyóirataiban. Fia, Dercséni Pál, a Pesti Casino tagja volt, egy alkalommal ezer üveg tokaji aszúval támogatta egy pályadíjat. Gödi házában maga Széchenyi István is többször megfordult. Dercséni János mindezek mellett szemtanúja lehetett az 1825-ös pozsonyi reformországgyűlésnek, amelyen Széchenyi egy Magyar Tudós Társaság megalapítására felajánlotta éves jöve-

delmét. Az 1825–1827. évi országgyűlésen tagja lett annak a bizottságnak, amely kidolgozta a magyar bányajogi kódexet. Emellett a Bereg megyei kereskedelmi és erdészeti bizottságnak is tagja volt. A Tudós Társaság folyóiratában az időjárás tudományáról, az artézi kutakról és a bányákról publikált. Felvilágosító írása a tetszhalottokról, eredeti címén a „színholtakról” 1836-ban jelent meg a Társalkodóban, a korszak egyik legolvasottabb lapjában. Földtani kutatásokat is végzett, 1835-ben megjelent tanulmánya „A földrengésről” címmel szintén a Társalkodóban látott napvilágot. Földtani érdeklődésének köszönhetően Bereg vármegyei birtokán tekintélyes timsótelepet fedezett fel, amely nem csak gazdaggá tette, hanem pályamódosításra ösztönözte. Feladva főorvosi posztját a Schönborn-uradalom elöljárójaként működött. Dercsényi kutatásai során a beregszászi, muzsalyi, kovászói, benei határoknál fekvő hegyekben jelentős timsó lelőhelyre bukkant. Ekkor timsógyár építését tervezte, amelyet az ellenérdekelt Schönborn gróf igyekezett megakadályozni. Dercsényi azonban nem adta fel terveit, Bécsbe ment szabadalomért, amelyet 10 évre meg is kapott. A gróf ezután már szívesen társult vele, hasznot látva a kezdeményezésben. Előbb Podheringen (1800), aztán Kovászón (1809), 1825-ben pedig a Dercenhez tartozó Pusztakerepecen építettek timsógyárat. 1814-ben Dercsényi János „császári és királyi tanácsos” címet kapott, mivel 1 millió forintot tartott az országban, amit idegen timsó behozataláért kellett volna fizetnie a birodalomnak. A Róma mellett fekvő tolfai timsó mellett a Dercsényi-félel tartották a legjobbnak Európában. Mindezek mellett a muzsalyi aranybánya is a derczeni Dercsényieké volt. Nagybégány községben pedig két kocsmát üzemeltetett a család. János 1831-től visszatért az orvosi pályára Bereg vármegye kolera-elleni bizottságának tagjaként³.

Dercsényi Jánosnak Kazinczy Júliától négy fia született. Közülük Károly a napóleoni háborúkban huszárkapitányként szerzett érdemeket. Ferenc, aki bányamérnöki végzettséggel rendelkezett, vette át apja beregi timsógyárainak vezetését. A fentebb már említett Pál bárói rangot kapott, ő Széchenyi István Nemzeti Casinojának volt a tagja. János pedig a „communizmus egy humánus ellenszeréről” írt tanulmányával kiérdemelte azt a megtiszteltetést, hogy a belga király a Lipót-renddel tüntette ki.

Dercsényi Ferenc Szemere Klárától született mindhárom fia az 1848–1849-es szabadságharc hőse lett, aktív résztvevőként írták be nevüket történelmünkbe. István gerillakapitányként saját maga szervezte lovascsapatával jó ideig akadályozta a cári haderő benyomulását a Kárpát-medencé-

be, továbbá biztosította a podheringi csata győztes kimenetelét 1849 áprilisában. László, aki a dualizmus korában törvényszéki bíró volt és a megyei honvédegyelet elnöke, huszárcapitányként vett részt az erdélyi harcokban⁴. Bem seregében szinte a világosi fegyverletételig harcolt, az utolsó csatákban átlőtt lábbal is. Magas katonai kitüntetését sebtől vérezve Bem kezéből vehette át, aki nem engedte meg, hogy lováról leszállva vegye el azt⁵. Kálmán a kolozsvári Mátyás-huszárok főhadnagyaként harcolta végig Bem tábornok téli hadjáratát, amiről könyvet írt, bár megjelenését nem élhette meg. A magyar tudományosság szempontjából fontos megemlítenünk, hogy Dercsényi Ferenc halála után özvegye, Szemere Klára, férjhez ment bizonyos Szemsey Lajoshoz. Ebből a házasságból még öt gyermek született. Egyik fiának, Szemsey Andornak, az adományából épült fel a Földtani Intézet, továbbá a Nemzeti Múzeum mecénása volt. Nevét egy fővárosi utca viseli⁶.

A Dercsényi család a derceni reformátusok jótevőjének számított. A családfő, János, papi családból származott, édesapja evangélikus lelkész, édesanyja pedig lelkész lánya volt. A derceni egyház, illetve iskola javára Dercsényi János 100–100 pengő forintot adományozott, és az úrasztalát is becses tárgyakkal szereltette fel. Ezen kívül Munkácson létrehozott egy jótékonyági alapítványt. A neves orvos-természettudóst a derceni Kerekhegy tetején dór oszlopokkal ékesített kupolás sírboltban temették el. Több mint 110 éves fennállása után a gloriétte-tel díszes kriptát, a sok évszázados községi temetővel együtt a szovjet megszállók megsemmisítették, 1951–52-től radarállomásnak használták. Az 1840-ben emelt, műemléknek számító, klasszicista családi sírbolt 20 derceni Dercsényi holttestét rejtette, közülük több bebalzsamozott testtel, üvegfedelű koporsóban, köztük Kazinczy Julianna (sírfeliratán a következő szöveg állt: „*Dercsényi János királyi tanácsos érdemes özvegye, Kazinczy Ferencnek úgy lelki műveltségre, mint honszeretetre igaz testvére, a legjobb anyáknak egyike*”)⁷.

Az egyházi élet kiépítése és későbbi megszilárdítása körül tekintélyes szerepet játszottak és jelentős anyagi áldozatokat hoztak a Dercsényi család tagjai. Nagymértékben fűződik nevükhöz a mai kőtemplom megépítése, számos segínyt osztottak szét a szegények és az iskolás gyerekek között. Mellettük a Dobó, Horváth, Barkóczy, Péchy, Beniczky, Szuchányi, Vécsey családok is értékes áldozatot hoztak az egyházért. A jelenlegi kőtemplom 1835-ben épült, egyszerű magyaros templom-stílusban, hegyes, sugár toronnyal. Helyén előtte ismeretlen időből eredő fatemplom állt⁸.

Dercsényi János 1837-ben hunyt el Munkácson, Dercenben temették el, a már említett családi sírboltban. Birtokait fiai örökölték, akik 1853-ban 136 ezer pengő forintért eladták gróf Schönborn Károlynak, aki később a bégányi és barabási részeket 8 ezer forintért visszaengedte. A derceni és pusztakerepeci birtokot a jól jövedelmező timsógyárral azonban meghagyta uradalma részének. A Dercsényiek emlékét Dercenben utcanév őrzi, emellett megfogalmazódott a szovjet katonák által lerombolt síremlék újjáépítésének gondolata.

Összegzésül elmondható, hogy a tudás és a haza szolgálata nemzedékeken át élt a család utódaiban. Sajnos Dercsényi János életműve nagyrészt feledésbe merült. Sokoldalúsága, személyisége és életműve kora egyik meghatározó szereplőjévé tette, akire bátran tekinthet példaképként a 21. század embere. Kazinczy Ferenc sógora volt, de tettei miatt illeti hírnév a „nemzetségalapító” derczeni Dercsényi Jánost.

JEGYZETEK:

1. Lehoczky Tivadar. Beregvármegye monographiája, II. kötet. – Ungvár: Pollacsek Miksa Könyvnyomdája, 1881. – 263–265. old.
2. Lehoczky Tivadar. Beregvármegye monographiája, II. kötet. – Ungvár: Pollacsek Miksa Könyvnyomdája, 1881. – 265. old.
3. Dr. Kiss László. Kazinczy sógora, Zemplén főorvosa: Dercsényi János. - Budapest-Dercen: Hódmezővásárhely – Tabáni Református Egyházközség, 2009. – 41–52. old.
4. Uo. – 321. old.
5. <http://www.hhrf.org/karpatiigazszo/030726/hv09.html>
6. Tomcsányi Pál akadémikus feljegyzései
7. Dr. Kiss László. Kazinczy sógora, Zemplén főorvosa: Dercsényi János. - Budapest-Dercen: Hódmezővásárhely- Tabáni Református Egyházközség, 2009. – 119. old.
8. ifj. Nagy Károly. A Tiszántúli Református Egyházkerület története. - Debrecen: II. Egyházközségek adattára, 1939.

KÁRPÁTALJAI KULTÚRKRÓNIKA

2015. FEBRUÁR – MÁRCIUS

ELISMERÉSEK

Nemzeti ünnepünk alkalmából állami kitüntetésekkel adták át a kárpátaljai magyar oktatási, tudományos és gazdasági élet több kiemelkedő teljesítményt nyújtó képviselőjének március 13-án Ungváron, Magyarországon Ungvári Főkonzulátusán.

*Magyar Bronz Érdemkereszt*tel jutalmazták **Kokas Károlyt**, a Péterfalvai Művészeti Iskola zene-tanárát a kárpátaljai magyar népdal- és néptánckincs megőrzése és átörökítése érdekében végzett tevékenysége, kiemelkedő zeneoktatói munkája elismeréseként.

*Magyar Ezüst Érdemkereszt*tel vehetett át **Pecsoara Elek**, a beregszászi Dianna Termelői és Kereskedelmi Vállalat tanácsadója, a kárpátaljai konzulátusi missziók működéséhez nyújtott támogatói, valamint példamutató vállalkozói tevékenysége elismeréseként.

*Magyar Arany Érdemkereszt*tel gazdagodott:

– **Béres Katalin**, a Palágykomoróci Általános Iskola igazgatója kiemelkedő tudományos és példamu-

tató pedagógusi munkája, valamint a magyar nyelvi oktatás és iskolafejlesztés érdekében végzett tevékenysége elismeréseként;

– **Bocskai István**, Nagyszőlős polgármestere a kisebbségben élő magyarság érdekeinek képviselőjének és a határokon átnyúló önkormányzati kapcsolatok erősítését szolgáló településvezetői munkája elismeréseként;

– **Dr. Legeza Attila**, a Munkácsi Agráripari College tanára a kárpátaljai magyar nyelvű szakosítás megőrzése és fejlesztése érdekében végzett odaadó munkája elismeréseként;

– **Páll László**, a Beregrákosi Református Egyházközség és a Kajdanói Református Egyházközség lelkésze a kárpátaljai magyarság nemzeti önazonosságának erősítése és a helyi magyar közösség összefogása érdekében végzett elkötelezett lelkészi és közéleti tevékenysége elismeréseként;

– **Ways József**, a beregszászi Shalom Alapítvány vezetője a kárpátaljai magyar zsidó emlékhelyek megőrzését és helyreállítását szolgáló tevékenysége, valamint a régió fejlesztése és új munkahelyek teremtése érdekében végzett munkája elismeréseként.

* *Főkonzulátusi sajtódíjban* részesült **Tóth Viktor** újságíró, **VaszilIlnickij**, a SzZ-Feszt főszerkesztője, továbbá a *Kárpátalja.ma* szerkesztősege.

*Magyarország Kijevi Nagykövetségén **dr. Keskeny Ernő** nagykövet **Áder János** köztársasági elnök megbízásából a *Magyar Ezüst Érdemkereszt* kitüntetést nyújtotta át **dr. Bertha Nórának**, a Kijevi Nyelvészeti Egyetem tanárának a magyar nyelv oktatásában végzett kiemelkedő munkája elismeréséül.

FEBRUÁR

* Ungváron, a Kárpátaljai Honismereti Múzeumban megrendezték **Szathmári Pap Károly** romániai katonai fotóriporter kiállítását.

* Ungváron a Kárpátaljai Megyei Filharmóniában került sor **Fuksz Andzelika** zongoraművész és **Mironova Júlia** képzőművész *“Sound of the sand”* című közös koncertjére.

*A Kovács Vilmos Irodalmi Társaság a beregszászi Európa-Magyar Házban műhelymunka-napot tartott. **Csordás László** elnökletével, Bálint naphoz illően – *„Miért nem lehettem régi költő?”* címmel a szerelmi költészet témakörében szerveztek eszmecsere-t. Emellett megbeszélés zajlott a KVIT alapszabályzatáról és tagsági feltételeiről.

* Ünnepi közgyűlést tartott a Kárpátaljai Református Egyház

(KRE) február 14-én Beregszászban. Az alkalmon a hagyományokhoz híven lelkészeket szenteltek fel, és átadták a KRE által alapított díjakat. Az ünnepi eseményt megtisztelte jelenlétével többek közt a Kárpát-medence több református egyházkerületének püspöke, valamint **Gulyás Gergely**, az Országgyűlés törvényalkotásért felelős alelnöke is. A köszöntéseket követően a KRE újraválasztott püspöke, **Zán Fábrián Sándor** és a zsinat tagjai letették a hivatali esküt, majd felszentelték **Menyhárt István**, **Jakab Attila** és **Baksa Zsolt** lelképásztorokat. Átadták a KRE Kiemelt Patrónusa-díjat és a Komjáti Benedek-sajtódíjat. Előbbit idén **Kató Béla** erdélyi püspöknek adományozták, míg a sajtódíjat **Domáreckaja Júlia**, a Pulzus Rádió *Tükör, vagy amit akartok* című riportműsorának szerkesztő-műsorvezetője kapta. A Komjáti Benedek-díj kuratóriumának döntése értelmében oklevéllel jutalmazták **Fábrián Katalint**, a *Küldetés* c. havilap és a Pulzus Rádió munkatársát, valamint **Lajos Mihályt**, a *Kárpátalja* c. hetilap újságíróját.

* Budapesten a Kóka Ferenc Művészeti Alapítvány megrendezte a beregszászi ArtTisza Művészeti Egység tagjainak *„Vannak-e határok?”* című kiállítását, ahol az egyesület tagjai közül bemutatkozott:

Baraté Ágnes festő (Mezőkaszony), **Elek István** faragó (Asztély), **Fényes András** festő (Munkács), **Geregely István** faragó (Csetfalva), **Gogola Zoltán** festő (Beregszász), **Kalitics Erika** festő (Munkács), **Juhász László** grafikus (Sárosoroszi), **Lizák Alex** fotóművész (Beregszász), **Muszka László** festő (Beregszász), **Pohil Katalin** festő (Beregszász), **Szalontai Alexandra** festő (Nevetlenfalu), **Szilágyi Sándor** szobrász (Beregszász).

* Kárpátjáról tizenegy római katolikus és húsz görög katolikus püspök érkezett az egyhetes ad limina apostolorum (az apostolok küszöbéhez) látogatásra Rómába. A kárpátaljai római katolikus egyházat **Majnek Antal** megyéspüspök, a Munkácsi görög katolikus egyházmegyét pedig **Milan Šašik** megyéspüspök és **Nílusz Luscsák** segédpüspök képviselte. **Ferenc pápa** február 20-án fogadta az ukrainai főpásztorokat, majd velük együtt imádkozott a békéért.

*A Kárpátaljai Népművészeti és Népi Építészeti Múzeumban véget ért a nagy érdeklődést kiváltó „VI CARPATHICA EXPO” – kiállítás, amelyen a MÉKK Munkácsy Mihály Képzőművészeti Egyesülete tagjai és más kárpátaljai művészek mutatták be legújabb munkáikat.

*Kilencedik alkalommal rendezték meg a Kovács Vilmos Szavaló-

versenyt a Gáti Kovács Vilmos Középiskolában. A rendezvényt számos vendég, kárpátaljai közéleti személyiség tisztelte meg jelenlétével, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetet **Lőrincz P. Gabriella** és **Bakos Kiss Károly** költők képviselték. A KMMI 3 különdíjat ajánlott fel a szavalóverseny résztvevőinek.

* **Ifjabb Habda László** kárpátaljai festőművész *Játék* címmel absztrakt képeiből nyílt kiállítás Budapesten a Forrás Galériában.

* A Gulágkutatók Nemzetközi Társasága *Trauma és Tabu. 70 éve történt – Málenkij robot* címmel nagy érdeklődést kiváltó emlékkonferenciát szervezett az Országház Felsőházi üléstermében. A megjelenteket **Majorszki András**, a Gulágkutatók Nemzetközi Társaságának elnöke, **Rétvári Bence**, az Emberi Erőforrások Minisztériumának parlamenti államtitkára, **Gulyás Gergely**, a parlament alelnöke üdvözölte. Többek között előadást tartott: **Bognár Zalán** (*GULAG, GUPVI, Málenkij robot*), **Schmidt Mária** (*Nemzetiszocializmus, Kommunizmus, táborok*), **Máthé Áron** (*Málenkij robot, emlék, emlékezet*), **Stark Tamás** (*Málenkij robot Magyarországon*), **Murádin János Kristóf** (*Málenkij robot Erdélyben*). Kárpátalját hárman képviselték: **Dupka György**, (*Málenkij robot Kárpátalján*), aki társelőadóként

megszólaltatta a Budapesten élő **Fóris Kálmán** 90 éves tiszabökényi túlélőt. Az elhangzottakat **Molnár D. Erzsébet** (*Málenkij robot Kárpátalján és a Felvidéken*) a beregszászi főiskola kutatója egészítette ki. A rendezvény keretében a konferencia résztvevői találkoznak a túlélőkkel. Emlékműsorral közreműködött a rátkai csoport. Ezután emlékmenet indult az Országháztól a Honvéd téri Gulág-émlékműhöz, ahol a jelenlévők koszorúzással egybekötött megemlékezést tartottak.

* A Rákóczi-főiskolán működő görög katolikus lelkészség, a GörögKör második alkalommal szervezett Keresztény Tudományos Diákköri Konferenciát a beregszászi intézményben. A konferencián a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (II. RF KMF), az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE), a Szent Atanáz Görögkatolikus Hit-tudományi Főiskola (SZAGHF), a Debreceni Egyetem, az ELTE, a Károli Gáspár Református Egyetem (KGRE) és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem (PPKE) hallgatói vettek részt. A zsűri döntése alapján a történelem szekcióban az első helyet **Suslik Ádám** (KGRE) érte el, őt **Bodnár Alexandra** (II. RF KMF) követte, harmadikként **Popovics Roxána** (II. RF KMF) végzett. Emellett esperesi különdíjban részesült **Veres Szabolcs** (UNE). Teológia és

társadalomtudományi részleg első helyezette **Hoványi Márton** (PPKE) lett, a második helyen **Varga Csaba** (SZAGHF), a harmadikon **Szaplonczay Máté** (SZAGHF) végzett. Esperesi különdíjban **Molnár Szabina** (II. RF KMF) részesült. A történelem szekció zsűrijének munkájába bekapcsolódott Zubánics László, a KMMI elnöke, történész is.

* Fodó Sándor születésnapján avatták fel a róla elnevezett kulturális központot Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Központjában. A viski születésű egyetemi tanárról, a KMKSZ alapító elnökéről elnevezett intézmény megnyitóján az *In memoriam Fodó Sándor* című filmből láthattak részletet a jelenlévők, valamint megtekinthették a kisebbségi politikus életét bemutató fotóanyagot.

*A beregszászi Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház ismét bemutatta **Zelei Miklós Zoltán új-ratemetve** című darabját.

*Téltemető táncházat tartottak a hamvazószerda előtti napokban Ungváron és Beregszászban. A házigazdák – **Váradni Enikő** és **Jakab István** célja, hogy meghonosítsák vidékünkön a folk-kocsma fogalmát. A talpalávalót **Erményi Tamás** és **Vámosi Csaba** magyarországi zenészekkel kiegészült Sodró együttes szolgáltatta.

* A közelmúltban együttműködés született az OTP Bank (igazgató: **Szergej Fedin**) és a Kárpátaljai Képző- és Iparművészek Révész Imre Társasága (elnök: **Magyar László**) között, a megállapodás értelmében az ungvári Minaji úti OTP Bank falaira az egyesület 10-12 alkotójának képei kerültek. Amennyiben valaki megvásárolja a bankban kiállított képet, az ár 50 %-a a művészt illeti majd, a másik 50 %-ot pedig a helyi árvaházak támogatására fordítják.

* Idén is megnyitotta kapuit a Grafikus Kárpátalja elnevezésű versenykiállítás. Az évente megrendezett tárlatnak a megyeszékhelyen található Ungvár galéria adott otthont. A magyar alkotók közül **Réti János** és **Klisza János** jelentkezett újabb alkotással.

* A magyar költészet napja alkalmából a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság első ízben hirdette meg az internetes versmondó versenyét: <http://kvit.hu/hirek/>

MÁRCIUS

* A Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színházban bemutatta *Koszorú* című zenés irodalmi műsorát a színház társulatának két tagja, **Gál Natália** és **Kacsur András**.

* A Kovács Vilmos Irodalmi Társaság legutóbbi műhelybeszélgetésén **Füzesi Magda** költő, Tánicsics Mihály-díjas újságíró volt a vendég.

* Ünnepi megemlékezés volt az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar karán. **Csóka László** (Százhalombatta) festőművész „*Jelek az úton*” című kiállítását **dr. Spenik Sándor** dékán nyitotta meg a kar Bercsényi Miklós-könyvtárában.

* Megrendezték a Kijevi Magyar Napokat az 1848-49. magyar szabadságharc kezdetének 167. évfordulója alkalmából a Magyarok Kijevi Egyesülete szervezésében. A rendezvényen részt vett és ünnepi beszédet tartott **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke és a KMMI elnöke. A kulturális programok közül sikeresnek bizonyult a Kárpátaljai Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának kijevi kiállítása, valamint a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet és az Intermix Kiadó közös könyvbemutatója.

* Nemzeti ünnepünk alkalmából a KMKSZ támogatásával nagy sikerű hangversenykörutat tett Kárpátalján **Nagy Anikó**, az Ungvári Filharmónia énekesnője és **Mészáros János Elek** magyarországi énekes.

* Az 1848–49-es forradalomra és szabadságharcra emlékeztek a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán. A megemlékezést megtisztelte jelenlétével **Palkovics László**, Magyarország felsőoktatásért felelős államtitkára is, aki a ünnepséget megelőzően **Orosz Ildikóval**, a főiskola elnökével alá-

írta az intézmény további támogatójáról szóló szerződést.

*A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség Beregszászban a Petőfi szobor mellett tartotta meg központi rendezvényét az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 167. évfordulója alkalmából. Többek között ünnepi beszédet tartott **Kis Miklós Zsolt**, a magyar Miniszterelnökség agrár- és vidékfejlesztésért felelős államtitkára, **Babják Zoltán**, Beregszász polgármestere, **dr. Brenzovics László** parlamenti képviselő, a KMKSZ elnöke. A *Szózat* eléneklése után, az ünnepség zárásaként a nagygyűlés résztvevői megkoszorúzták Petőfi Sándor szobrát.

*Ungváron a Petőfi téren a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége szervezésében a KMKSZ és az UMDSZ vezetősége együtt ünnepelt az ungvideki magyarsággal. A közös rendezvényen **Béres István** római katolikus atya imádsággal áldotta meg a jelenlévőket, majd **Vida László** ungvári magyar konzul felolvasta **Orbán Viktornak** nemzeti ünnepünk alkalmából a határon túli magyarokhoz intézett üzenetét. Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc kezdetének 167. évfordulója alkalmából ünnepi beszédet tartottak: **dr. Keskeny Ernő** Magyarország kijevi nagykövete, **Viktor Pohorelov**, Ungvár polgármestere, az ifjúság nevében **Marcásák Ger-**

gely költő, tanár, **dr. Brenzovics László** parlamenti képviselő, a KMKSZ elnöke, **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke, **Fülöp Lajos** történész, az Ungvári Duhnovics Társaság elnöke, vitéz **Kövéry György**, a Vitézi Rend Kárpátaljai Tagozatának vezetője, Ungvár város egykori alpolgármestere. Majd **Dupka György**, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségének elnöke tizenkét pontba foglalva mondta el, hogy mire lenne szüksége a kárpátaljai magyarságnak.

Végül **Héder János** református lelkész, a Kárpátaljai Református Egyház főjegyzője mondott gyűjtő hangú beszédet.

*Kárpátaljai magyar festők műveit állították ki Brüsszelben a Magyar Fejlesztési Központ székházában, a tárlatot **Bocskor Andrea** EP-képviselő nyitotta meg. A kilenc festményből álló kiállítás a Révész Imre Társaság tagjainak – **Réti János**, **Erfán Ferenc**, **Magyar László**, **Kopriva Attila**, **Kalitics Erika**, **Temető István**, **Lakatos Szergej** – alkotásait tartalmazza.

*Beregszászba látogatott **Ugron Zsolna** népszerű magyar író, aki a Rákóczi-főiskola dísztermében tartott író-olvasó találkozót. Az *Úri-lányok Erdélyben* című bestseller szerzőjét elkísérte **Lévai Anikó**, a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet jószolgálati nagykövete és **Mol-**

nár-Bánffy Kata kommunikációs szakember is.

*Első alkalommal szerveztek ukrainai országos vetélkedőt magyar nyelv és irodalom tantárgyból Ungváron. A rendezvénynek a Kárpátalja Megyei Pedagógus-továbbképző Intézet adott otthont.

*Az ungvári folkkocsmává alakult Váralja kávézóban fergeteges koncertet adott *Szalonna és bandája*. Az esten közreműködött **Jakab István** és **Váradi Enikő** néptáncos, akik egyben a kárpátaljai program-sorozat szervezői is. **Pál István Szalonna** és bandája évtizedek óta folytatja az autentikus magyar népzene népszerűsítését Kárpátalján, illetve a Kárpát-medencében.

*Kijevben, a Nemzeti Művészeti Akadémia központi kiállítótermében megnyitották **Micska Zoltán** munkácsi festőművész kiállítását. A kárpátaljai művész műveivel aktív résztvevője különböző nemzetközi és országos kiállításoknak is.

*A beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán a Rákóczi Napok keretében *Jelbeszed* címmel **Kulin Ágnes** fiatal kárpátaljai festőművész munkáiból nyílt kiállítás.

***Kopriva Attila** munkácsi alkotó képeiből nyílt kiállítás a székesfehérvári Forrás Galériában.

*Az *egyszemélyes stáb* címmel tartott előadásorozatot **Havasi Já-**

nos, az MTVA (Médiaszolgáltató-támogató és Vagyonkezelő Alap) határon túli különmegbízottja a Rákóczi-főiskolán.

*A Kijevi Nemzeti Nyelvészeti Egyetem díszdoktorrá avatta **Mezey Barna** professzort, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) rektorát és **Pákh Imre** munkácsi születésű, az Egyesült Államokban élő üzletembert, a magyar nyelvoktatás szponzorát.

*A viski **Czébely Beáta** fiatal zongoraművész nemrégiben a Máltai Nemzetközi Zongoraversenyen harmadik helyet szerzett kategóriájában.

ÚJ KÖNYVEK

MEGJELENT

Tóth Mihály-Cserniczkó István: Tudományos-gyakorlati kommentár Ukrainának az állami nyelvpolitika alapjairól szóló Törvényéhez. Kárpátaljai Magyar Könyvek 234.

Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Tárolt, letölthető változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=467

Pomogáts Béla: *A lélek térképe*. Kárpátalja szellemi életével kapcsolatos tanulmányok, előadások. Kárpátaljai Magyar Könyvek 233. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Tárolt, letölthető változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=468

Tárczy Andor, *Úgy szépen*. Versek. Illusztrációk: Réti János: Kárpátaljai Magyar Könyvek 235. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Tárolt, letölthető változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=477

„**Uram... segíts haza miniket...!**” *Versek, imák, levelek, naplórészletek a sztálini lágerekből (1944-1959) a „malenkij robot” 70. évfordulójára*. Összeállította, a jegyzeteket és az utószót írta: *Dupka György PhD*. Kárpátaljai Magyar Könyvek 236. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Tárolt, letölthető változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=474

Zsidósors Kárpátalján: a deportálástól az internálásig. Magyar holokauszt emlékévk 2014 Kárpátal-

*ján. A kárpátaljai zsidóság gettóbazárásának és deportálásának 70. évfordulója kapcsán tartott be-
regyszászi emlékkonferencia anyagai (2014. április 24.) Szerkesztette: Dupka György, Zubánics László. Kárpátaljai Magyar Könyvek 239. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. Tárolt, letölthető változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=481*

Dupka György: *Halottaink-1944-1959*. A kárpátaljai szovjet népi-
irtás eddig ismert áldozatainak név-
sora. Kárpátaljai Magyar Könyvek
237. Intermix Kiadó, Ungvár-Buda-
pest, 2014. Tárolt, letölthető válto-
zat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=482

Összeállította: *Dupka György*

Együttműködő partnerünk a
Magyar Művészeti Akadémia:
<http://www.mma.hu/az-akademia>

SZERZŐINK

ÁMORTH ANGELIKA – 1995 (Nagyszőlős)
BARTHA GUSZTÁV – 1963 (Nagybereg)
BERTHA ZOLTÁN – 1955 (Debrecen)
BÍRÓ JÓZSEF – 1951 (Budapest)
CSEH SÁNDOR – (1949-2013)
CSORNYIJ DÁVID – 1991 (Beregszász)
CSORDÁS LÁSZLÓ – 1988 (Eszeny)
DUPKA GYÖRGY – 1952 (Tiszabökény)
HIDI TÜNDE – 1982 (Kisdobrony)
KOVÁCS ELEONÓRA – 1989 (Szalóka)
KOPASZ GYULA – 1991 (Dercen)
KOPRIVA NIKOLETT – 1996 (Munács)
MEZEY KATALIN – 1943 (Budapest)
NÉMETHI ANETT – 1985 (Stolberg)
POMOGÁTS BÉLA – 1934 (Budapest)
RÉTI JÁNOS – 1949 (Ungvár)
SZÖLLŐSI TIBOR – 1940 (Nyírmada)
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ – 1951 (Mezővári)
ZSELICKI JÓZSEF – 1949 (Kisgejőc)

E lapszámunkat Réti János műveivel illusztráltuk